

ОДБРАНА

Тема

Стратегијски преглед одбране

ЈАЧАЊЕ ПОТЕНЦИЈАЛА

Интервју

Зоран Јефтић,
помоћник министра одбране за људске ресурсе

КАДРОВСКА ПИРАМИДА

Прилог

ДЕМОГРАФСКА СЛИКА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ

СТУДИЈСКА
БИБЛИЈА
СТАРИ И НОВИ ЗАВЕТ

СА ОБЈАШЊЕЊИМА
И ИЛУСТРАЦИЈАМА

БИБЛИЈА је основна књиџа чистиаве хришћанске цивилизације. Она је Реч Божја писана руком људи вођених Светим Духом, аутентични документи, визија свега прошлог и будућег, истинско Откровење, али, истовремено и књижевни текст, уметничка инспирација, узвишена проповед, јединствена енциклопедија...

БИБЛИЈА је најважнија и најважнија књиџа целокупног људског постојања на земљи. Зато је неопходно да свака кућа, свака институција и сваки појединац имају свој примерак Библије.

1520 СТРАНИЦА, СА 192 СТРАНЕ У ПУНОМ КОЛОРУ!

ШТАМПАНА НА БИБЛИЈСКОМ ПАПИРУ. ТЕКСТ ЈЕ ОСАВРЕМЕЊЕН И ПОЛМОВНО ПРЕЦИЗИРАН, СА ИСЦРПНИМ КОМЕНТАРИМА. У КЊИЗИ СУ ДАТИ "ТЕОЛОШКИ ПРЕГЛЕДИ", ВАЖНИ БОГОСЛОВСКИ ЗАКЉУЧЦИ И ПОСЕБАН УВОДНИ ДЕО ЗА СВАКУ БИБЛИЈСКУ КЊИГУ.

**СВАКИ 20-ти
КУПАЦ
ДОБИЈА КЊИГУ
БЕСПЛАТНО!**

dijam-M-pres

21203 Ветерник, Светозара Марковића 40
Телефони: 021 821 775 , 063 89 67 216 , 063 509 670

www.biblija.biz

НЕПОГОДЕ ШИРОМ СРБИЈЕ

ВЕЛИКЕ ШТЕТЕ

Клизишта и поплаве угрозили су стотине домаћинстава у Србији, а у општини Краљево бујица је однела један живот. Штете је тешко и проценити а Влада Србије издвојила је 370 милиона за помоћ угроженом становништву.

Анђелка Радојевић и други житељи села упознали су министра одбране са штетом коју су претрпели због отварања тла. Више од 200 кућа захваћено је клизиштем. Већ је обележено десет кућа за хитно рушење а из двадесет станари се морају иселити.

Сlike из Богдања заиста су равне онима из филмова страве и ужаса. Куће клизе и пуцају, пропадају бунари, штале и обори, а у дворишту Љубивоја Ђурића чак је и стабло ораха поцепано на два дела.

На крају обиласка клизишта у селу Богдање, министар Станковић је обећао да ће Војска све своје капацитете ставити на располагање општини Трстеник, било да су у питању инжењеријске јединице, цистерне за воду или неке друге потребе.

"Морамо да помогнемо у овој првој и најтежој фази а касније ћемо се организовати у отклањању последица овог ужаса. У много чему зависимо од саме природе, али је сигурно да можемо спречити теже последице које би могле да настану услед кретања тла". ■

Р. М. и З. М.

Поплаве и клизишта у већем делу Србије причињавају велику материјалну штету домаћинствима, саобраћајницама и пољопривредном земљишту, а због високог нивоа подземних вода угрожена је безбедност водовода и квалитет воде за пиће. Појачана је контрола исправности воде за пиће и искључени су локални водоводи у којима она није безбедна.

У Рибници код Краљева набујала вода однела је 18-месечног Уроша Живковића, који је највероватније склизнуо у реку играјући се у свом дворишту поред Рибнице.

Страх од воде не престаје, а оволике штете не памте се на тако широком подручју Србије.

Министар за капиталне инвестиције Велимир Илић изјавио је да ће радови на подизању нових кућа уместо оних порушених због клизишта бити завршени за сто дана. Влада је обезбедила укупно 370 милиона динара за помоћ угроженим под-

ручјима од клизишта и поплава, од чега је из ресора капиталних инвестиција одвојено 200 милиона за санацију путева и нормализацију саобраћаја у тим деловима Србије.

Министар одбране др Зоран Станковић посетио је село Богдање у општини Трстеник, како би на лицу места утврдио размере трагедије и начин на који припадници Војске могу најефикасније да помогну. Радомир Попадић, Верољуб Николић,

ЗЕМЉОТРЕС НА МАЉЕНУ И ОКОЛИНИ

Сеизмолошки завод Србије регистровао је у среду, 22. марта, земљотрес у Мионици код Ваљева, региону планине Маљен, са магнитудом од 4,8 јединица Рихтерове скале и интензитетом у епицентру од 7 степени Меркалијеве скале.

Према извештајима са терена штета је причињена на једном броју старијих кућа. ■

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије и Црне Горе

Први војни лист у Србији "Ратник" изашао је 24. јануара 1879. године

Указом председника Србије и Црне Горе НИЦ "Војска" је поводом 125 година војне штампе, 24. јануара 2004. године, одликован орденом Вука Караџића, другог степена

Издавач

Новинско-издавачки центар "ВОЈСКА" Београд, Браће Југовића 19

Начелник НИЦ "ВОЈСКА"

Звонимир Пешић, пуковник

Главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Помоћник главног уредника

Драгана Марковић

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник, Слободан Вучинић (дописник из Подгорице), Душан Глишић (друштво), Снежана Ђокић (свет), Бранко Копуновић (прилози), Душан Мариновић (историја), Зоран Милединовић, потпуковник (дописник из Ниша), Нада Милошевић, Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана), Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастијан Балаш, Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влчић, Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић, Радојка Маринковић, др Милан Мијалковски, Предраг Милићевић, Миљан Милкић, др Милан Милошевић, Александар Мутавић, Никола Остојић, Никола Оташ, Будимир М. Попадић, др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник), Бранко Сиљевски (технички уредник), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник) Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар), Нада Станковски

ТЕЛЕФОНИ

Начелник 3241-104; 23-079
Главни и одговорни уредник 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Помоћник главног уредника 3201-547; 23-547
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Дописништво Ниш 018/509-481, 21-481
Дописништво Подгорица 081/483-443, 42-443
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
пошт.бр. 06-1015

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НИЦ "Војска"

Претплата

За припаднике МО и ВСЦГ преко РСГ месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији
Народне библиотеке Србије
ОДБРАНА

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

Из документације 82. поморског центра

28

54

САДРЖАЈ

СА ЛИЦА МЕСТА
Непогоде широм Србије

ВЕЛИКЕ ШТЕТЕ

3

ИНТЕРВЈУ
Зоран Јефтић, помоћник министра одбране
за људске ресурсе

КАДРОВСКА ПИРАМИДА

8

Per aspera

УПОТРЕБА КОСТИМА

13

ТЕМА

Стратејски преглед одбране

ЈАЧАЊЕ ПОТЕНЦИЈАЛА

14

ОДБРАНА

82. поморски центар из Кумбора

ТАМО ГДЈЕ ДРУГИ ОДУСТАЈУ

20

САРАДЊА

Билатерални споразуми са САД

**КОРАК КА СТРАТЕШКОМ
ПАРТНЕРСТВУ**

26

Новинари у посети НАТОу у Бриселу и Монсу

КВАКА 22

28

ПРИЛОГ

**ДЕМОГРАФСКА СЛИКА
СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ**

33

Специјализовани курс енглеског језика

ДОСТИЗАЊЕ СТАНДАРДА

53

РЕСУРСИ

Реч коју све чешће чујемо и која је постала кључна у реформи система одбране СЦГ јесте ресурс. Тешка је и рогобатна, помало неразумљива, са ширим опсегом значења, као и све друге стране и „велике“ речи које су на неки начин обележиле једно време. Увукла нам се у говор. Употребљавамо је чак и онда када уместо ње имамо бољу, нашу реч извор.

Ако Вујаклију позовемо у помоћ сазнаћемо тек да је ресурс (resource) француска реч, да значи помоћно средство, извор помоћи или извор из кога се добављају сировине. Осталих значења те речи, као места за разоноду или ужег друштва данас би се, вероватно, и он одрекао. Према Клаићу, та реч у преносном смислу означава и друштвене снаге уопште.

У систему одбране земље та реч попримила је ново, институционално значење, јер се нашла у основи назива два важна сектора Министарства одбране – за људске и материјалне ресурсе, који пресудно утичу на успешност одговора на изазове, ризике и претње безбедности, а тиме и на заштиту безбедносних и одбрамбених интереса СЦГ, стоји у Белој књизи одбране. Материјалним ресурсима смо се често бавили и увек долазили до закључка да су недовољни, истрошени, ограничени, скромни...

Људски ресурси су тема овог броја Одбране. Специјални прилог посветили смо сагледавању демографске слике Србије и Црне Горе. Она је, најблаже речено, забрињавајућа. И најцрње прогнозе демографа о рапидном смањењу броја становника, изречене средином прошлог века, оствариле су се. Срби су и буквално постали „народ најстарији“, наравно, не по историјском трајању већ по просечној старости становништва. Већ за две деценије биће нас за милион мање него данас. До средине овог века укупан број Срба смањиће се за још један милион, а смањење укупне популације за 100 година, по процени стручњака, износиће чак 55 одсто у односу на данашњу величину од 7,5 милиона, са јасном перспективом националне мањине на родној грудии. Непоправљиви оптимисти рећи ће да није битан број него сој.

Кроз ту призму сагледава се, очигледно, и стање људских ресурса у систему одбране. И наша војска ће бити мања, а успешнија, као и друге у свету. На одступање од правила имају право само најмоћнији.

Управљање људским ресурсима, према речима помоћника министра одбране Зорана Јефтића, својеврстан је повратак човеку – складу његових радних, стручних, интелектуалних и емоционалних могућности. Оно чему се тежи у реформском процесу јесте систем предвидиве каријере. То значи да сваки припадник Војске унапред има са знања о томе колике су му могућности да напредује и докле ће бити у војничким редовима.

Тим програмом углавном нису обухваћени официри који сада имају више од тридесет година радног стажа. Највише је потпуковника са високом стручном спремом без додатних последипломских усавршавања. Њих око 700 већ у јуну ће морати да отвори нову страницу (не)предвидиве каријере. Започеће пензионерске дане, а већина и цивилно занимање. Слична судбина задесиће још око 1.300 официра и подофицира до краја ове године. Број цивилних лица који ће остати без посла у Војсци још увек се не зна. Да се за те дане треба на време припремати сведочи старији водник Саша Прчић, кога смо посетили ових дана. Уз лимарско-фарбарски занат опробао се и у грађевинским радовима. Не стиди се ниједног посла кад је опстанак породице у питању. И то је део приче о људским ресурсима. ■

ДРУШТВО

У посети метохијским енклавама

ПОНОС И ТУГА СТАНУЈУ ТАМО

У ПОСЕТИ

Старији водник прве класе Саша Прчић

БОРБА ЗА ВЕЋИ ПОРОДИЧНИ БУЏЕТ

ЗДРАВСТВО

Новине у раду ВМЦ Славија

ДОГОВАРАЊЕ ПРЕГЛЕДА

СВЕТ

Реформе система одбране Босне и Херцеговине

У СКЛАДУ СА ЕКОНОМСКИМ МОГУЋНОСТИМА

ТЕХНИКА

Британски носач авиона "Краљица Елизабета"

АЕРОДРОМ НА ВОДИ

Лош момак Silent – Hunter III

ТИХИ ЛОВЦИ БРОДОВА

ФЕЉТОН

150 година од рођења Николе Тесле (2)

ОДЛАЗАК У ЊУЈОРК

СПОРТ

Кендо – древна вештина мачевања

СПОРТИСТИ СА ДУШОМ САМУРАЈА

54

58

60

62

66

68

72

78

РЕКЛИ СУ

Млађан Динкић,
министар финансија

– Први пут откако сам министар финансија имао сам врло озбиљан разговор с људима из Генералштаба. Млади генерал Понош и генерал Ђирковић, командант Копнене снага, изнели су, са сарадницима, читав план о томе како би требало да изгледа Војска до 2010. године. Изнета је потпуна визија – колико треба пара, како би изгледале јединице, шта им треба од опреме... Знате, од Војске сам досад увек слушао кукњаву и запомагање, без предлога шта да се ради. Ови људи су дошли с јасним циљем, знали су шта хоће, а онда је најлакше помоћи.

План им је заиста одличан и предложићу премијеру да га подржи. Намера је да се до 2010. године потпуно укине служење војног рока и да се пређе на професионалну српску војску. Да бисмо то постигли, мораћемо сваке године да издвајамо одређена буџетска средства, у обиму који је реалан, па ћемо покушати да то остваримо. Поводом свега осталог, што се не решава, укључујући продају војне имовине и градњу војних станова, рекао сам: "Господо, ви сте војници, направите план и дајте Влади да усвоји шта ће се радити у сваком наредном кварталу!" Тако смо, коначно, с Војском почели да разговарамо о опипљивим варијантама, у којима неће бити празних обећања. ■

"Сведок" бр. 505, 28. март 2006.

Др Зоран Станковић,
министар одбране

– Протест војних инвалида је оправдан. Министарство одбране Србије и Црне Горе подржава њихове захтеве и предлоге за измену Закона о инвалидско-пензионерској осигурању. Министарство је регистровало 63 породице чији су поједини чланови као припадници Војске страдали у ратним сукобима на просторима бивше Југославије, а да данас немају решено стамбено питање. Имамо и податке о 192 тешка војна инвалида који станују у неусловном смештају. Најпре морамо решити њихову стамбену ситуацију и то ће нам у наредном периоду бити један од приоритетних задатака. ■

ВОЈНИЦИ МАРТОВСКЕ КЛАСЕ ПО

Млади војници мартовске класе положили су 25. марта заклетву у гарнизонима Алексинаца, Пожареваца, Ниша, Сомбора, Горњи Милановац, Нови Сад, Суботица, Бачка Топола, Рума, Сремска Митровица, Подгорица, Кумбор и Београд.

Министар одбране Србије и Црне Горе Зоран Станковић и заменик начелника Генералштаба ВРСЦГ генерал-мајор Здравко Понош присуствовали су полагању заклетве у

Гардијској бригади у Београду.

Министар Станковић је припадницима Гардијске бригаде пожелело успешну војну обуку и апеловао на њих да верују својим старешинама, да их слушају и да се потруде да процес борбене обуке успешно савладају и овладају војним вештинама.

Командант Гардијске бригаде пуковник Горан Радовановић нагласио је да је посебна обавеза свих старешина да сачувају жи-

Сусрет генерала Јокића и Валотоа

СИГУРНОСТ ЗА СВЕ

У Нишу је одржан састанак на коме су начелник Генералштаба ВРСЦГ генерал-потпуковник Љубиша Јокић и командант Кфора италијански генерал-потпуковник Ђузепе Валото разменили информације о безбедној ситуацији на Косову и Метохији и у Копненој зони.

Генерали Јокић и Валото изјавили су да ће наставити да унапређују већ постојећу врло добру сарадњу ВРСЦГ и Кфора, будући да су током прошле године одржали 229 састанака, 19 заједничких извиђања и 207 заједничких патрола.

По речима генерал-потпуковника Љубише Јокића, мере које обе стране предузимају ради обезбеђења административне линије према Космету, омогућују заштиту саме линије, контролу Копнене зоне безбедности и комуникације које са Космета воде у дубину територије Србије.

Италијански генерал Валото обавестио је генерала Јокића о реструктурисању Кфора и нагласио да ће та реорганизација допринети сигурности за све људе који живе на Косову и Метохији, укључујући и заштиту културног наслеђа. ■

3. М.

воте и здравље својих војника. Истакао је да ниједан старешина неће штедети способности и знања да младе војнике обучи за ангажовање Војске за све изазове и претње у коме се наше друштво налази.

Свечаностима су присуствовали команданти и командири јединица, чланови Колегијума начелника ГШ ВСЦГ, представници органа власти, МУП-а, Српске православне цркве, организација и удружења која негују слободарске традиције, родитељи и родбина младих војника и бројни други гости. ■

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ВОЈНОГ ШКОЛСТВА

У присуству министра одбране Србије и Црне Горе Зорана Станковића, заменика начелника Генералштаба ВСЦГ генерал-мајора Здравка Поноша, команданата оперативних састава, јединица и установа Војске, наставници, студенти и ученици војних школа обележили су на Војној академији 18. март – дан војног школства и 156. годишњицу од оснивања Артиљеријске школе српске војске у Београду, претечу данашње Академије.

Током прославе одржана је седница Научно-наставног већа Војне академије на којој су промовисани у научна звања доктора, академска звања магистара и стручна звања специјалиста војних и војнотехничких наука 32 припадника Војске који су се у протеклом периоду стручно усавршавали. Начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић наградио је најуспешније полазнике Школе националне одбране, студенте Академије и ученике Војне гимназије.

– Официрски кадар школован на Војној академији изузетно је цењен због нивоа знања, радних, моралних и људских квалитета, те професионалног односа према задацима које извршава. Војна академија у реформи система високог образовања у Србији и Црној Гори поуздано зна своје место. Она ће остати препознатљива у домаћим и међународним оквирима, дајући тиме немерљив допринос општем развоју друштва – рекао је на свечаности генерал Ковачевић. ■

В. П.

Врховни савет одбране УСВОЈЕНА ДОКТРИНА ВСЦГ

Врховни савет одбране усвојио је, на седници 16. марта, *Доктрину Војске Србије и Црне Горе*. У њој се валоризују досадашње организацијске промене у Војсци и одражава стремљења ка европским и светским интеграцијама. До преласка на потпуну професионализацију, Војску чине професионални, рочни и резервни састав.

Војна доктрина је припремљена уз консултантску помоћ међународних војних експерата и усаглашена је са стандардима глобалних и регионалних интеграција.

До завршетка референдума у Републици Црној Гори овај документ неће се примењивати на команде, јединице и установе које су лоциране на том простору, а организацију и контролу остварења њихових задатака спроводиће државни органи Републике Црне Горе у координацији са Министарством одбране и Врховним саветом одбране.

Врховни савет одбране је прихватио извештај начелника Инспектората одбране о резултатима контрола спроведених у Министарству одбране и Војсци Србије и Црне Горе у току 2005. године.

Разматрана су и друга питања из надлежности Врховног савета одбране.

А поводом различитих написа и тумачења у медијима о закључцима на седници Врховног савета одбране Србије и Црне Горе, Министарство одбране СЦГ наглашава да ће се доследно придржавати законских решења и наредби надлежних државних органа. Министарство одбране, као и до сада, неће се мешати у односе двеју република чланица државне заједнице Србија и Црна Гора и њихових руководстава, већ ће, у склопу својих надлежности, обезбедити ефикасно функционисање система одбране на целој територији Србије и Црне Горе.

Тим доследним ставом, Министарство одбране сматра да ће допринети смиривању политичких тензија уочи референдума у Црној Гори. Управо начин израде и усвајање *Војне доктрине* јесте још једна практична потврда да се Министарство одбране и Војска СЦГ неће мешати у референдумски процес. ■

ЗБРИЊАВАЊЕ ВИШКА КАДРА

Савет министара Србије и Црне Горе донео је одлуку о образовању Савета за реализацију програма збрињавања вишка војног кадра "Присма", објављено је у најновијем *Службеном листу СЦГ*. Савет има 14 чланова, а за председника је именован заменик министра одбране СЦГ Вукашин Мараш, док је за заменика председника именована генерална секретар Министарства спољних послова Снежана Миљанић.

Савет усаглашава спровођење политике СЦГ у реализацији програма "Присма", сагласно заједничкој политици и интересима држава чланица и прати и анализира реализацију тог програма. Такође, обезбеђује координацију рада учесника у његовој реализацији и непрекидност подршке на нивоу државне заједнице СЦГ и држава чланица. Стручне послове на припреми седница Савета и реализацију закључака обављаће Дирекција за преквалификацију Сектора за људске ресурсе Министарства одбране. ■

ИСПЛАТЕ ДУГОВАЊА

Затечена дуговања и неисплаћене дневнице припадницима Војске СЦГ ангажованим у Копненој зони безбедности у последњем кварталу 2005. датирала су од фебруара те године. Ванредним мерама, које је предузело Министарство одбране крајем прошле године, заостале дневнице су исплаћене за период до октобра 2005. године, а неким јединицама и за децембар. Тренутно, укупна дуговања према припадницима Војске СЦГ у Копненој зони безбедности износе 251.619.000 динара. Неисплаћене накнаде у износу од 136.400.000 динара односе се на период од октобра до децембра 2005, док дуговања за јануар и фебруар ове године износе 115.219.000 динара. Управа за буџет и финансије Министарства одбране Србије и Црне Горе чини све напоре како би припадницима Војске СЦГ који су на дужности у Копненој зони безбедности исплатила сва преостала дуговања на име дневница. У сарадњи са Министарством финансија Републике Србије прерасподелом су обезбеђена додатна финансијска средства за ту намену у износу од 160.000.000 динара која ће бити исплаћена током овог и следећег месеца. Тиме ће се у великој мери регулисати редовност исплата. ■

ЗОРАН ЈЕФТИЋ,
ПОМОЋНИК
МИНИСТРА ОДБРАНЕ
ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ

Снимио Звонко ПЕРГЕ

КАДРОВСКА ПИРАМИДА

Шта је, заправо, смисао нове стратегије управљања људским ресурсима у нашем систему одбране? Које пројекте, технику и моделе примењују надлежни да би водили исправну персоналну политику Војске и Министарства? Да ли је руковођење кадровским потенцијалима вештина погодног одмеравања и резултат добро осмишљених законских решења?

Временом се потврдио став да је управљање кадровским потенцијалима, односно персоналном политиком, савршен модел за остваривање циљева неког глобалног система. Та делатност данас обухвата избор, образовање и усавршавање у струци, али и напредовање запослених у каријери, за разлику од периода у коме је руковођење кадром подразумевало само распо-ређивање по радним местима и чување персоналних података. Последњих година се посебно развија филозофија руковођења људским ресурсима као својеврсни *повратак човеку* – складу његових радних, стручних, интелектуалних и емоционалних могућности. О новој стратегији у области људских ресурса, у јеку реформе Војске и Министарства одбране, разговарамо са мр Зораном Јефтићем, помоћником министра за људске ресурсе.

Који су послови Сектора за људске ресурсе Министарства одбране?

– Организација система, обавезе одбране и кадровска проблематика јесу основне функције Сектора за људске ресурсе Министарства одбране. Дефинисање, осмишљавање, пројектовање или једноставније речено обликовање Војске и Министарства у периоду од 2007. до 2010. године, узимајући у обзир предвиђене мисије и задатке у систему одбране, сврстава се у ред организационих питања која Сектор тренутно решава. Део послова из области мобилизације, односно војне обавезе, такође се реализује у Сектору за људске ресурсе. Задаци који се односе на радну и материјалну обавезу за сада су у надлежности Управе за одбрану Републике Србије. У оквиру привремене систематизације Сектора налази се и Управа за цивилну заштиту. Будуће организационе промене објединиће целине које се баве питањима обавеза одбране и цивилне заштите у јединствену структуру. Области људских ресурса припада и Фонд за социјално осигурање војних осигураника. Значајан сегмент Сектора за људске ресурсе чини и војношколски систем, односно Академија и Гимназија. Кадровска функција, за сада најважнија и најосетљивија, обухвата статусна питања запослених у Војсци и Министарству одбране, стамбену проблематику и уопште управљање људским потенцијалима.

Шта се у протеклом периоду променило у области управљања кадром?

– На основу предлога Генералштаба ВСЦГ уобличен је у децембру прошле године модел Војске за 2007. годину. Због новина које предвиђа *Стратегијски преглед одбране* тај пројекат је ваљало дорадити у области појединих организационих решења и кадровске пирамиде. Наиме, забележен је већи број старешина са потпуковничким и пуковничким чиновима у односу на планиран. Зато се приступило изради *Критеријума организације – формацијски чиновници и положајне групе*, како би се поједине категорије припадника Војске димензионирале сходно потребама. То је суштинска промена у односу на претходни период, јер се о кадру одлучује на основу визије система одбране. Генералштаб ВСЦГ је окончао већину послова и сада смо у завршној фази разраде тог модела.

Какве још новине могу очекивати запослени?

– Надаље планирамо и моделирање Министарства одбране, јер пројекција Војске условљава његов изглед и величину. При томе се, наравно, руководимо нормативним документима – *Стратегија одбране* и *Нацрт стратегијског прегледа одбране*, из којих проистичу и остали програми реформе нашег одбрамбеног система. У том смислу, следи трансформација војног школства, здравства и модела стамбеног збрињавања. Предвиђамо знатно смањење броја запослених управо у области војношколског и здравственог система. За те функције ангажоваћемо 10 до 15 одсто припадника Министарства. Важно је да та цифра буде сразмерна нашим потребама и прописаним стандардима.

У чему је, заправо, смисао нове стратегије управљања људским ресурсима у Војсци и Министарству?

– Ми намеравамо да дугорочно уредимо процес управља-

ња људским ресурсима на свим нивоима, почевши од пријема, па до престанка професионалне службе запослених. То значи да је неопходно најпре дефинисати моделе за прибављање кадра, посебно у области службе по уговору. Затим ваља одредити критеријуме за професионалну војну службу, сагласно миси-

јама и задацима Војске. Потом следи и целовита анализа расположивог кадра. Да би сваки припадник Војске имао сазнање о извесности у професионалној каријери, односно, унапред знао колике су му могућности да напредује или до које старосне доби може радити, треба развити систем *предвидиве каријере*. На основу тога, сваки студент Војне академије или дипломац из грађанства који се активира у војну службу може унапред планирати своју професионалну позицију, јер зна услове по којима треба да овлада одређеним веш-

тинама и неопходним знањима. Ето, то је истинско вођење каријере кадра, за разлику од досадашњег модела, по коме је официру било довољно да само заврши Академију и у Војсци дочека пензију. Рачуна се, додуше, да ће се у свакој етапи професионалног уздизања бити природног одлива кадра, али ће се тај процес контролисати и усмеравати.

Како би се остварила планирана стратегија управљања људским ресурсима треба спровести и реформу модела школовања и усавршавања, побољшати изучавање страних језика, али и стандард, те социјални статус припадника Војске и Министарства одбране. Не сме се занемарити ни програм збрињавања вишка војног кадра. Све поменуто представља нов начин на који се управља кадровским потенцијалима. Свака целина појединачно јесте комплексна област и биће разрађена посебним програмом. Тако осмишљен систем је транспарентан, заснован на јасно дефинисаним правилима, а запосленима нуди сигурност и напредовање. С друге стране, тај модел обезбеђује квалитетну кадровску структуру, селекцију према потребама система одбране и здраву конкуренцију.

Иако документ *Стратегија руковођења кадром* није у потпуности верификован, његова реализација је већ отпочела усвајањем *Критеријума о професионализацији*.

А шта представљају Критеријуми?

– *Критеријуми за рангирање професионалних војника* јесу обавезни услови које треба да испуне поједине категорије кадра како би наставиле службу у Војсци и Министарству одбране. Они обухватају степен стручне спреме – средња четворогодишња школа за подофицире, за официре до чина потпуковника

високо образовање, а за пуковнике и последипломско усавршавање. Подразумевају се и одговарајуће здравствене способности – здрав и способан за војну службу без ограничења. Запослени који не испуне предвиђене услове немају перспективу за останак у служби и биће постепено отпуштани из Војске, у складу са брзином реформских промена система одбране, или упућивани на

преквалификацију за цивилна занимања. Критеријуме је осмислила Управа за кадрове Сектора за људске ресурсе, а усвојени су 28. фебруара 2006. године.

Како ће се примењивати?

– Када се тестира постојећи кадар Војске и Министарства, све старешине ће се рангирати у три категорије – *перспективне*,

Да би сваки припадник Војске имао сазнање о извесности у професионалној каријери, односно, унапред знао колике су му могућности да напредује или до које старосне доби може радити, треба развити систем предвидиве каријере. На основу тога, сваки студент Војне академије или дипломац из грађанства који се активира у војну службу може унапред планирати своју професионалну позицију, јер зна услове по којима треба да овлада одређеним вештинама и неопходним знањима.

Поред старости, завршене школе и усавршавања, старешинама ће се вредновати и по прописаном систему бодовати успех током школовања, службене оцене, дужности које су обављали, степен знања страних језика, научна и наставна звања која поседују, те посебне вештине важне за послове рода или службе.

ПРОЈЕКЦИЈА СМАЊЕЊА БРОЈНОГ СТАЊА 2006-2007.

неперспективне и потенцијално перспективне. Потенцијално перспективни кадар је онај који уз додатно школовање и дообуку може достићи предвиђене критеријуме. Најчешће се то односи на овладавање вештинама за рад на рачунару у основним програмима – Word, Excel, Power Point, Internet и изучавање страних језика. За сваки чин појединог рода или службе предвиђени су основни и помоћни критеријуми. Поред старости, завршене школе и усавршавања, старешинама ће се вредновати и по прописаном систему бодовати успех током школовања, службене оцене, дужности које су обављали, степен знања страних језика, научна и наставна звања која поседују, те посебне вештине важне за послове рода или службе. Критеријуми, у сваком случају, нису мртво слово на папиру, јер ће се у зависности од потреба дорађивати и мењати. Врло је важно да се у старту одвоји перспективан од неперспективног кадра, како би се прекобројни отпуштали плански, на основу реле-

тивно објективних показатеља о квалитету, а не по линеарном моделу. На тај начин обезбедиће се развој и усавршавање перспективних старешина Војске у складу са потребама система. Истовремено, кадар који не испуњава у потпуности услове, а систем тражи његово ангажовање, моћи ће се додатно оспособљавати док не задовољи прописане стандарде. И потенцијално перспективан кадар може бити отпуштен из службе уколико се поједина радна места могу попунити перспективним кадром.

Смањене броја запослених у систему одбране планирано је и током 2006. године?

– Применом усвојених Критеријума до краја маја професионална војна служба престаће за око 700 потпуковника, који имају више од 30 година радног стажа и високу стручну спрему без додатних последипломских усавршавања. Надаље ће отпуст кадра зависити првенствено од брзине организационих промена у Војсци и Министарству одбране. Процењује се, међутим, да ће до краја године бројно стање официра и подофицира бити мање за око 2.000. Отпуштање цивилних лица условљено је укидањем појединих радних места или расформирањем јединица, мада се не може поуздано тврдити колико ће се запослених наћи ван Вој-

Применом усвојених Критеријума до краја маја професионална војна служба престаће за око 700 потпуковника, који имају више од 30 година радног стажа и високу стручну спрему без додатних последипломских усавршавања.

Процењује се да ће до краја године бројно стање официра и подофицира бити мање за око 2.000. Отпуштање цивилних лица условљено је укидањем појединих радних места или расформирањем јединица, мада се не може поуздано тврдити колико ће се запослених наћи ван Војске.

ске. У току је израда критеријума и за рангирање цивилних лица.

Има ли Присма – Програм преквалификације вишка војног кадра перспективу?

– Наравно да има. Присма је део комплексног социјалног програма збрињавања вишка војног кадра. Тај модел ће тек применом ваљане стратегије управљања људским ресурсима у наредном периоду добити на значају. Присму су, иначе, инострани стручњаци у области преквалификације старешина за цивилна занимања оценили као најбољи пројекат те врсте у Европи. Програм се неће примењивати само у ситуацијама нагло смањивања броја запослених, већ ће представљати непрекидан процес којим се бројно стање у систему одбране усклађује са потребама и финансијским могућностима. Присма је вид подршке државе онима који су се школовали за војни позив, а који у одређеном периоду каријере не испуњавају услове за даље напредовање. Уз то, за Присму су већ унапред обезбеђени повољни донаторски аранжмани.

Недавно је министар одбране именовао Кадровску комисију. Каква је њена улога?

– Кадровска комисија је саветодавно тело које прати припреме различитих одлука из кадровске области. Налази се у Сектору за људске ресурсе Министарства. Поступци Комисије уређени су Пословником о раду. Она надлежним предлаже системска решења кадровске политике – попуну, школовање, усавршавање, нормативно-правни оквир за регулисање статуса, затим, оцењивање професионалних припадника Војске, плате и животни стандард, збрињавање вишка кадра и социјално осигурање. Комисија, такође, решава питања из области кадровско-персоналних послова – постављења, премештаје, престанак службе генералима и адмиралима, редовна унапређења у чин пуковника, те ванредна унапређења, одликовања, задржавање у служби и награђивање. Чланови Комисије се о предлозима изјашњавају гласањем, а министру одбране подносе документе које је усвојила већина.

Да ли ће и даље бити негативне селекције кадра?

– Чини ми се да се таквом моделу све мање и мање прибегава. Уколико дефинисани критеријуми буду прихваћени у пракси, негативна селекција кадра биће занемарива. Ми смо у протеклим годинама имали проблема само зато што нисмо поштовали постојеће стандарде и надлежности. Верујем да је такво стање, у доброј мери, последица и нарушеног статуса, угледа и материјалног положаја припадника Војске.

Како Сектор за људске ресурсе намерава да превазиђе стамбене неприлике припадника Војске?

– Недавно је завршен Нацрт пројекта стамбеног збрињавања. У наредном периоду организоваће се јавна расправа о могућим решењима стамбених тешкоћа припадника Војске. Пројекти које Нацрт доноси засновани су на нашим искуствима и анализи примене сличних модела у осталим земљама. Њихова идеја треба да обезбеди реалну основу стамбеног збрињавања за што краће време. Предложено је да се напусти принцип стамбене изградње за потребе Министарства одбране, те да се станова купују на тржишту, најчешће кредитирањем запослених у систему одбране. При томе је разматрана њихова кредитна способност и предложен модел којим би се професионални и пензионисани припадници Војске стамбено обезбедили и у условима скромних кредитних могућности. У

Предложено је да се напусти принцип стамбене изградње за потребе Министарства одбране, те да се станова купују на тржишту, најчешће кредитирањем запослених у систему одбране.

Стручњаци Сектора за људске ресурсе предложили су измену начина усклађивања војних пензија и плата. Утврђен пензијски основ не би се мењао, али би пензије пратиле повећање трошкова живота, а не раст плата професионалних војника.

ња расхода, што значи да професионални припадници Војске финансирају војне пензије. Такав модел складно функционише само у условима када је број запослених знатно већи од корисника пензија, односно када се релативно ниским доприносима покривају скромна права из пензијског и инвалидског осигурања. Криза је продубљена смањењем броја запослених, и та пропорција је озбиљно нарушена у корист пензионера – на једног професионалног војника долази један корисник војне пензије. Професионализација система одбране додатно ће оптеретити

тај однос. Из године у годину повећава се и учешће новчаних средстава за исплату пензија у делу војног буџета намењеног финансирању Министарства одбране. У 2006. години та цифра достиже висину од 36 одсто.

Стога је и Фонд за социјално осигурање војних осигураника у дефициту. Неизбежна је његова темељна реформа. Стручњаци Сектора за људске ресурсе предложили су измену начина усклађивања војних пензија и

плата. Утврђен пензијски основ не би се мењао, али би пензије пратиле повећање трошкова живота, а не раст плата професионалних војника. Неминовно је и да се пређе на систем финансирања пензијског и инвалидског осигурања са капиталним покрићем, односно да висина пензија зависи од уплаћених доприноса и њиховог инвестирања у току радног века. Но, тај проблем је предочен и Влади Републике да би се недостатак новца у догледно време превазишао повећањем војног буџета или преласком надлежности Фонда у цивилне структуре.

Здравствено осигурање ће се убудуће заснивати на партиципацији и осталим облицима личног учешћа, јер се по важећем моделу обезбеђује само основна здравствена заштита.

Како довршити реформу Војске и Министарства одбране у области кадровске политике?

– Започети реформски процеси могу бити успешни само уколико прате

промене у комплетном систему одбране. Стога је потребно уважити измене и допуне Закона о Војсци – да се пропише најнижа плата на просечну зараду у републикама, као модел заштите стандарда професионалних војника и цивилних лица, затим, да се сагласно решењима у осталим европским армијама омогући пензионисање старешинама које имају 20 година радног стажа и обезбеде услови за усклађивање војних пензија како је то решено на републичком нивоу. ■

Владимир ПОЧУЧ

израду пројекта укључени су сви представници Министарства који се баве стамбеном проблематиком да би осмислили применљиву стратегију.

Има ли измена у области социјалног, пензијског и здравственог осигурања војних осигураника?

– Садашњи систем пензијског и инвалидског осигурања војних осигураника заснива се на принципу текућег финансира-

ОДЛАЗАК
СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА

СУОЧАВАЊА

Сахрањен без државних почести, без икога од чланова породице и без опела, Слободан Милошевић је под липом некадашњих срећних дана коначно нашао смирај. Они који га у свету криве за балкански хаос и због тога му суде, сматрају да је још једном и заувек избегао казну за сва зла која је проузроковао. Они, у свету и овде, који тако не мисле, нису могли да му помогну.

Бивши председник Србије и Југославије и лидер Социјалистичке партије Србије Слободан Милошевић преминуо је у притворској јединици Хашког трибунала у Схевенингену 11. марта ове године. Сахрањен је после седам дана у дворишту породичне куће у Пожаревцу.

Последње четири и по године Милошевић је провео у хашком притвору због оптужбе за ратне злочине и геноцид током ратова вођених на простору бивше Југославије. За његову смрт породица и пријатељи оптужили су Хашки трибунал, јер сумњају да је трован лековима, а није му дозвољено ни, испоставило се, неопходно лечење у Русији. Званично је саопштено да је разлог његове смрти инфаркт.

Србија се, током седам дана чекања да Слободан Милошевић буде сахрањен, још једном суочила са собом у преиспитивању једног од најтрагичнијих времена, које је оставило дубоке трагове у друштву и сваком појединцу.

За једне – Милошевић је био и остаје први противник и жртва светског глобализма, борац за самосталну Србију, за опстанак и права српског народа угрожена како у Србији политиком моћника, тако и у бившим југословенским републикама и на Косову под притиском тамошње већине...

За друге – његова владавина је период потпуне међународне изолације због лоше процене нових односа силе и моћи у свету. То је време непотребних ратова које је започињао и губио, уз силна страдања, жртве и злочине. То су године сиромашења народа и растакања основних друштвених и моралних вредности, уз невиђену криминализацију државе и привреде и омогућавање енормног богаћења уског круга појединаца, породица или интересних група... То што је Милошевић урадио сопственом народу заправо је највећи злочин, јер је мерама унутрашње политике, које не проистичу закономерно из економских санкција међународне заједнице, на једној страни створио огромну већину унижених, а на другој мањину повлашћених, од којих су они најближи могли некажњено не само да краду већ и да убијају...

Због свега тога, смрт Слободана Милошевића била је повод да и они који га воле и они који га мрзе осете још једном сву јачину свог порива. А они који су увек најрадије гледали своје интересе од тога су направили вишедневни митинг за придобијање нових присталица или буђење из политичког мртвила. Зато је сахрана најмање била достојанствени чин тишине и жалости, а много више свечаност таштине и доказивања, промоција странака, група и појединаца, парадирање болом да се још једном покаже величина покојника и ода-

ност његовом делу... Уз њега су и тада били они који од тога већ годинама имају и те какве користи, а у дугим редовима, по увек зачуђујућој вези жртве и виновника, и они који су у колонама бежали са кућних огњишта која више никада неће видети, или они што су стајали у сличним редовима, али за основне животне намирнице, или да дају последњи динар банкама пирамидалне штедне које је власт брижно контролисала и узимала колико јој треба...

Последице свега тога и данас притискају Србију. У међународној заједници још увек немамо савезнике. То најбоље показује започето решавање будућег статуса Косова. Имамо само наклоност једног дела те заједнице, али и ту превладава политичка реалност – њихови властити интереси и поштовање нове логике снаге и моћи. Тек би онда могли доћи на ред интереси Србије. Наклоност другог дела међународне заједнице, нажалост, припада албанској већини на Косову, тако да предстоји тешка дипломатска битка да се коначно одбрани оно што се деценијама губи.

И не треба веровати да је велико медијско и политичко занимање света за минуле дане сахрањивања Слободана Милошевића придавање значаја Србији и њеном некадашњем лидеру. Не, то је само пажљиво посматрање једног сатанизованог народа, проверавање да ли још живи у прошлости и за прошлост, или је извукао поуке из горких лекција несхваћеног историјског тренутка и сада може у будућност.

Симбол те прошлости, Слободан Милошевић, сахрањен је без државних и војних почести, без икога од чланова породице и без опела. Они који га у свету криве за балкански хаос и због тога му суде, сматрају да је још једном и заувек избегао казну за сва зла која је проузроковао. Они, у свету и овде, који тако не мисле, нису могли да му помогну.

Његова смрт за Србију нема ни изблиза ону тежину и значење као догађаји које је покретао. Виновник неостварених националних интереса и жртва нереалних националистичких амбиција, државник са прокоцканој историјском шансом, Слободан Милошевић је и несрећни јунак властите судбине. До последњег дана био је још једну унапред изгубљену битку, његова расута породица није се могла окупити ни над његовим одром, а обележја власти и моћи – којима је подредио и народ и државу – изостали су.

Сада је под липом некадашњих срећних дана нашао коначни смирај. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

УПОТРЕБА КОСТИМА

Има ли неке симболике у војничком костимирању жалости? Да није покојник био велики војник? Да није можда волео униформе, или пазио на војску, или ожалио погинуле? Не, наравно не.

Та сахрана је неизбежно била политички митинг. Над одром и поред њега више се бринуло о мртвој прошлости него о злој судбини покојника. То је био један контекст смрти, који ће нас, можда, једнога дана и напустити. Али овде неће бити речи о политици, о томе иначе сви причају и свако нуди своје најбоље решење. Не каже народ бадава: *на пијаци памети, свако би пазарио само своју*. Каква памет – такав пазар.

Но ипак, и ово је нека врста политике, или "вештина могућег". Рецимо, варијанта моде за погребе, парастосе и дане жалости. У оквиру тога, парафраза наслова једног романа Александра Тишме: "Употреба човека". Или још горе, употреба деце, а затим и одраслих.

У првом случају клинци су недужни, иако су се нашли усред застрашујуће самртне оперете. Неко их је обукао у маскирне униформе (ваљда отац), и постројио поред ковчега. И они су војнички поздрављали, у савршеном држању. А затим скинули капе и прекрстили се, те уступили место на почасној стражи одраслима. Видело се да их је дресирао веома суров инструктор и да су савладали мучни психофизички егзерцир. Да ли се неко уместо њих игра?

Ко им је претворио детињство у тежак војнички полигон и пресију од које једва да има спасења. То је било жалосније од читаве процесије, у којој су доминирале патетичне и неискрене жалопојке. Деца су, међутим, озбиљна опомена која намеће питање: у чему смо то били и докле смо стигли? Која је то памет сашила оне шарене униформе и капе, и довела у погубни ред те лепе, обично разбарушене деचे главе? Та деца су превремено одрасла и сазрела од неизрециве туге. Уместо на игралиште, отац их је одвео на погреб. Хоће ли та недужна бића стићи да све своје трауме избришу из памети? Ко би га знао! Детињство је велика тајна, до краја живота се не зна шта се све сакрива у људском уму.

Деца у маскиркама су провела читав дан у том маратонском опроштају. А онда, као што је ред – дошли су старији. Неколико (можда десетак) пензионисаних генерала и виших официра појавили су се у парадним униформама. То се обично држи у шифоњерима, уз обавезан нафталин. Мољци не маре за ранг, умеју да начну и навезени мундир, само ако се та ознака врхунца каријере заборави и запусту.

Онај који је носио највише звездица, имао је и највише метала на својим грудима. Изгледао је као неки совјетски маршал из маја 45, поносити војсковођа пред којим су бежале Хитлерове трупе. Људи

који су гледали све те коvine питали су се: "Ама људи, шта је овај човек освојио?"

Нисмо чули да јесте. Али ни да је сачувао. После њега је горе него кад је дошао на највише место. Отаџбина је била подељена, одликовања такође. То су резултати Пирове победе. Но, за тако велики број генералове блузе ваљало је иштанцовати метале који принађају. Да лепо стоје и да се лепо носи.

Добро, ни то није све. Можда би могло да буде горе. Али, ко је натерао те пензионере да се костимирају, и од сахране направе бал бизарних модних "олдтајмера"? Можемо овде понудити неколико могућих одговора. Први, тако се осећају боље, тако се враћају у добра, стара времена. Други, нису знали да то није дозвољено. Костими се носе у позоришту (казалишту, гледалишту, театру), а униформе на пролавама.

Трећи, неко им је рекао да су тако млађи, па можда и лепши, и да је обавезно да сеfino удешени појаве пред раздраганом масом ожалошћених.

Четврти, сматрали су да је то дуг према човеку који им је скројио и мундире и капе, и сада показују да они нису за то да се било шта мења. Њима је било најбоље тада, а најгоре сада, док миришу на хемију против инсеката, и своју маску морају да скину до заласка сунца.

Има још неких објашњења. Али чему? Већина костимираних је до звезда стигла поштујући дисциплину, уз обавезно "гласно и одсечно изговарање извршних команди". Прекршили су је кад више немају вајде од њеног поштовања. Али у њиховом модном тренду постоји још један, можда најубедљивији тајни адут: кад види униформе, народ ће можда помислити да је Војска изашла на улице да се поклати покојнику. Где год је војска – има ту нешто. Кад пукне почасни плотун, свака је жалост велика и оправдана. Док објасниш да није – оде шинобус. Отидоше кола низа страну, а из њих испадају музејски примерци униформе. Без пуцања и певања у жалости пуној оптужби.

Па онда, има ли неке симболике у војничком костимирању жалости? Да није покојник био велики војник? Да није можда волео униформе, или пазио на војску, или ожалио погинуле? Не, наравно не.

Да ли је неко, поред деце, употребио и оне престареле глумце, који су се оденули као за парадну победу?

Не, наравно не. Њихова употребна вредност је давно престала. Па зашто да се онда не пресвуку још који пут? Тада се весеље јасно види, а и жалост је мања. ■

Аутор је коментатор листа "Политика"

ПИШЕ
пуковник
проф. др Митар КОВАЧ

СТРАТЕГИЈСКИ ПРЕГЛЕД ОДБРАНЕ

Стратегијски преглед одбране израђује се у сложеним међународним и унутрашњим друштвеним и безбедносним условима и у кључној фази реформе Војске Србије и Црне Горе. Војска убрзано троши своју организациону супстанцу, што може довести до непредвиђених и нежељених последица по будућност и одбрамбене способности Србије и Црне Горе. Зато је неопходно да се убрза процес верификације и примене Стратегијског прегледа одбране. У супротном, систем одбране могао би се довести до неконтролисане ентропије.

ЈАЧАЊЕ ПО

Након Стратегије одбране државне заједнице Србија и Црна Гора и Беле књиге одбране, Стратегијски преглед одбране је најзначајнији документ који представља полазну основу за суштинске промене у систему одбране и Војсци Србије и Црне Горе. Због тога се он сматра главним инструментом за планирање и програмирање процеса реформе.

Стратегијски преглед одбране израђује се у сложеним међународним и унутрашњим друштвеним и безбедносним условима и у кључној фази реформе Војске Србије и Црне Горе. Вишедеценијском небригом државе према систему одбране, Војска је дошла у позицију да убрзано троши своју организациону супстанцу, што може, ако се не предузму адекватне системске промене, довести до непредвиђених и нежељених последица по будућност и одбрамбене способности Србије и Црне Горе. Зато је неопходно да се убрза процес верификације и примене Стратегијског прегледа одбране, како се систем одбране не би довео у ситуацију неконтролисане ентропије.

■ ПОМОЋ ДРЖАВНИХ ОРГАНА

Стање у систему одбране је проблематично са више становишта и у домену скоро свих његових функција. Имајући у виду озбиљност ситуације, неопходно је организованим приступом процесу реформе интегрисати све напоре како би се зауставио негативан тренд и изградиле претпоставке за ефикасан и ефективан организациони развој. Тај развој је у функцији достизања способности Министарства одбране и Војске СЦГ за мисије и задатке дефинисане у Стратегији одбране државне заједнице Србија и Црна Гора.

ТЕНЦИЈАЛА

У Стратејском прегледу одбране дефинишу се одређења и организациона решења за систем одбране, као компромис између војних изазова, ризика и претњи, мисија и задатака и других чинилаца који одређујуће утичу на изградњу потребних способности. Када буде верификован, он ће постати поуздана основа за израду планова, програмирање и реализацију реформе система одбране и Војске. Истовремено, на тај начин изграђују се претпоставке за цивилни надзор и постелену професионализацију Војске. У том процесу неопходна је помоћ других државних органа и институција на нивоу држава чланица и Србије и Црне Горе, те подршка надлежних међународних институција, пријатељских држава и партнера.

Изградњом нових способности система одбране и Војске повољно се утиче на безбедност држава чланица и Србије и Црне Горе, али и на стварање безбедносног окружења на регионалном и међународном нивоу.

■ КЉУЧНИ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМА ОДБРАНЕ

Да би се убрзао и успешније остварио реформски процес, применом Стратејског прегледа одбране, потребно је решити кључне проблеме система одбране у функцији његовог прилагођавања за суштинске организационе промене. Реч је о кадровским (статус запослених, едукација, обука...), инфраструктурним, нормативно-доктринарним, организационим (структурни и функционални) и финансијским проблемима.

Решавање тих група проблема у функцији је изградње претпоставки за успешан процес реформе и за изградњу пројектоване

СИСТЕМА ОДБРАНЕ

У складу са потребама, а на основу предвиђених и процењених способности Србије и Црне Горе, дефинисана је структура система одбране и Војске за 2007. и 2010. годину, уз значавање смерница развоја снага 2015. године. На самом почетку дефинисане су снаге 2007. године, како би се јасно одредило шта треба даље родити. Тако ће се створити повољни организациони, материјални и кадровски услови за стабилније и строго профилисане организационе промене до 2010. године.

структуре снага за 2007. и 2010. годину. То се првенствено односи на кадровске и инфраструктурне проблеме.

Решавањем кадровских проблема потребно је омогућити достојан статус свима: онима који остају у систему одбране и оним који ће морати да га напусте. Да би се остварило такво стратешко одређење неопходно је да оно буде потпуно операционализовано и подржано од свих надлежних институција на нивоу држава чланица и државне заједнице. Само Министарство одбране не може да то учини без помоћи других државних институција.

Наравно, део послова може да заврши Министарство одбране и оно то заиста и чини у последње време. Предузети су напори у домену скоро свих функција система одбране како би се зауставили негативни трендови и отклонили пропусти који су се рефлектовали на укупне способности. У тешком стању, у коме је сада систем одбране, најбитније је сачувати што квалитетнији и млад кадар. Свест о том проблему у Министарству одбране довела је до дефинисања и усвајања критеријума за рангирање и вођење кадра у служби. Дуго је тражено да се донесу и утврде поменути критеријуми, али није било довољно разумевања за такав приступ, вероватно што то није ишло у прилог оним који су тај посао у Војсци схватили као личну привилегију на одређеној дужности. Међутим, нови менаџмент Министарства одбране схватио је стратешки значај овог питања за укупан процес реформе, тако да су критеријуми верификовани и биће примењени у наредном процесу организационих промена. На тај начин укупан процес реформе ће постати транспарентнији и смањиће се субјективни утицај руководиоца, команданата и командира у погледу дефинисања професионалне каријере потчињених.

■ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ПРИМЕНУ ПРЕГЛЕДА

Велики број официра и подофицира треба да напусти систем одбране. Али то треба спровести на такав начин да напуштање не доведе до друштвено непожељних последица. Стога би било добро да се испуне два услова: први – да професионално војно лице може по потреби службе бити пензионисано са 20 година пензијског стажа и други – да се тим лицима, а и онима који остају у систему, реши стамбени проблем.

Реформа система одбране и Војске Србије и Црне Горе је по много чему специфична у односу на војске у окружењу. Ту се посебно издваја низак социјални статус њених припадника. У протеклих петнаест година припадници Војске су пролазили кроз неподношљиве услове живота и рада. Велики број породица подофицира и официра живи само од њихове једне скромне плате. Многе од тих породица станују по касарнама, нужним смештајима, вешерницама, пословним просторима или као подстанари. Отпуштање официра, подофицира и цивилних лица, који су носиоци социјалне заштите својих породица незамисливо је без претходног стварања елементарних услова за живот. Проблем је решив са делимичним усмеравањем конверзије инфраструктуре система одбране за решавање тих проблема, додељивањем плацева који се налазе у зонама приватне градње, те кредита под повољним условима.

Други приступ решавању стамбених питања јесте само преко кредита. Ако се интегришу напори држава чланица, институција државне заједнице и Министарства одбране могуће је, на овај начин, за две до три године решити проблем стамбено угрожених припадника система одбране. Прелиминарне анализе указују на то да се без буџетских улагања може на ова два начина решити велики део проблема. Поред тога могуће је непосредном разменом непокретности, првенствено касарни у зонама стамбене изградње, само у

Београду обезбедити велики број службених станова у систему одбране, такође без буџетских улагања. Тако би се младим старешинама омогућили пристојни услови за живот и рад, што би посредно допринело популаризацији војног позива. Истовремено, на тај начин велики број увећаних трошкова становања био би скинут са буџета и преусмерио би се за друге намене. Дакле, није све питање немања финансијских средстава, јер постоје знатне унутрашње резерве, које се могу покренути преко механизма спремности надлежних институција да се у потпуности престане са једним застарелим начином рада у области решавања стамбених питања. Досадашњи начин рада у области решавања стамбених питања био је у доброј мери у функцији остваривања привилегија појединаца и дискриминације између запослених у систему одбране.

■ СИСТЕМ И СТАНОВИ

Да би се што ефикасније решио стамбени проблем у систему одбране неопходно је што пре престати са куповином или изградњом станова за закуп. У тој области су се више деценија дешавале различите злоупотребе, које су осиромашивале целокупан систем одбране. Нажалост, појединци који су морали да решавају системске проблеме социјалног статуса и стамбене угрожености припадника система одбране размишљали су о својим вилама, баш ту непосредно поред такозваних сивих домова, где у касарнским круговима у војничким собама живе породице у неподношљивим условима. Стање је доведено до апсурда, тако да ни одлуке Врховног савета одбране и налази Инспектората одбране, који су се односили на питање различитих стамбених малверзација, нису довели до решавања проблема. Постојећи модел решавања стамбених проблема неприхватљив је јер је минула пракса потврдила његову нефункционалност и штетност по систем одбране. У минулим годинама угроженим припадницима система одбране нуђени су само нови правилници који су обично мењани ради остварења интереса појединих мањих интересних група и покривања незаконитих радњи.

Други системски проблем у области решавања стамбених проблема огледа се у томе што већина припадника Војске није била у прилици да бира гарнизоне у којима ће службовати, па је по тој основи дискриминисана откупом станова у тим градовима или је дискриминисана по основу вредности станова на различитим локацијама у великим градовима. Цена тих станова је неупоредиво мања од оних у Београду, а посебно на ексклузивним локацијама. Располагање са таквом моћи у Војсци било је у функцији дискриминације људи и поигравања са њиховом подобношћу и судбинама. Не улазећи више у детаље и анализу овог проблема, било је неопходно аргументовати потребу стратешког заокрета у области стамбене изградње, јер је то одавно постало централно питање социјалног статуса и могућности ефикасне реформе система одбране. Дакле, неопходни су дисконтинуитет са досадашњим начином рада и хитан, програмиран и контролисан процес кроз који се за неколико наредних кључних година могу решити проблеми у овој области, када ће и највећи део вишка кадра морати да напусти систем, уз спровођење процеса професионализације.

Ако се изграде претпоставке за ефикасно решавање проблема превременог пензионисања и стамбених проблема припадника система одбране извесно је да ће укупан реформски процес моћи да буде успешан, социјално подржан и друштвено пожељан. Вероватно ће актуелно руководство Министарства одбране успети да се избори код надлежних институција држава чланица и Србије и Црне Горе да се поменути проблеми повољно реше.

Ради изградње нових способности Војске СЦГ, сагласно структури снага, мисијама и задацима, потребне су знатне промене и у систему војног школства, научноистраживачкој делатности и систему обуке команди и јединица у структурном, функционалном, програмском и статусном смислу. Без нових знања нема нових способности нити суштинске реформе.

Решавањем појединачних кадровских проблема могуће је побољшати статус војне професије у друштву и зауставити одлив мла-

НЕПРАВДА

У собама често живе и три генерације, тако да су многа деца одрасла у војничким собама и већ одавно пошла у школу, а неки стари људи из тих истих војничких соба одвезени су на гробља, не слутећи да ће тако завршити свој живот служећи часно отаџбини. Истовремено, у последњим годинама живота преживљавали су неправду која им се сваког дана понављала испред њихових очију.

ФИНАНСИРАЊЕ

Од деведесетих година прошлог века девастиран је систем буџетирања, а стратешке одлуке у погледу трошења финансијских средстава доношене су у веома малим круговима и без ефикасне контроле. У тако запуштеном и неуређеном систему финансирања биле су могуће деформације и злоупотребе као што су финансирање и куповина луксузних станова и кућа, улагање у развој појединих борбених система који Војсци нису потребни, или опремање Војске насумице одређеним количинама оружја и војне опреме. Минуле финансијске обавезе које се више од једне деценије преносе из године у годину увећавају финансијску неизвесност и онемогућавају програмирање и поузданост процеса реформе. Велике камате, настале на основу неисплаћених рачуна и судских забрана по основу изгубљених судских спорова, додатно усложњавају проблем.

ПРОБЛЕМИ

Изradу *Нацрта стратегијског прегледа* пратили су и прате бројни проблеми. Основни су: недостатак искуства за израду документа који се у нашој земљи израђује први пут; поједине структуре у систему одбране и у друштву не разумеју значај документа; недовољна или неодговарајућа сарадња појединих организационих јединица Министарства одбране са Радним тимом, што има за последицу недовољно усаглашена решења; релативно честе промене у саставу Радног тима, као последица објективних околности и персоналних решења; непостојање егзактних података о планираним издвајањима за одбрану из буџета држава чланица; непостојање прецизне процедуре и података за прорачун трошкова система одбране, као ни одговарајућег софтвера; оптерећеност система одбране пренесеним финансијским обавезама; неприлагођеност институција држава чланица у смислу изградње услова за имплементацију организационих промена пројектованих *Стратегијским прегледом одбране*; недовољна ажурност појединих података потребних за дефинисање новог система одбране, поготово у домену квалитативних својстава.

Ради ефикаснијег наставка реформи неопходно је да Министарство одбране integriше напоре, заврши документ и са њим јединствено наступи према руководиоцима и институцијама на нивоу државне заједнице Србија и Црна Гора и на нивоу држава чланица, како би се пронашао компромис између друштвених потреба и могућности.

дог и квалификованог кадра. Без таквог приступа није могуће говорити о професионализацији Војске.

Инфраструктурни проблеми могу се разматрати и са становишта нових инфраструктурних потреба за нову структуру снага, и то преко изградње база и што објективније процене вредности и конверзије дела непокретности у функцији финансирања трошкова процеса реформе. Финансијска средства која се обезбеде продајом вишкова непокретности потребно је првенствено усмерити за опремање и модернизацију, решавање стамбених проблема и спровођење социјалног програма за кадрове који напуштају систем одбране.

■ ФИНАНСИЈСКЕ ТЕШКОЋЕ

Финансијски проблеми система одбране могу попримити такав значај да у потпуности онемогуће даљи процес реформе. Најзначајнији проблеми те врсте су последица вишегодишњег преношења и кумулације пренетих финансијских обавеза. Тај проблем је последица трошења буџетских средстава за финансирање ангажовања снага у одбрани од НАТОа 1999. године и у Копненој зони безбедности, али и делом и неодговорног пословања у самом систему одбране.

Решавање ових најзначајнијих системских проблема, у наредним реформским захватима, мења суштину и биће Војске. У супротном, може бити друштвено непожељних последица, првенствено негативне селекције кадра, односно неконтролисаног одлива дела способних појединаца по основу укидања формацијских места или расформирања јединица. Да би се то онемогућило потребно је радна места изложити конкуренцији способности, на основу дефинисаних и објективних критеријума. Ако се доследно примене критеријуми за рангирање кадра и ако се процес буде правично реализовао и без изузетка онда ће процес реформе у том домену бити успешан, друштвено и професионално пожељан. То подразумева социјални минимум заштите људи који напуштају систем јер је реформа система одбране по много чему специфична у односу на друге државне функције, па и у односу на војске у окружењу.

■ ХИТНОСТ УСВАЈАЊА

Успешно решавање наведених претпоставки је у функцији стварања повољних друштвених, системских, нормативних, финансијских и кадровских услова за организационе промене, и то израдом и имплементацијом *Стратегијског прегледа одбране*. То је основни документ из области стратегијског планирања у систему одбране и кључни инструмент за спровођење реформе у Министарству одбране и Војсци СЦГ.

Рад на документу је започет у марту 2005. године, када су формиран Тим за координацију и Радни тим за израду нацрта документа, а накнадно је на нивоу МО и ВСЦГ формирано и пет стручних тимова за израду појединих делова документа. У процесу израде *Стратегијског прегледа одбране* били су укључени и представници Министарства спољних послова СЦГ, министарства финансија држава чланица, представници кабинета чланова ВСО, те експерти из институција и научних установа у друштву.

Поред тешких услова, у веома кратком року, Радни тим је успео да уради *Нацрт стратегијског прегледа одбране* и да створи веома добру основу за прелазак у вишу фазу израде документа и усаглашавања ставова на нивоу Колегијума министра одбране. У складу са новим персоналним саставом Министарства одбране усвојена је нова динамика израде документа. Верификација документа на нивоу Колегијума министра одбране треба да се заврши до краја марта 2006. године. Након тога *Стратегијски преглед одбране* би се усаглашавао на нивоу ВСО, Савета за надзор, усаглашавање и координацију активности у процесу израде и имплементације *Стратегијског прегледа одбране Србије и Црне Горе* и Савета министара. Тиме би сви напори били интегрисани у политичком, функционалном и експертском смислу. Усвајање *Стратегијског прегледа одбране* на нивоу Скупштинe државне заједнице планирано је да се реализује у периоду јун–децембар 2006. године.

■ ПРЕЦИЗИРАЊЕ ЦИЉЕВА

Стратегијски преглед одбране је првенствено политички документ законодавне и извршне власти, који даје прецизне циљеве, критеријуме и стратешка опредељења за израду Плана развоја си-

стема одбране до 2010. године и низа програма за специфичне функције система одбране. Веома је битно имати у виду да непрекидно са процесом верификације *Стратегијског прегледа одбране* треба, у организацији и надлежности Министарства одбране, развијати План развоја система одбране са програмима, који морају потпуно да буду сагласни са опредељењима *Стратегијског прегледа одбране*. Сви ти програми садржајем и динамиком треба да омогуће потпуну синхронизацију процеса организационих промена ради што већих ефеката, предвиђања и правовременог елиминисања проблема који се могу појавити на том путу.

Средњорочни план развоја детаљно се операционализују у годишњим плановима и програмима. Тако дефинисан процес планирања и програмирања услов је за успешну имплементацију *Стратегијског прегледа одбране*.

Планирањем и програмирањем кључних решења дефинисаних у *Стратегијском прегледу одбране* стварају се претпоставке за реализовање стабилних организационих промена у систему одбране и Војсци. Те промене ће довести до модерне, способне, одрживе и респективне оружане силе, способне да реши основне претње оружаног угрожавања Србије и Црне Горе.

■ СВЕОБУХВАТНА ПРОМЕНА

Реформа система одбране Србије и Црне Горе реализоваће се као свеобухватна промена структуре снага, доктринарних докумената, нормативне регулативе, вредности, понашања и односа у организацији ради ефикасније заштите интереса и циљева од свих облика угрожавања безбедности који су у надлежности војне организације.

Садржај процеса реформе може се приказати преко реализације његових кључних активности, као што су: (1) постизање консензуса на нивоу Србије и Црне Горе око виталних питања реформе; (2) успостављање стратешког партнерства; (3) дефинисање законске и доктринарне регулативе; (4) структурне и функционалне промене; (5) унапређење начина обезбеђивања и оспособљавања кадра; (6) модернизацију и опремање савременим оружјем и опремом; (7) промене у систему обуке војника, старешина, команди и јединица; (8) иновирање припрема за одбрану и (9) различите друге програмске садржаје који се остварују по приоритету, како би се систем одбране и Војска у том континуираном процесу превели у квалитативно ново стање.

При изради *Стратегијског прегледа одбране* уважавају се теоријска, доктринарна и апликативна сазнања и искуства других држава које су прошле тај процес. Стратешки циљ Србије и Црне Горе је стварање Војске која ће бити у стању да, у складу са Уставном повељом и *Стратегијом одбране*, извршава утврђене мисије и задатке. Садашња структура Војске треба да се измени у корист јединица које имају већу покретљивост и флексибилност, ватрену моћ и брзину реаговања на било ком делу државне територије.

Један од услова за суштински напредак у свим подручјима војне делатности и за примену *Стратегијског прегледа одбране* јесте очување квалитетне и повољне кадровске структуре у Војсци СЦГ преко процеса реформе. Ако се сачува квалитетан кадар онда ће се Војска брзо наћи на друштвено и међународно пожељном нивоу способности које ће јој омогућити извршавање утврђених мисија и задатака. Стога је стручну компетентност и способност потребно афирмисати као главни критеријум у вођењу кадра.

САРАДЊА

Највећи део послова на координацији послова око израде *Стратегијског прегледа одбране* носи Сектор за политику одбране. У наредном периоду МО предузеће низ активности да у сарадњи са владама држава чланица пронађе одговарајућа решења и обезбеди подршку за имплементацију *Прегледа*. Уз то, документ ће се разматрати на нивоу Врховног савете одбране и Савета министара, како би се и на тај начин створили повољни услови за његову верификацију у Скупштини СЦГ.

Да би се створили услови за успешну примену оваквих суштинских захвата, потребно је, у што краћем периоду, усвојити нову нормативно-законску регулативу. Реформски и интеграциони процеси система одбране су изазов за Србију и Црну Гору и све државне институције.

Неодлучност, пасивност и чекање на суштинске промене у систему одбране потрошило је ресурсе и усложнило садржај и обим организационих промена које су предвиђене *Стратегијским прегледом одбране*.

За успешну реализацију организационих промена потребни су континуиран и ефикасан рад Министарства одбране и свеобухватна подршка држава чланица и Србије и Црне Горе, првенствено у реализацији социјалног програма, модернизације, стамбеног обезбеђења припадника система одбране, те стављања вишка војне инфраструктуре у функцију решавања тих проблема. Остваривање *Стратегијског прегледа одбране* реализоваће се током израде плана развоја система одбране до 2010. године, као и свих других програма и пројеката из надлежности различитих организационих структура у Министарству одбране и Генералштабу ВСЦГ. Операционализација *Стратегијског прегледа одбране* реализоваће се упоредо са израдом плана развоја система одбране до 2010. године, као и свих других програма и пројеката из надлежности организационих структура МО и ГШ. ■

Снимили Звонко ПЕРГЕ и Горан СТАНКОВИЋ

Дан сећања на жртве агресије

ВЕНЦИ ЗА ЈУНАКЕ

У свим командама и јединицама Ваздухопловних снага и противваздухопловне одбране Војске Србије и Црне Горе обележен је 24. март – дан сећања на погинуле и настрадале током агресије НАТОа на нашу земљу у пролеће 1999. године.

На пригодним скуповима одата је пошта припадницима РВ и ПВО, погинулим током одбране отаџбине. Делегација Команде ВС и ПВО, предвођена командантом пуковником Драганом Катанићем, положила је венац на спомен-обележје испред зграде Команде ВС и ПВО у Земуну. Венце и букете цвећа положили су и ратни команданти – генерали у пензији Спасоје Смиљанић и Бранислав Петровић, породице погинулих припадника РВ и ПВО, представници СО Земун и бројних институција и организација.

На спомен-плочи испред зграде Команде ВС и ПВО уклесана су имена четрдесет једног ваздухопловца – пилота, ракеташа, радаристе, везисте и припадника других специјалности – који су дали своје животе у одбрани отаџбине 1999. године.

У касарни на Бањици, поводом 24. марта, заменица градоначелника Београда госпођа Радмила Хрустановић, делегације ВС и ПВО, херојске 250. ракетне бригаде ПВО и других јединица, бивши команданти и породице погинулих ракеташа, положили су цвеће на спомен-обележје палим припадницима 250. рбр ПВО.

Полагањем венаца на спомен-обележје испред болнице "Драгиша Мишо-

вић", 24. марта одата је почаст припадницима Гардијске бригаде погинулим за време ваздушних напада НАТОа на СРЈ. Педесет минута иза поноћи, 20. маја 1999. године, седморица војника гардиста страдала су од пројектила НАТОа.

Поред њихових родитеља, венце су положили командант Гардијске бригаде пуковник Горан Радовановић, делегација Удружења жртава бомбардовања 1999. године и представник Скупштине града Београда Зоран Алимпић.

У свим јединицама Копнених снага обележен је 24. март – дан сећања на погинуле у нападу НАТОа на нашу земљу. Делегација Команде Копнених снага положила је венац на спомен-капели код нишке тврђаве, док је централни скуп одржан у нишкој касарни "Мија Станимировић".

Родитељима и члановима породица погинулих, представницима СПЦ и других организација, обратио се командант Копнених снага генерал-потпуковник Младен Ђирковић. "Прошло је седам година од рата. Од тада се много тога изменило, од имена наше државе и њене унутрашње структуре, до односа према међународној заједници. Али остали су дубоки ожиљци због ратних страдања и изгубљених живота. Са ове дистанце, можемо закључити да су онолике патње и разарања били непотребни. Ми данас не можемо и не требамо мимо света. Између некадашњих непријатеља на бојном пољу, граде се мостови поверења, сарадње и партнерства". ■

Новинари ОДБРАНЕ

Министар одбране
у КрагујевцуПОСЕТА
ОПЕРАТИВНИМ
СНАГАМА

Министар одбране Србије и Црне Горе Зоран Станковић, са сарадницима, посетио је 15. марта Команду Оперативних снага и јединице и установе Војске у гарнизону Крагујевца.

Генерал-мајор Драган Колунџија, командант Оперативних снага, најпре је гостима говорио о достигнутом нивоу борбене готовости, организационим променама и проблемима који свакодневно оптерећују рад тог састава Војске.

Посебно је изражен захтев да се у наредном периоду финансирање реално планира према потребама јединица, те да се оне ослободе вишка наоружања и опреме. Такође је наглашен проблем осипања стручног кадра, преоптерећености старешина због скраћивања војног рока, нарушеног статуса и социјалног положаја припадника Оперативних снага, нередовног снабдевања услед неблагоприятног плаћања добављача, оптерећености складишних капацитета и отежаног обезбеђења неперспективних војних објеката. Представници Војног одсека Крагујевац потенцирали су и тешкоће око упућивања регута на службу војног рока у цивилној служби.

Током посете министар Станковић присуствовао је обуци припадника специјалних јединица Оперативних снага. Сагледао је и капацитете 524. логистичке базе. У Клубу Војске информисао је официре, подофицире и цивилна лица о току реформе система одбране наше земље у духу прикључења евроатлантским безбедносним интеграцијама, плановима у наредном периоду, али и моделима за побољшање услова рада.

У Скупштини општине Крагујевац министар одбране Зоран Станковић разговарао је се градоначелником Верољубом Стевановићем и начелником Шумадијског округа Мирославом Маринковићем. Договорени су облици будуће сарадње Министарства одбране и органа локалне самоуправе, посебно у области размене неперспективних војних објеката и пословања са фабриком оружја. ■

В. П.

82. ПОМОРСКИ ЦЕНТАР
ИЗ КУМБОРА

ТАМО ГДЈЕ ДРУГИ ОДУСТАЈУ

Изддржљивост, окретност, сналажљивост, врхунска оспособљеност и вјештина у баратању разноврсним оружјем и софистицираном опремом, особине су по којима се препознају припадници специјалних јединица свих оружаних снага на свијету. Ипак, и међу тим пробраним друштвом специјалаца постоје они "ексклузивни", својеврсна елита која се приближава идеалу званом "универзални војник". У редовима наше војске то су припадници 82. поморског центра Морнарице ВСЦГ.

ни су оспособљени једнако као и њихове колеге из других специјалних јединица ВСЦГ – 63. падобранске бригаде, 72. специјалне бригаде, противтерористичког одреда "Кобре" и прошле године формираног 93. ријечног центра, али су и нешто посебно...

Момке под командом искусног поморског диверзанта, капетана бојног брода мр Ота Икера, јединственим чини то што су обучени за извођење низа најсложенијих борбених задатака на копну, обалном рубу, мору и у подморју, а као начин за убацивање у рејон дејства припадници 82. Поморског центра (ПЦ) неријетко користе и ваздух. Вода, копно и ваздух су, дакле, сфере у којима се ови момци једнако добро сналазе, на прави начин потврђујући да је 82. ПЦ заправо пандан чувеним NAVY SEAL (Sea, Air, Land) тимовима командоса Ратне морнарице САД, односно да су наши поморски диверзанти раме уз раме са истим таквим јединицама у саставима најјачих свјетских ратних морнарица, попут ратних морнарица Италије, Британије, Француске или Русије.

Америчке "морнаричке фоке" су, захваљујући првенствено холивудској филмској продукцији, медијски можда и највише експонирани међу специјалним морнаричким јединицама у свијету, иако се заправо највећи дио обуке и послова којим се баве овакве јединице, по правилу, увијек држи далеко од очију јавности. Тако је и идентитет активних припадника службе поморских диверзаната 82. ПЦ тајан, а већом мистерије прекривена је и већина активности те специјалне јединице која баштини традицију дугу 46 година.

– 82. ПЦ је формиран 19. фебруара 1960. године у Жупи у Тивту, одакле је релативно брзо премјештен у Пулу, с обзиром на тада актуелну "Тршћанску кризу" између СФРЈ и Италије. Када је тежиште планираних активности на јадранском поморском војишту стављено на његов централни дио, 82. ПЦ је 1977. године пресељен у Дивуље код Сплита, одакле је исељен 22. децембра 1991, током рата у бившој СФРЈ, и база јединице наредне четири године поновно је била у Тивту. Од 1995. до данас база нам је Касарна "Орјенски батаљон" у Кумбору – објашњава капетан бојног брода Икер, који тим саставом командује од 1. новембра 2003. године.

ЧУВАРИ ИЗ ДУБИНА

Припадници 82. ПЦ незаобилазни су приликом противдиверзантског обезбјеђења свих страних ратних бродова који угловљавају у наше луке. Рониоци из Кумбора роде све од контрадиверзионих прегледа лука и подводног дијела брода до разних других роњења везаних за план противдиверзантског обезбјеђења.

У јесен прошле године имали су и заједничке активности у мору са противминским рониоцима са француског ловца мина "Саргисом", који је тада боравио у Котору и Бару.

Редовно обезбјеђују и наше ратне и школске бродове за вријеме њиховог крстарења у страним водама и ту имају изузетно велико искуство још из времена СФРЈ и познатих Титових путовања школским бродом "Галеб" по цијелом свијету, као и сада када обезбјеђују једрењак "Јадран" на његовим крстарењима. Исто тако, обезбјеђују и све бродове МВСЦГ када се на њима налазе високи државни и војни представници

ЕФЕКТИВЕ

У свом саставу 82. ПЦ има четири службе: подморничарску, поморско-диверзантску, ронилачку и падобранску. Наиме, након прошлогодишњих организацијских промјена у Морнарици, 88. флотила подморница и 17. флотила обалских поморских снага су расформирани, а дио њихових ефектива ушао је у састав 82. ПЦ. Тако се сада три мале тзв. цепне подморнице типа П-911 "Уна", намјенски грађене за превоз диверзаната, налазе у саставу Првог дивизиона подморница 82. ПЦ, а ова јединица спроводи и шестомјесечну преквалифика-

цију и обуку официра морнарице за службу на подморницама. Дио ефектива 17. флотиле ОПС сада је у саставу ронилачке службе 82. ПЦ, у оквиру које постоје специјалности противдиверзантски ронилац, противмински ронилац, тешки ронилац и лаки бродски ронилац опште намјене. Падобранску службу чине поморски диверзанти, који током редовног процеса обуке за специјална дејства имају и основни, односно виши падобрански курс, за што се обучавају у 63. падобранској бригади у Нишу. Колико то добро раде потврђује једно друго и једно четврто мјесто, које су морнари из Кумбора освојили на Међународним падобранским вишебојима у Нишу!

"Осамдесетдруга" је изузетно важна јединица за ВСЦГ и систем одбране у цјелини, али и за Морнарицу у одбрани државне заједнице. Задаци на "страном терену" везани су за међународну војну сарадњу Морнарице и ВСЦГ у оквиру мировних операција снага УН.

Иначе, Поморски центар је искључиво професионална јединица, чији припадници у састав ступају на добровољној основи. Старосни лимит за подофицире је 24, а за официре 26 година. Кандидати уз то морају бити потпуно здрави и физички способни за напоран позив подводног диверзанта, што се контролише ригорозним физичким провјерама и улазним тестовима. Неизоставно је да сваки потенцијални припадник 82. ПЦ претходно буде и безбједоносно провјерен имајући у виду специфичну намјену јединице.

Улазни физички тест чине изузетно високе норме који кандидати треба да прођу како би се снимии ниво природних предиспозиција, физичке кондиције, моторике и издржљивости за обављање задатака на копну и мору. Они имају провјере и на копну и у води, па и када то све прођу – и даље остају кандидати, што значи да није одлучено хоће ли бити примљени. Комисија која их води током тих прегледа прати њихово понашање и резултате и, на крају, команданту предочава општу слику о сваком кандидату да би он по дискреционом праву одлучио кога ће да прими на даљи специјалистички курс. Значи, ни сви они који положи, на крају не буду примљени у јединицу. После те прве фазе елиминације остане само једна трећина пријављених.

Од те једне трећине бирају се најбољи, који настављају десетомјесечни курс и специјалистичку обуку за поморске диверзанте. Курс има двије селекције, прву након четири мјесеца, на којој се провјеравају стечена теоријска знања, практичне вјештине и ради се вјежба на копну и у мору. Ти испити трају око шест дана и ко задовољи норму иде даље, а ко не, прекида му се усавршавање и враћа се у јединицу из које је дошао. Након наставка обуке, они који су прошли прву селекцију имају поновну провјеру након пола године – нови испит и вјежбу, те кад све то прођу комисија за провјере о сваком кандидату сачињава извјештај и предлаже ко би могао да добије звање поморског диверзанта треће категорије, а ко ће, без обзира на положене испите, бити враћен у јединицу из које је дошао. На крају, обично буде примљена само једна деветина оних који су се кандидовали за диверзанте.

Током даљег усавршавања у служби у Дивизиону за специјална дејства ти људи постепено напредују до звања диверзанта прве категорије, односно инструктора поморских диверзаната као врхунца, за што им у просјеку треба од седам до десет година рада.

Иначе, основни концепт обуке припадника 82. ПЦ, када је јединица формирана почетком шездесетих, био је направљен по са знањима добијеним обавјештајним каналима о сличним јединицама страних ратних морнарица. Међутим, од 1973. године обука се изводи по приближно усклађеном плану, насталом на основу искуства америчких SEAL тимова.

То је комплексан начин обуке у којем су обухваћена сва стручно-специјалистичка знања, познавање страних морнарица и војски, познавање страних језика, врхунска психофизичка припрема, рад у одређеним службама, борбене вјештине, употреба разних врста хладног, тетивног и ватреног оружја, минско-експлозивних средстава, алпинизам, падобранство, и слично. Обука поморских диверзаната је изузетно комплексна, јер се они оспособљавају за извођење борбених задатака на копну, обалном рубу и у мору, а као начин за убацивање у те средине користи се ваздушни простор, то јест превоз авионима, хеликоптерима и падобранима.

До сада је јединица учествовала на три међународне војне вјежбе, а искуства из тих активности, у којима су се припадници 82. ПЦ одлично снашли, потврдила су да је она по устројству и начину рада

веома блиска и компатибилна са сличним јединицама страних армија, што јој отвара добру перспективу у процесу међународних безбједносних интеграција којима тежи ВСЦГ.

■ ЗАДАЦИ

Један од најзначајнијих аспеката употребе 82. ПЦ јесте противтерористичко обезбјеђење бродова, лука и лучких постројења, јер је СЦГ као чланица Међународне поморске организације ИМО прихватила одредбе и обавезе из Међународне конвенције о безбједности ISPS.

– Уредбом Савјета министара СЦГ безбједности бродова, лука и лучких постројења дат је одговарајући значај, а ми смо добили дио надлежности из области безбједности по питању противтерористичке борбе. У том сегменту ће бити и тежиште даљег оспособљавања, опремања и припреме јединице, да би у садејству са другим снагама у систему безбједности дала свој допринос како би заштита бродова и лука била на прописаном нивоу, што је и основ за несметано функционисање наше поморске привреде – каже Икер, додајући да је што се тиче задатака у мору, поморским диверзантима основни задатак диверзија, односно напад на противничке ратне и трговачке бродове, луке и лучка постројења. – Због тога се наши припадници обучавају да роне користећи апарате са затвореним кругом дисања, што им омогућава да се тајно и прикривено приближе мети, јер мјехурићи ваздуха које ронилац издише могу открити његову позицију. Имамо вишедеценијско искуство у употреби тих направа, а тренутно користимо савремене апарате LAR V њемачке фирме "Дрегер" и "Фрогс" француске производње.

Поморски диверзанти користе и специјална средства, попут малих ПЕЛ уређаја, средстава за подводну везу ронилица Р-1 и Р-2, која су произведена у бившој СФРЈ, као и подморнице типа П-911, које имају посебну комору за излазак диверзаната под водом и лежишта за транспорт укупно четири ронилице типа Р-1. Уз падобране, диверзантима су на располагању и разни брзи чамци, али и кајаци за убацивање у рејон дејства, а припадници 82. ПЦ обучавају се и у коришћењу импровизованих средстава за извршење својих задатака.

Момци са *Нептуновим трозубцем* на униформама и ронилачким одијелима користе и изузетно вјешто баратају широким арсеналом хладног и ватреног оружја, самостријела и минско-експлозивних средстава домаће и стране производње. За нападе на противничке бродове користе се мине МП М71 и ДПМ М66 домаће производње, а у опреми диверзаната су модерна средства комуникације, оптички и

КАО ФАМИЛИЈА

– У овој јединици влада невјероватно другарство, осјећај заједништва и припадништва пробраној групи која функционише попут праве фамилије и кад је добро и кад је лоше. То је нешто што 82. ПЦ чини јединственим, специфичним и непоновљивим, уз све друго чему те научи овај изузетно динамичан и занимљив посао, који је најбољи начин да другима, али првенствено себи докажеш да можеш да се носиш и са највећим напорима и изазовима – гласи резиме водника прве класе Марка Вашалића, припадника 82. ПЦ од 1999. године.

Центар је и "нови дом" за дио припадника некадашње 88. флотиле подморница. Међу члановима посаде три мале подморнице типа П-911 је и поручник бојног брода Жељко Николић, који тврди да њихово прилагођавање новим условима и новој јединици није био проблем "јер смо годинама радећи заједно навикли на међусобну сарадњу и комуникацију".

КОМАНДАНТ ВРХУНСКИ ИНТЕЛЕКТУАЛАЦ

Занимљиво је да је капетан бојног брода Ото Икер по струци морнарички артиљеријско-ракетни официр. У 82. ПЦ дошао је као потпоручник 1984. године, након завршене Морнаричке војне академије у Сплиту и једногодишњег стажа на патролним бродовима. Од тада је та јединица практично његов дом.

Школу националне одбране, односно генералштабно усавршавање завршио је 2002, а још за вријеме тог школовања био је и на дужности предавача на катедри стратегије, гдје је после завршетка ПШУ примио и дужност руководиоца групе наставника за послједипломске студије у области стратегије. Ту дужност обављао је до повратка, овај пут на мјесто команданта у 82. ПЦ, у новембру 2003. године. Поред највиших војних школа, завршио је и послједипломске студије након чега је 2000. магистрирао на Факултету одбране, безбједности и заштите у Београду, одбранивши тезу "Однос политике и војске у делу Никола Макијавелија".

ласерски нишани, уређаји за пасивно ноћно осматрање, итд. Редовну обуку припадници 82. ПЦ изводе у кругу касарне у Кумбору, у мору од ушћа Бојане до рта Оштро, на падинама Ловћена, Орјена и Румије, а због недостатка специјалних полигона, попут оних за увјежбавање борби у насељеном мјесту, користе се капацитети осталих специјалних јединица ВСЦГ. Поред њих, 82. ПЦ врло блиско сарађује и са Институтом за поморску медицину при Центру војномедицинских установа Мељине, чији стручњаци диверзантима дају практичну подршку током свих више хиљада сати роњења, колико годишње оствари та несвакидашња јединица.

■ ТОП-ФОРМА

С обзиром на изузетан напор који захтијева обављање овог посла, просјечан "радни вијек" поморских диверзаната, који морају бити у топ-форми, изузетно је кратак и износио је око 2,5 године, али то је знатно измијењено 2002. године, усвајањем новог *Правила службе поморских и ријечних диверзаната*, којим је прописана норма од седам годи-

на. Тиме је људима дат мотив да и након одласка из Дивизиона за специјална дејства остану у служби и задрже статус, те могућност да се просјечни вијек диверзаната заправо повећа на пет година. Ипак, искључиви услов за задржавање статуса поморског диверзанта јесте да ти људи са успјехом прођу уобичајене и крајње ригорозне годишње провјере способности.

Критеријуми који су дати доприносе да флукуација кадра у јединици буде велика. Велики број задатака и ригорозне провјере, односно испити које припадници јединице морају полагати сваке године и на копну и на мору, учешће и поготово успјешност на вјежбама, чине рад у јединици тешким, тако да се кадар брзо осипа. Јер, код поморских диверзаната водеће правило је "важно је побиједити".

— А да би неко побиједио — закључује наш саговорник — стално мора бити у топ-форми, стално мора бити спреман на максимална напрезања. Тамо гдје други одустају, моји људи морају проћи. Управо циљ тог дијела "форсажа", за који их ми припремамо на посебном десетомјесечном курсу, јесте да ону биолошку границу енергетског потенцијала и трошења помјере још мало напријед и да из себе извуку снагу тамо гдје други људи одустају.

Без обзира на специфичност и значај ове јединице, њени припадници нису изузети од проблема који тиште и друге припаднике ВСЦГ. Недовољно финансирање, лош материјални статус и неизвјесна перспектива имајући у виду актуелне друштвено-политичке прилике у Црној Гори одражавају се и на "најуниверзалније војнике" ВСЦГ. Највећи проблем те јединице јесте набавка нових хемијских извора струје, који су основни покретачки извор свих подводних средстава за превозење. Ипак, командант Икер је макар по жељама оптимиста:

— Желим да подморнице и бродови плове, ронилице роне, возила возе и да процес обуке тече нормално на борбеним средствима која користимо. Уз рјешавање проблема са којима се суочавамо, ми још увијек тражимо простора за размјештај својих капацитета у Кумбору како бисмо могли затворити технолошку цјелину у техничком одржавању и лаког ремонту специјалних средстава које користимо. Тежимо и да реafirмишемо нека специјална роњења са коришћењем гасних мјешавина, да у јединицу дођу нова специјална противтерористичка средства карактеристична за употребу у мору, увођење термовизијских средстава за осматрање, те да се за превозење и извиђање из ваздуха у 82. ПЦ уведу моторни змајеви.

Уз ове жеље и планове капетан бојног брода Ото Икер већ размишља о бројним наредним обавезама које га на мјесту команданта "најпосебније" специјалне јединице ВСЦГ чекају, након што је у разговору за "Одбрану" макар дјелимично одшкринуо врата тајновитости у којој већ 46 година дјелује и ради 82. ПЦ. ■

Никола БОШКОВИЋ

УКРАТКО

>>> НА ПУТУ ЗА НАТО – На дневном реду недавног састанка Интерресорне групе за приступање Програму Партнерство за мир били су досадашња сарадња СЦГ и НАТОа, механизми Партнерства, *Акциони план* и *Презентациони документ*, док је Заједничко радно тело СЦГ за припрему вођења преговора и закључења *Безбедносног споразума* са Северноатлантским пактом размотрило основне проблеме у имплементацији тог споразума.

Интерресорна група је основана фебруара 2004. године и чине је представници министарстава државне заједнице СЦГ и републичких министарстава. Циљ оснивања те групе био је координација у изради документа и организовања активности неопходних за прикључење СЦГ Програму Партнерство за мир.

Састанак у Топчидеру, који је био пети те врсте, отворили су Снежана Самарлић-Марковић, помоћник министра одбране за политику одбране, и амбасадор Бранислав Милинковић, специјални изасланик министра спољних послова СЦГ при НАТОу. (С. С.)

>>> УНАПРЕЂЕЊЕ МОДЕЛА ШКОЛОВАЊА – У оквиру билатералне војне сарадње СЦГ и САД, у Клубу ВСЦГ на Топчидеру, 22. марта, одржан је семинар о војном професионалном образовању, систему унапређења и програмима обуке официра САД.

Представници америчког Министарства одбране, које је предводио инструктор командно-штабног колеца у Форт Левенворту у Канзасу, потпуковник у пензији Метју Бродас, изразили су задовољство што им се указала прилика да официрима ВСЦГ који се баве системом школовања у Војсци пренесу своја најважнија искуства у области образовања професионалног старешинског кадра.

Начелник Управе за школство МО СЦГ пуковник др Драгутин Јовановић истакао је да ће се такви облици међусобне размене искустава наставити у обостраном интересу. (А. А.)

>>> ХЛАДАН ОДГОВОР ЗА ВРУЋЕ МИСИЈЕ – Највећа и најзначајнија вежба Норвешких оружаних снага у 2006. години *Хладан одговор (Cold Response) 2006*, на којој је учествовало десетак хиљада војника из Норвешке, Велике Британије, Шведске, Холандије, Литваније, Швајцарске, Француске, САД, Финске, Данске и Шпаније, одржана је од 10. до 22. марта на северу Норвешке.

Организована са циљем обуке њених учесника у мировним операцијама на кризним подручјима у екстремним зимским условима, вежба је имала неколико димензија – од решавања сукоба високог интензитета, "блиских сусрета" са демонстрантима, до помагања цивилима у нормализацији живота, изградњи мостова, обнови кућа.

Иако наша земља није чланица НАТОа нити Партнерства за мир, на позив за учешће у вежби *Хладан одговор* као део норвешког медицинског тима ангажованог у лакој пољској болници на терену, одазвала су се четворица лекара са ВМА. Тиме је направљен конкретан корак ка могућој донацији лаке пољске болнице нашој земљи, коју су најавили Норвежани, и даљем учешћу медицинских тимова наше војске у мировним операцијама под окриљем НАТОа или Уједињених нација. (С. С.)

>>> ИСКУСТВА СЛОВАЧКЕ И ДАНСКЕ – У Центру за мировне операције одржани су семинари на којима су представници Словачке Републике и Краљевине Данске изложили своја искуства из Програма Партнерство за мир.

Господин Антон Хрнко из словачког Министарства одбране и пуковник Мартин Рош из ГШ ОС Словачке Републике објаснили су како је тај процес текао у њиховој земљи, а мајор Џон Редсо из Оперативне команде Копнене војске ОС Краљевине Данске о њиховом учешћу у мировним мисијама у свету. (С. Ђ и С. С.)

ПОКЛОН ПРИЈАТЕЉА

Опрему вредну више од пола милиона долара амбасадор НР Кине Ли Гуобанг уручио је, 23. марта, министру одбране СЦГ Зорану Станковићу. Реч је о опреми неопходној за рад организационих делова Министарства одбране. Технички уређаји су произведени у Кини, а израђени су по лиценци водећих светских брендова.

Министар Станковић захвалио је за донацију и истакао да сарадња СЦГ и Кине иде узлазном линијом. Наши лекари су посетима кинеским колегама започели ту сарадњу, а одскора се у тој земљи налазе и официри који, поред изучавања језика, студирају и војне науке.

Амбасадор Ли Гуобанг нагласио је да се односи наше две земље развијају на свим пољима, од политике и економије до културе и спорта, па ће билатерална сарадња на војном плану допринети даљем учвршћивању веза између две државе.

А. А.

Предавање министра Расима Љајића у ШНО

ТРАСИРАН ПУТ ПРЕМА ЕВРОПИ

Министар за људска и мањинска права СЦГ и председник Националног савета за сарадњу са Хашким трибуналом Расим Љајић одржао је официрима на командно-штабном и генералштабном усавршавању Школе националне одбране предавање о актуелним политичким и безбедносним питањима Србије и Црне Горе.

Као најактуелнија и најважнија питања за будућност земље министар Расим Љајић издвојио је сарадњу са Хашким трибуналом, решавање будућег статуса Косова, референдум у Црној Гори, доношење новог устава и закључење споразума о стабилизацији и придруживању Европској унији.

"Уколико се на прави начин не реше ова питања, упозорио је министар Љајић, и ако не испунимо обавезе које се од нас очекују, онда не смем ни да замислим шта би све лоше могло да нам се деси".

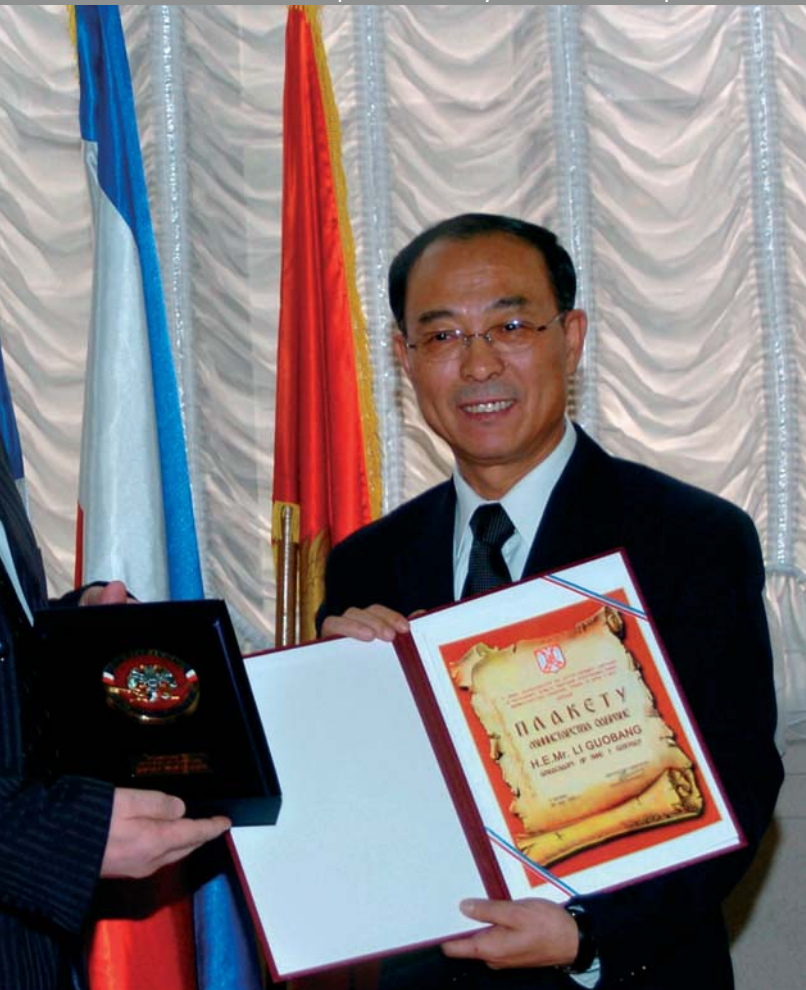
Говорећи о сарадњи са Хашким трибуналом, Љајић је указао да ће се после смрти Слободана Милошевића притисак из Хага на Србију да испуни преузете обавезе и испоручи оптужене за ратне злочине – појачавати, а пре свега захтев за изручење генерала Младића.

Други велики проблем јесте будући статус Косова и Метохије. Министар Љајић је посебно указао да би "решење којим би Албанци добили све, а Србија изгубила све, представљало увод у дугорочну нестабилност у региону".

Говорећи о референдуму у Црној Гори, министар Љајић је истакао да без обзира на резултат, односи између две државе морају остати добри. ■

Р. М.

Посета делегације Македоније

ПОДРШКА ИНТЕГРАЦИЈАМА

Делегација Републике Македоније са генерал-мајором Мирославом Стојановским на челу, начелником Генералштаба македонске армије, боравила је средином марта у тродневној званичној посети Војсци Србије и Црне Горе. Начелник Генералштаба ВСЦГ генерал-потпуковник Љубиша Јокић, са сарадницима, разговарао је са гостима из Македоније о току реформе нашег система одбране у духу приближавања евроатлантским безбедносним интеграцијама и облицима будуће војне сарадње. Током сусрета најодговорније старешине две војске размениле су искуства о учешћу припадника оружаних снага у мировним операцијама и обуци професионалног састава.

После посете Центру за мировне операције представници македонске армије обишли су 72. специјалну бригаду у Панчеву. О задацима и организацији Оперативних снага гостима је говорио командант генерал-мајор Драган Колунија, а о обуци и статусу специјалца Војске СЦГ заступник команданта 72. специјалне бригаде пуковник Зоран Величковић. После обиласка спомен-собе бригаде, македонску делегацију поздравио је и председник општине Панчево Срђан Миковић.

Делегацију Републике Македоније примио је и министар одбране Србије и Црне Горе Зоран Станковић. Госте је информисао о правцима реформе система одбране наше земље, изради нормативне регулативе, али и материјалним проблемима који оптерећују рад припадника Војске. ■

В. П.

УКРАТКО

>>> ПОСЕТА ДЕЛЕГАЦИЈЕ НИГЕРИЈЕ – Министар одбране Србије и Црне Горе Зоран Станковић примио је 27. марта министра одбране Савезне Републике Нигерије Рабиу М. Књанкњасома.

Циљ посете је обнављање билатералне војне сарадње Србије и Црне Горе и Нигерије, унапређење војноекономске сарадње и пројекција могућег партнерства одбрамбених индустрија.

>>> САСТАНАК МИНИСТРА СТАНКОВИЋА И ПЛАТЕРА – На састанку министара одбране Србије и Црне Горе Зорана Станковића и Републике Аустрије Гинтера Платера, 28. марта, потписан је *Споразум о војној сарадњи*.

Министри одбране двеју земаља разменили су мишљења значајна за даљи развој односа и након председавања Републике Аустрије Европском унијом.

>>> СУСРЕТ ГЕНЕРАЛА ЈОКИЋА И ВОЛДА – Делегација европске команде САД коју је предводио генерал Чарлс Волд посетила је 28. марта Генералштаб ВСЦГ. После разговора начелник Генералштаба генерал-потпуковник Љубиша Јокић је изјавио да ће посета убрзати приближавање наше војске стандардима армија које су већ постале део евроатлантских интеграционих процеса. Генерал Волд је истакао да су разматрана веома важна питања војне сарадње САД и СЦГ. (А. А.)

>>> ВОЈНО ШКОЛСТВО У НЕМАЧКОЈ – У организацији Управе за школство МО СЦГ у Београду је 28. марта одржан семинар на тему “Систем школовања официра копнене војске, ваздухопловства и морнарице у немачкој војсци”. О искуствима везаним за школовање официра различитих видова говорили су војни изасланик СР Немачке у СЦГ потпуковник Хелмут Клавон и потпуковник Вајт Фукс. (А. А.)

>>> КУРС ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ – Радна група Центра за обуку штабних официра за извођење мировних операција Краљевине Шведске (SVEDINT) боравила је у Центру за мировне операције ВСЦГ.

Чланови те делегације, коју је предводио потпуковник Пер Кристијан Рингард, закључили су да су се стекли сви услови да се курс одржи према стандардима који се примењују у њиховој земљи. Први курс за наше штабне официре у организацији SVE-DINT-а биће одржан од 29. маја до 15. јуна. (А. А.)

>>> ПОСЕТА АМЕРИЧКОГ СЕНАТОРА ВОИНОВИЋА – Министар одбране Србије и Црне Горе Зоран Станковић сусрео се 24. марта са америчким сенатором Џорџом Воиновићем, који је боравио у дводневној посети Србији и Црној Гори, у настојању да сагледа безбедносну ситуацију у региону.

Тежишна тема разговора министра Станковића са сенатором Воиновићем односила се на будућу сарадњу Војске СЦГ са Националном гардом Савезне државе Охајо, коју у Конгресу САД представља управо Воиновић.

>>> ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ У НОРВЕШКОЈ – Заједничка делегација Министарства одбране и Генералштаба ВСЦГ, у којој су помоћник министра за политику одбране Снежана Самарић-Марковић, помоћник министра одбране за људске ресурсе Зоран Јефтић и заменик начелника Генералштаба ВСЦГ генерал-мајор Здравко Понош, боравила је у дводневној посети Краљевини Норвешкој.

У оквиру билатералне војне сарадње посета је организована ради размене искустава и ставова из области реформе система одбране, процеса имплементације *Стратејског прегледа одбране* и стратегије кадрова. ■

БИЛАТЕРАЛНИ СПОРАЗУМИ СА САД

КОРАК КА СТРАТЕШКОМ ПАРТНЕРСТВУ

Ради стварања бољих односа и међусобног поверења, у скорој будућности СЦГ би требало да потпише чак четири споразума са САД. Сва четири су типска, што значи да су у истом облику понуђена различитим земљама. Њихово закључење представља испуњење циљева и задатака зацртаних у *Стратегији одбране*, коју је усвојила Скупштина СЦГ.

вља испуњење циљева и задатака који су постављени у *Стратегији одбране* коју је усвојила Скупштина СЦГ.

— ■ СПОРАЗУМ О БЕЗБЕДНОСНОЈ САРАДЊИ

Споразум о безбедносној сарадњи је основни споразум о сарадњи у области одбране, који има својство међународног уговора, те мора бити ратификован у Скупштини СЦГ.

Од сва четири споразума он је побудио највећу пажњу, па и негововање дела домаће јавности. Ево зашто. САД одбацују могућност да се њеним војницима суди пред страним судовима. Стога *Споразум о безбедносној сарадњи*, који иначе описује области војне сарадње САД и СЦГ, између осталог, обезбеђује и да америчко особље на службеним задацима неће бити изручено међународним судовима које не признаје Савет безбедности Уједињених нација.

Већини европских земаља такав споразум није потребан, јер су чланице Натоа. Међутим, неколико суседних земаља – Босна и Херцеговина, Македонија, Албанија, Румунија – већ су склопиле сличан споразум.

Сасвим је легитимно питати: *зашто би било пожељно да га склопи и СЦГ?*

У Министарству одбране одговарају да је то стога што ће он помоћи да се војне снаге СЦГ професионализују, боље обуче и опреме, јер ће омогућити размену у важној области војног образовања и програма војног финансирања.

Када се потпише споразум, два наша програма (Међународни програм војног образовања и обуке (ИМЕТ) и Програм финансирања страних армија (FМF)) могу да отпочну и отворе могућност да се више десетина милиона долара употреби за образовање, обуку и опремање Војске Србије и Црне Горе. Друге земље у окружењу искористиле су ИМЕТ и FМF програме за подршку реорганизацији, професионализацији и модернизацији својих армија.

Потписивање тог споразума ствара могућност отварања америчке канцеларије за сарадњу у области одбране у СЦГ, која би пратила спровођење ИМЕТ и FМF програма. На основу њега успоставила би се и основа подршке САД за: Међународни програм контра пролиферације; Заједнички програм разминирања, којим би се уклониле опасне експлозивне направе са тла СЦГ; Програм уништења вишка ручног и лаког наоружања; Програми размена и посета старешина из генералштабова; успостављање Програма државног партнерства са војском САД, као и упућивање старешина Војске СЦГ на америчке војне академије.

■ СТАТУС СНАГА

Данас је СЦГ једина земља наследница бивше Југославије и једна од само 10 европских земаља које немају *Споразум о статусу снага* (остале земље су Андора, Белорусија, Ватикан, Ирска, Лихтенштајн, Малта, Монако, Сан Марино и Швајцарска), премда тај споразум омогућава планирање и спровођење билатералних војних активности, међу којима су заједничке вежбе, посете бродова и размену особља.

Значајан корак у успостављању стратешког партнерства између Србије и Црне Горе и безбедносних партнера представља закључење одређених мултилатералних и билатералних споразума. У Министарству одбране тврде да је сада право време да се унапреди билатерална војна сарадња Србије и Црне Горе и Сједињених Америчких Држава. Ради стварања бољих односа и међусобног поверења, у скорој будућности требало би да се потпишу чак четири споразума са САД: о безбедносној сарадњи; о статусу снага, са којим је непосредно повезан и Програм државног партнерства; о сарадњи у области спречавања ширења оружја за масовно уништење и унапређивање одбрамбених и војних односа; као и Споразум о набавкама и узајамним услугама.

Наведени споразуми чине полазну основу за даљу правну и политичку надградњу билатералних односа две земље и јачање регионалне безбедности. Сви су типски, што значи да су у истом облику понуђена различитим земљама. Њихово закључење предста-

Формални административни споразум између САД и СЦГ, *Споразум о статусу снага*, дефинише правни статус војног особља и имовине који се привремено налазе на територији СЦГ и дефинише права и обавезе у областима кривичне и цивилне надлежности и царинска питања. Потребно је нагласити да се њиме не успостављају војне базе.

Потписивање тог споразума, сматрају у Министарству одбране (МО), шаље поруку међународној заједници, као и пословним људима, да је СЦГ озбиљно приступила питању уласка у евроатлантске интеграције и да се креће ка већој политичкој стабилности.

Споразум је важан за повећање заједничких војних активности са САД, укључујући: Програм државног партнерства, заједничке војне вежбе, размену војних јединица, уگوшћавање војних тимова за обуку и образовање, Програм финансирања страних армија и набавку опреме за модернизацију Војске СЦГ.

■ ПРОГРАМ ДРЖАВНОГ ПАРТНЕРСТВА

Сједињене Државе су *Програм државног партнерства* потписале са 23 државе Европе и Африке. И у овом случају је СЦГ једина земља наследница бивше Југославије која га није потписала.

У МО сматрају да ће *Програм државног партнерства* допринети модернизацији и професионализацији војних снага СЦГ. Програм такође пружа тренутну могућност успостављања економских, културних, трговинских и других веза СЦГ са одређеном америчком државом.

Програм би пружио подршку модернизацији и професионализацији оружаних снага СЦГ, омогућио братимљења градова; промовисао приступ невладиним хуманитарним, трговинским и пословним организацијама државе партнера; подстицао размену широког опсега информација, од здравствене заштите до заштите животне средине и промовисао обуку за спровођење активности за хитне интервенције.

■ СПРЕЧАВАЊЕ ШИРЕЊА ОРУЖЈА ЗА МАСОВНО УНИШТЕЊЕ

Споразум о сарадњи у области спречавања ширења оружја за масовно уништење и унапређивање одбрамбених и војних односа даје широки простор за добијање експертске и финансијске помоћи САД у области активног доприноса очувања мира у свету, али и борби против пролиферације оружја за масовно уништење и тероризма, што је један од безбедносних изазова истакнутих у *Стратегији одбране СЦГ*.

Њиме се стварају услови за касније покретање великог броја различитих активности које би допринеле побољшању билатералне војне сарадње и омогућиле подршку САД у реформисању система одбране СЦГ.

Америка показује јасно интересовање да се умањи потенцијална опасност од асиметричних претњи, од тероризма и пролиферације оружја за масовно уништење, те различитих облика организованог криминала. У том смислу, учешће СЦГ као партнера и савезника, посебно у веома осетљивом региону југоисточне

Европе, знатно доприноси напорима СЦГ да се постигне што већи степен заштите сопствених интереса.

Имајући у виду значај и жељу САД да се билатерални односи са СЦГ унапреде и сарадњом у области безбедности, у МО сматрају да треба искористити тај позитивни политички моменат ради постизања националних интереса СЦГ и унапредити сарадњу са САД.

Закључење и реализација тог споразума подразумева консензус свих релевантних политичких чинилаца, почевши од ресорних министарстава државне заједнице и држава чланица, закључно са његовом ратификацијом у Скупштини Србије и Црне Горе.

■ НАБАВКЕ И УЗАЈАМНЕ УСЛУГЕ

Америчка страна испољила је иницијативу за потписивање *Споразума о набавкама и узајамним услугама између Министарства одбране Србије и Црне Горе и Министарства одбране Сједињених Америчких Држава*. Споразум се односи на набавке и узајамне услуге између МО СЦГ и МО САД, због унапређења билатералне војне сарадње у смислу интероперабилности, борбене готовости и ефикасности оружаних снага СЦГ и САД уз повећање логистичке сарадње.

Пре потписивања тог споразума потребно је да буде потписан Споразум између Савета министара СЦГ и Владе Сједињених Америчких Држава о безбедносној сарадњи. Основна сврха таквог споразума јесте утврђивање основних услова и поступака – процедура с циљем ефикасног међусобног пружања логистичке подршке, снабдевања и услуга. Споразум би се првенствено примењивао у обезбеђењу логистичке подршке током заједничких вежби, обуке, распооређивања снага, операција и других заједничких активности, као и у случају настанка непредвиђених околности у којима би једној од страна потписница била потребна логистичка подршка.

У овом су тренутку сва четири споразума, укључујући и *Програм државног партнерства*, у "фази чекања". Управа за међународну војну сарадњу МО већ је спремила материјал који је Савет министара разматрао. Материјал је обухватио све аспекте предложених споразума, како користи које би могли донети земљи, тако и негативне аспекте. Савет министара потом је поступио према својој обавези из Уставне повеље, те је усвојио предлог да се материјали проследи владама држава чланица на разматрање. Следе потези републичких влада, које треба да се одреде према материјалу о споразумима и утврде тимове који ће преговарати са Американцима.

Будући да су области које регулишу споразуми широке – крећу се од регулисања финансија до кривичне одговорности – то захтева потпуну сарадњу свих министарстава држава чланица. Стога није далеко од истине ако се каже да је закључење споразума својерестан тест за администрацију СЦГ, и на нивоу заједнице, и на нивоу република чланица. Он ће (још једном) показати каква је сарадња држава чланица и државне заједнице. ■

Снежана ЂОКИЋ

НОВИНАРИ У ПОСЕТИ
НАТОУ У БРИСЕЛУ
И МОНСУ

КВАКА 22

У покушају да се дефинише НАТО у овом тренутку помоћи ће и навођење ударне речи која се најчешће изговара у његовом штабу у Бриселу – трансформација. НАТО је у покрету, мењању, слажу се углавном сви наши домаћини. Наравно, они не пропусте прилику да скрену пажњу да ће управо због те чињенице јаз између чланица НАТОа и оних које то нису, а желе да буду, како време пролази бивати све већи.

Недавно је група од десетак новинара Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине боравила у дводневној посети Главном штабу НАТОа у Бриселу и Савезничкој команди за операције НАТОа у Монсу. Била је то прилика да се, званично и незванично, обавестимо о многим питањима важним за дефинисање профила НАТОа данас, али и да чујемо занимљиве одговоре на питања која у овом тренутку прилично муче јавност обе земље.

Нешто што се никада није променило и што остаје главна одлика Северноатлантског савеза, по дубоком убеђењу наших домаћина – јесте демократија. Међутим, како је један од главних задатака НАТОа очување сигурности његових чланица, како се мењају сигурносни оквири, мењају се и његови задаци. Јер, кажу, уколико НАТО није корисна и искористива институција, чему његово постојање. Изазови данашњице постављају нове смернице, а не прошлост или далека и неизвесна будућност. За већину људи НАТО је војна организација, јер је управо то његов најизложенији део. Себе ипак види као политичко-војну организацију, са елементима дипломатије. Да би НАТО уопште ушао у процес промена био је неопходан велики психолошки корак – деловање изван граница држава чланица. И то је дошло са променом изазова. Борба против тероризма и спречавање ширења оружја за масовно уништење већ су дуже време на листи водећих изазова за НАТО, али су распад неких земаља и заоштравање безбедносне ситуације с тим у вези, релативно нови проблеми.

■ ПРВО ТРАНСФОРМАЦИЈА, ПА ОНДА ПРОШИРЕЊЕ

Кључна промена у односу према тероризму догодила се после 11. септембра, када он постаје међународни проблем, а не унутрашња ствар држава. Да ли је НАТО данас Северноатлантски савез под утицајем САД, евроатлантски савез или глобална организација, свакако је важно питање за покушај његовог дефинисања. Понуђени су нам овакви одговори: У неколико случаја САД нису успеле да користе НАТО као свој инструмент, јер за то није постигнута сагласност свих држава чланица. Европски саве-

зници су тражили да НАТО интервенише у Босни, али и да не интервенише у Ираку. Док је текла препирка између САД и европских партнера око Ирака, неки су помислили да је то крај НАТОа. Испоставило се да право на *Не*, ипак постоји. НАТО јесте глобална организација, јер поседује способности да реагује на опасности на глобалном нивоу, али није и светски полицајац. Зашто? Јер за све операције НАТОа државе чланице издвајају средства. После одлуке на политичком нивоу, постигнуте консензусом, свака од чланица у одређеној операцији учествује према својим могућностима. Такве операције носе и одређене ризике, а земље чланице неће ући у те ризике уколико њихови интереси нису угрожени. Поставља се питање и реалних могућности за деловање на глобалном нивоу, које произилази из питања у колико операција се НАТО може укључити у истом тренутку. Његових 17.000 војника су на Косову, где ће остати све до успостављања одрживог политичког система.

На 15.000 војника повећане су снаге у Авганистану. Укупан број војника НАТОа је физички лимитиран, стратегије се могу мењати, али не и број војника. Он има јасне границе.

Најављени Самит у Риги фокусиран је на трансформацију. Прво трансформација, па онда проширење – јасно се чује у најави тог догађаја. Између редова се чита и то да је пријем у НАТО неких земаља бивших република СССР-а, чији стандарди на скоро свим нивоима организације друштва нису били ни приближни стандардима Савеза,

а ни многих других земаља које стоје у реду за пријем у НАТО или Партнерство за мир, усмерио је буџет Савеза углавном у том правцу, и он се сада поприлично троши на подизање тих одредница на ниво компатибилности, или употребне вредности. Док год се то не нивелише, нових пријема неће ни бити. Зато је и Самит у Риги предвиђен само за чланице НАТОа, али не и Партнерства за мир.

Конкретни показатељи, а то су најчешће бројке, кажују да у том оперативном делу трансформација у НАТОу тече тако што се

“On-the-Record”
са господином
Џејмсом Апатурајем
(James Appathurai),
портпаролом НАТОа

ХОД ПО ТАНКООМ ЛЕДУ

које треба да испоруче. Мислим да је хапшење те двојице људи апсолутни услов. Када је реч о партнерству или чланству, увек сам сматрао да се ствари решавају појединачно за сваку државу, те се то мора примењивати и у овом случају. Моје искуство говори да се овде ради о јаком политичком предуслову, и ја не видим начин на који би се он избегао. Све док се не успостави потпуна сарадња, ми нећемо моћи да кренемо напред.

Уколико резултати референдума у Црној Гори буду такви да она постане независна држава и ако НАТО започне преговоре о њеном прикључивању у Партнерство за мир, хоће ли ти исти услови важити и за Црну Гору?

– Прво правило представника за штампу јесте да не одговара ни на једно питање уколико ће морати бар једном да употреби реч ако. Овде већ видим три ако, које бих морао

да употребим. Не могу спекулисати са тим шта би Савез одлучио у таквим околностима. Садашња ситуација је таква каква јесте, референдум је пред нама, и то релативно скоро. То је прилика да људи изнесу своје мишљење, а онда ће се наставити и са политичким процесом, у коме ће савезници одлучивати и о томе. Шта ће 26 савезника одлучити, ја заиста не могу да претпоставим. То би било ходање по веома танком леду.

Пред нама је 5. април, рок који је Европска унија дала Србији и Црној Гори, после кога, уколико се ситуација не реши, неће бити преговора око Споразума о стабилизацији и придруживању. Да ли на основу извора НАТОа мислите да ће се нешто до тог датума догодити? Имали смо лажну узбуну када се говорило да је Младић, наводно, ухапшен. Да ли се у то време нешто заиста и догађало?

рилик да поставе питања господину Џејмсу Апатурају имали су сви новинари, како су нас у НАТОу дефинисали, Балканске регије. Било нас је петоро из СЦГ (четворо из Србије и један из Црне Горе) и четворо из БиХ. Пажљивом читаоцу неће промаћи и неколико према одговарајућем делу Регије дефинисаних питања.

Једини политички услов за улазак у Партнерство за мир наше две земље јесте сарадња са Хашким трибуналом, односно предаја Карацића и Младића. Може ли држава бити прихваћена условно, с тим да у наредну годину дана, на пример, реши то питање?

– Тренутна ситуација у НАТОу је таква да се неће моћи постићи консензус да уђу у Партнерство за мир ни Србија и Црна Гора, а ни Босна и Херцеговина, уколико обе државе не буду испоручиле те

смањује број људи у Главном штабу (1993. године било их је 32.000, 2006. само 9.000), а повећава у операцијама. Савезничка команда за операције НАТОа у Монсу (SHAPE) сада броји 1.100 људи, а било их је двоструко више. Таква трансформација, по мишљењу стручњака тог Савеза води до веће ефикасности, интероперабилности (још једна важна реч за НАТО) и могућности бржег и бољег ангажовања. Снаге НАТОа за брзо реаговање (NRF) кључни су елементи те трансформације.

Наше логично питање било је и какав би у тој констелацији био идеалан официр Савеза за 21. век, када се зна да је НАТО међународна организација коју чине људи различитих религија, култура, система вредности. Или, где је граница између националног – појединачног, и међународног – глобалног у том профилу. Одговор је да је то образован, обучен и добро плаћен професионалац, који може и треба да задржи све одлике своје нације, а оно што свима мора бити заједничко јесте управо тај професионални део. Језик, војничка знања и њихова употреба морају се нивелисати према стандардима Савеза.

■ БАЛКАН

Пресавијајући карту Балкана, НАТО као једину могућност да се не вратимо у сукобе види интеграцију – дугорочан процес током којег би му се придружиле све балканске земље, постајући при том "они који пружају сигурност", а не само "они који је примају". На путу за НАТО су Хрватска, Албанија и Македонија, а на чекању за Партнерство за мир Србија и Црна Гора и Босна и Херцеговина. Битна питања која обухвата МАР, Програм одређен за прву групу земаља, јесу како се спроводе реформе, која су најважнија политичка питања и питања одбране, да ли је та земља дестабилизациони или стабилизациони фактор у региону, како тече консолидација демократије и

– Чуо сам то исто што и ви. А да и имам конкретније обавештајне податке, не бих вам их могао дати, мада ми морате веровати да не располажем никаквим подацима те врсте. Чуо сам за многе датуме до којих је, наводно, генерал Младић требало да буде ухапшен. Надам се, а и НАТО се нада да ће следећи рок бити тај у коме ће генерал Младић бити изведен пред лице правде. За људе Србије и Црне Горе је битно да схвате да је и за њих боље да Младић буде ухапшен што пре, а не касније. Он целу вашу земљу спречава да крене напред. Он вас све вуче уназад, и заиста је штета што једна особа толико људи држи у неизвесности.

Шта би се догодило када би Ратко Младић био ухапшен, а Радован Караџић не. Постоји ли могућност да СЦГ и БиХ буду позване у Партнерство за мир, а после тога и у НАТО?

– Врло је тешко одговорити на то питање, тешко је предвидети шта би земље чланице одлучиле. Савез сваку земљу процењује по њеним заслугама, појединачно. Веома је важно да се и господин Караџић суочи са правдом у Хагу. То је политички услов, али и политичка реалност коју су државе чланице НАТОа врло јасно изрекле. Он није у Хагу, и то је основни разлог зашто обе земље нису у Партнерству за мир. Његово хапшење би сасвим сигурно била могућност да се уклони та велика препрека.

Ефор и НАТО су званично саопштили да не постоје докази да су Караџић и Младић у Босни. На који начин се очекује да БиХ испуни ту обавезу ако се зна да ни један ни други нису на њеној територији?

– Такву изјаву нисам видео нигде, мада је не поричем. Где су они и на који начин влада треба да испуни своје обавезе – то је свакако изазов. Знате да је Влада Хрватске успешно отклонила једну од главних политичких препрека, јер су учинили све да се генерал Готовина, који се није налазио у Хрватској, нађе у Хагу. Они су заиста врло активно радили на томе. Не знам где су Караџић и Младић, али знам да где год да јесу, надлежне владе имају примарну одговорност да они заврше тамо где треба.

Да ли НАТО или било која земља чланица даје логистичку подршку Србији и Црној Гори да се лоцира Младић, или на би-

ло који други начин помаже одговарајућим службама у СЦГ?

– Нисам у могућности да дам одговор на то питање.

Који су планови НАТОа за западни Балкан у односу на будући статус Косова, и све будуће статусе у региону?

– Став генералног секретара НАТОа јесте да је једина могућност за трајни мир у том региону интеграција у структуру Савеза. То је пре свега чланство у Партнерству за мир. Не знамо да ли то значи да ће сви бити потпуно укључени у те интеграције, није сигурно ни да су све стране заинтересоване за то. Генерални секретар мисли да су интеграције најбоља гаранција мира и стабилности на Балкану. У међувремену, НАТО је у улози онога ко даје подршку. Дакле, има споредну улогу. Савез није једна од страна у преговорима о Косову. Кфор има 17.000 војника и они ће остати на Косову све док то буде потребно, док сигурносна ситуација не буде таква да се политички процеси могу нормално одвијати. Три земље из региона су већ формално у плану за чланство, пред нама су самити НАТОа, један крајем ове године, други 2008, то ће бити прилика да се иде даље. Процес ће се одвијати по заслугама сваке земље појединачно.

У марту 2004. године НАТО је, рецимо то ублажено, био изненађен ескалацијом насиља на Косову. Сада смо у раној фази преговора и још не знамо какав ће бити њихов резултат. Да ли су у НАТОу у току одређене припреме за неке нове ризикантне ситуације?

– За НАТО је то што се догодило 2004. године сасвим сигурно било изненађујуће. Тада смо добро научили лекцију и сада примењујемо то што смо научили. Кфор управо трансформише структуру својих снага. Сада ће то бити снаге са посебном наменом. Мале формације, оперативније, али ће број војника остати исти. Те јединице ће се боље профилисати, оне ће бити мобилније, присутније на терену, што значи да ће бити и видљивије. Све ће то појачати комуникацију са локалним становништвом и омогућити да се створе везе које ће помоћи бољем предвиђању догађаја. Кфор је иначе појачан после догађаја о којима говоримо, неколико стотина војника је дошло као појачање, то су углавном немачки војници.

Јавност у СЦГ је, после бомбардовања НАТОа 1999, прилично неповерљива када је реч о сарадњи са тим савезом. Које

су то основне користи за СЦГ које би требало предочити када говоримо о сарадњи са Северноатлантским савезом?

– Последњих 15 година јасно смо сагледали да будућност војске није национална, него мултинационална, и то у два смера. Прво, у мултинационалним операцијама неопходна је сарадња различитих војски. Нико више сам не спроводи војне операције. Ако желите допринети међународном миру и сигурности, а не сумњам да то сви желимо, морамо сарађивати. НАТО је у суштини организација која поставља стандарде којима се омогућује земљама да заједно раде. Шведњани су у партнерству са Савезом, Мароканци такође, јер то свима омогућује да говоре истим језиком, да имају доктрине које су компатибилне, везе које су компатибилне... Најједноставније речено, уколико официр из Канаде сарађује са официром из Холандије и жели да му пренесе неке информације, он ће имати на располагању начин разумљив за обе стране. Канадски метак ће се користити и за холандске пушке... НАТО има дугогодишње искуство у реформи одбране, добар и проверен начин да се осигура најбољи прорачун, буџет, командни систем, реформе, да би одређена зе-

њених институција... Како НАТО није само војни савез, питање придруживања неке земље није само питање њеног министарства одбране, већ и читаве државе, владе, министарства правосуђа и подршке јавности. У традицији балканских земаља су велике војске усмерене на одбрану територија. Сада су потребне снаге које ће се лако разместити по терену, с тим што њихов број треба смањити, а учинити их покретним. Земље Балкана тешко подносе кад им дирнете у војску, чуло се у НАТОу, а те војске живе у свом сопственом балону. Организација је јасна и подразумева одговор на три питања: шта хоћете, колико снага имате и колико можете да платите?

У чекаоници на Партнерство за мир, тек на корак од првог корака за сарадњу са Савезом, налазе се две балканске земље – Србија и Црна Гора и Херцеговина. Мада звуче као четири, а у Бриселу смо чули на чистом енглеском и онај чувени фазон о фудбалској утакмици која прераста у турнир. Е, у тој утакмици за Партнерство правила су јасна. Прво Хаг, па све остало.

Колеге из БиХ, морамо признати, потрудиле су се да објасне да ни генерал Ратко Младић ни Радован Караџић нису на њиховој територији. Уследио је занимљива закључак: *Ако знате где нису, онда знате и где јесу.* Стога и даље политички услов за обе земље остаје исти. Оцењено је и да реформа одбране у обе земље иде добро, у БиХ, с обзиром на најновија догађаја, нешто боље него у СЦГ. Мада је новим људима у Министарству одбране СЦГ сасвим јасно указано признање за изузетну професионалност, што је и довело до отварања канцеларије Северноатлантског савеза за СЦГ у Београду, која ће ускоро почети са радом, како је најављено у Бриселу, а подржаваће Групу за реформу одбране. Нисмо пропустили да питамо и да ли је могуће да СЦГ уђе у Партнерство за мир, а да се не реши питање Младића и Караџића. То питање је, очигледно, било очекивано, а одговор прилично сложен: Формално не, сада нема омекшавања у при-

ступу, али савезници будно прате шта се дешава у региону. Хоће ли Савез отворити нову дискусију у којој ће се тражити нови консензус – видећемо. Наравно, ово сазнајемо незванично, а званичан одговор на исто питање добили смо од портпарола НАТОа, који такође имате прилику да прочитате. У питању су нијансе, али их свакако треба осетити. Чуле су се чак и формулације: не улазећи у кривицу, да ли постоји или не, али две земље не могу бити таоци два човека, који, чак и ако је то жртвовање, треба да се жртвују за будућност свог народа. И, хапшење Младића је осетљиво питање – за већину Срба то би била грешка. Зато Влада мора или прилично брзо да реагује, или да заборава на то – јер нису довољно политички јаки за толику неодлучност.

Модел "Квака 22" помиње се у одређењу ситуације са Младићем и Караџићем, други део истог модела су, кажу, и средства која већ постоје у амбасадама чланица Савеза у Београду, спремна за улагање у СЦГ, а не могу бити искоришћена док се овај политички услов не испуни.

Прилично навикнути на такав редослед, питали смо и који је услов следећи. Кажу, да смо све друге испунили, да су у нашем делу света границе недавно постављене, те би било трагично уколико их не задржимо.

"Србија и Црна Гора има доста тешкоћа", закључују наши домаћини. "Финансијских, проблема са комуникацијом, привредом која не напредује. Отворено је питање Косова, а и питање Црне Горе. Могао би се појавити и проблем Прешевске долине. Држава која је била највећа у региону доведена је у питање неспособношћу ваших политичара да се договоре. Расцепканост ваше политике и немогућност да јасно кажете *Не* или *Да* и даље вам прави велике проблеме. У првом плану за све требало би да буде земља, а не међусобни сукоби. А она је доведена у питање".

Ако желите играти игру, морате бити у њој – само је један, али веома важан, закључак који стиже из Брисела. ■

Драгана МАРКОВИЋ

дијалог међу политичким вођама, ма о чему да се буде расправљало. Једна од важних најављених тема јесте модернизација НАТОа. Нарочито ће бити важна питања побољшања способности за брзо реаговање и размештање војске у подручја где то буде потребно, питања ваздушних мостова и слично. Расправљаће се и о обуци коју ће НАТО организовати за земље Средњег истока и Африке. Ту постоји потреба за ефикаснијим мировним операцијама, које би требало да организују сами Африканци, а ми морамо видети колико им у томе можемо помоћи. НАТО већ осигурава обуку за те афричке земље, а можда ћемо то у будућности организовати на стабилнијој основи. То су неке главне тезе за Самит у Риги, биће их још, наравно. Можда ћемо формалније пружити руку земљама попут Аустралије, Новог Зеланда или Јапана.

мља имала ефикасну војску која је неће превише коштати. НАТО је такође клуб демократија које се познају, које свој однос граде на поверењу и које успостављају ваљан политички дијалог унутар Савеза, али и ван њега. Недавно смо имали састанак на коме се много говорило о важним оперативним питањима, о кријумчарењу жена, криминалу... То је политички дијалог у коме СЦГ и БиХ треба да учествују, јер су европске земље.

Шта очекујете од Самита у Риги?

– Како је за сада договорено, морам да кажем да се ствари могу и мењати, то ће бити самит који ће се усмерити на политички

Треба видети и како ће се поставити питање проширења Савеза, да ли ће оно уопште бити на дневном реду. Не верујем да ће бити нових позива за чланство 2006. године, мислим да ће то бити важно питање Самита у 2008. години.

Да ли ће НАТО позвати представнике Србије и Црне Горе на Самит у Риги?

– Прерано је да вам на то питање одговорим. Могу једино рећи да је за сада планирано да на том самиту учествује само 26 земаља НАТОа, чак ни чланице Партнерства за мир неће бити позване. За сада је тако, не знам хоће ли се ствари променити. ■

ОДБРАНА СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 7

ДЕМОГРАФСКА СЛИКА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ

Према последњим подацима државна заједница СЦГ, без Косова и Метохије, има 8.118.146 становника, од којих у Србији живи 7.498.001, а у Црној Гори 620.145. Док у јужној републици број становника и даље бележи раст, Србија се суочава с једним од најтежих државних и националних проблема, са сталним смањењем популације.

Иако ће у наредних пола века у свету знатно порастати број становника, Србија, као део нискофертилитетне и старе Европе неће бити те среће. Пад свеукупне популације је незаустављив и зато што већински, српски народ (82,8 одсто) доживљава судбину свих старих европских народа.

ДЕМОГРАФСКА СЛИКА

А је Србија европска држава, из године у годину потврђујемо све већим бројем оболелих од кардиоваскуларних болести, дијабетеса, канцера... Србија је међу водећим земљама у Европи и по броју пушача. Нагло се повећава и број оболелих од болести зависности... Све оно што угрожава Европу, у још већој мери угрожава и становништво Србије. У другој половини двадесетог века суочени смо с новом драматичном чињеницом. Србија је међу најстаријим државама у Европи, а Срби, као већински народ у Србији и Црној Гори и у том погледу деле судбину старих европских народа.

Према подацима Републичког завода за статистику Србија је, средином 2004. године, имала 7.463.157 становника (око пет милиона и четристо хиљада у централном делу Републике и нешто више од два милиона у Војводини). Само две године раније, у Србији је живело 7.498.000 људи. Више нема никакве сумње да су најцрње прогнозе демографа о незадрживом смањењу броја становника Србије, изречене средином прошлог века, биле оправдане. Њихова упозорења, међутим, тада нисмо схватили довољно озбиљно. Били смо бахати и нисмо на прави начин разумели какву опасност представља истина да нас, из године у годину, више умире но што се рађа. Негативни природни прираштај је почео, сада већ узима данак. Баш као и у развијеним земљама Европе.

Само, као и увек кад је реч о негативним тенденцијама, у Србији је све за нијансу драматичније. За нијансу која нас скупо кошта. Јер, док развијене земље, упозорењима, апелима, уредбама, законима и другим државним мерама, бар покушавају да измене и неутралишу негативне токове, у Србији и даље жмуримо пред упозорењима и апелима појединаца забринутих због неумитног смањења популације. Почев од седамдесетих година стопа наталитета (однос између броја живорођене деце и броја становника) незадрживо пада, тако да 2002. године износи нешто више од 10 промила, док је пре само две и по деценије износила 14 промила.

Иво стопе укупног фертилитета од око два одсто, који обезбеђује просту репродукцију, у Србији је одавно недостижан. Данас он износи једва 1,5 одсто, што нас сврстава међу изразито нискофертилитетне земље Европе. И док стопа наталитета опада, стопа морталитета расте па, упркос чињеници да животни век траје све дуже, Србија годишње изгуби око 20.000 становника. Процене демографа су неумољиве, чак и да се, почев од данас, оствари проста репродукција, у Србији, током наредних пола века, пад популације не би могао да се заустави.

СРБИ НАРОД НАЈСТАРИЈИ

Србија је, средином 2004. године, имала 7.463.157 становника (око пет милиона и четристо хиљада у централном делу Републике и нешто више од два милиона у Војводини). Само две године раније, у Србији је живело 7.498.000 људи. Више нема никакве сумње да су најцрње прогнозе демографа о незадрживом смањењу броја становника Србије, изречене средином прошлог века, биле оправдане.

много брже но што мислимо, остати без, сада већинског, српског народа.

После Првог светског рата, у коме је Србија изгубила трећину становништва, српски етнички корпус се није опоравио. Није имао ни времена, ни шанси. Ратна разарања, голгота преко албанских гудура, пакао Солунског фронта, однели су више од половине мушког живља, а само двадесетак година касније, поновна борба за слободу узела је нови данак. Деведесетих година прошлог века, у оружаним сукобима на тлу заједничке државе и последичним миграцијама, поново су највећу цену плаћали Срби, ма где били. И у Словенији и у Хрватској и у Босни и Херцеговини и у Македонији – број Срба нагло је смањен. Пописи становништва у другој половини прошлог века неумољиво су показивали тенденцију смањења броја Срба у Југославији, тако да их данас (у Србији) има 6.212.838. Рачуна се да их у расејању има још око три милиона.

Српски национални корпус ће, у будућности, делити судбину свих других народа у Европи, како у развијеним, тако и у екстремно неразвијеним земљама Истока, у којима се број становника такође смањује. То је судбина од које се, по свему, не може побећи. Ипак, уколико, за промену, упозорења демографа схватимо озбиљније но раније, уколико држава на очувању популације учини знатно више, уколико не остане све само на прокламацијама и лелим жељама, нестанак Срба ћемо можда бар да одложимо. Јер, о томе се, заправо, ради. О очувању народа.

А Србија? Она ће постојати и без Срба. Само што ће тада, ту предивну земљу да населе други народи. Способнији, отпорнији, виталнији. ■

Душан ГЛИШИЋ

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

СРБИЈА

ЗАБРИЊАВАЈУЋИ ПОДАЦИ

У наредних пола века очекује се даљи пад броја становника Србије. Чак и када би се преко ноћи остварио ниво плодности који дугорочно обезбеђује замену генерација (у просеку нешто мало више од два детета по жени), пад се не би зауставио ни за педесет година. При томе, већ за две деценије, према највероватнијој (средњој) варијанти, Србија би имала милион становника мање него данас.

Пише
мр Владимир НИКИТОВИЋ

Потребу за планирањем будуће величине становништва, у смислу укупног броја становника и међусобног односа појединих делова популације, из различитих разлога намеће сама организација друштва. Неопходно је, на пример, предвидети број ђака, захтеве за храном, енергијом и услугама, али и старосну структуру због националног осигурања, брачне, због будућег броја домаћинстава, или, рецимо, број студената због утврђивања величине расположивих јавних фондова за потребе универзитета.

Како је човечанство током своје историје бележило готово непрекидан пораст броја становника, логично је што су претпоставке и прорачуни о његовом кретању до скоро имали упозоравајући акценат преваходно у погледу тзв. капацитета издржљивости или носивости планете. Међутим, већ од шездесетих година 20. века у погледу вредности стопе раста, а од средине

осамдесетих и у апсолутном износу, региструје се континуирани пад пораста укупне светске популације. Познато је да, гледано регионално, већи део човечанства данас и даље бележи пораст који је, истина, у паду, а да мањи део планете, првенствено европски, доживљава стагнацију и пад укупног броја становника. У том смислу расте забринутост за опстанак појединих мањих европских нација, суочених са дуготрајним проблемима недовољне репродукције. Дугорочне прогнозе развоја становништва Србије очито носе упозорења ове друге врсте.

■ КРИТЕРИЈУМИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Средњорочним пројекцијама становништва Србије до 2050. године покушали смо да сагледамо основне демографске последице феномена недовољне репродукције и обнављања становништва на величину укупне популације и важнијих старо-

ДЕМОГРАФСКА СЛИКА

сних категорија. Као полазна основа и оквир за израду пројекција послужиле су хипотезе из најновијих ревизија планетарних демографских перспектива припремљених у Уједињеним нацијама. У том контексту, размотрена је демографска слика Србије у наредним деценијама у поређењу са другим земљама Европе и света. С обзиром на историјске и актуелне демографске трендове у Србији и Црној Гори, те на наслеђену старосну структуру становништва, нисмо могли да претпоставимо осетније побољшање нивоа плодности у Србији. Напротив, очекује се даљи пад броја становника, посебно удела млађе популације, и наставак развоја процеса демографског старења, као и у другим европским земљама. Само значајно побољшање нивоа плодности популације у наредних пола века, које подразумева достизање нивоа фертилитета нешто вишег од оног неопходног за просту репродукцију, повратило би данашњи број становника Србије, али тек за 100 година.

Одсек за становништво Одељења за економске и друштвене послове Секретаријата УН објавио је почетком 2005. године извештај под називом "Изгледи будућег светског становништва", у коме се не очекује да ће група нискофертилитетних земаља света (земље Европе и неколико високоразвијених земаља ван старог континента) и оних са најнижим нивоом плодности (махом у источној, средњој и јужној Европи) успети да до 2050. године достигну исти заједнички ниво од просечно 1,85 деце по једној жени у репродуктивном периоду.

Стручњаци УН израдили су шест варијанти могућег изгледа светског становништва до 2050. године, при чему се, традиционално, највећа вероватноћа додељује тзв. средњој варијанти. За пројектовање становништва до 2050. године припремљене су хипотезе о будућем кретању нивоа фертилитета, морталитета и миграција, базиране на садашњим нивоима ових компоненти развоја становништва и њиховим историјским трендовима у протеклих пола века. С обзиром на доминантан утицај фертилитета, четири варијанте деле исте претпоставке у погледу будућег кретања морталитета и спољних миграција, а међусобно се разликују само у висини нивоа плодности (средњи, високи, ниски и константни фертилитет). На овај начин међусобно поређење њихових резултата дозвољава оцену последица које различите путање фертилитета имају на остале демографске параметре. На бази тих основних поставки припремили смо хипотезе за пројекције будућег становништва Србије у периоду до 2050. године

Држава	Становништво у хиљадама	
	2000	2050
Албанија	3 113	3 670
Аустрија	8 102	7 376
Белгија	10 251	10 221
Белорусија	10 034	7 539
БиХ	3 977	3 564
Бразил	171 796	233 140
Бугарска	8 099	5 255
Чешка	10 269	8 553
Француска	59 296	64 230
Холандија	15 898	16 954
Хрватска	4 446	3 587
Индија	1 016 938	1 531 438
Ирак	23 224	57 932
Италија	57 536	44 875
Јапан	127 034	109 722
Кина	1 275 215	1 395 182
Мађарска	10 012	7 589
Македонија	2 024	2 156
Мексико	98 933	140 228
Немачка	82 282	79 145
Норвешка	4 473	4 895
Пољска	38 671	33 004
Румунија	22 480	18 063
Русија	145 612	101 456
САД	285 003	408 695
Словенија	1 990	1 569
Србија*	7 500	5 599
Шпанија	40 752	37 336
Швајцарска	7 173	5 810
Украјина	49 688	31 749
В. Британија	58 689	66 166

Укупан број становника за поједине државе света према средњој варијанти пројекције УН до 2050. године

развој популације кад би овај ниво био тренутно постигнут и задржан до краја пројекционог периода. Другим речима, хтели смо да видимо да ли би до 2050. године био заустављен пад укупног броја становника Србије, ако би жене у репродуктивном периоду свог живота, почев од данас, рађале у просеку по двоје деце.

У пројекцију нису укључени прорачуни за Косово и Метохију, јер не постоји ниједна релевантна процена броја становника за јужну покрајину, пошто је последњи потпун попис становништва на тој територији спроведен још 1981. године, а подаци о виталним догађајима (број рођених и умрлих) нису доступни од 1998. године.

Хипотезе о фертилету имају четири варијанте: средњу, високу, ниску и константну. Средња варијанта, према прогностичарима УН, у већини земаља света претпоставља да за пола века ниво плодности буде нешто нижи од нивоа неопходног за "замену генерација" (просечно 1,85 деце по жени). У односу на ову централну вредност, ниска варијанта предвиђа ниво укупног фертилитета нижи у просеку за "пола детета" (просечно 1,35 деце по жени), а висока виши за "пола детета" (просечно 2,35 деце по жени) у 2050. години. Исте вредности смо усвојили и за становништво централне Србије, док смо за популацију Војводине, у складу с традиционалним кретањима, претпоставили знатно нижи циљни ниво плодности (ниска варијанта 1,3, а висока 2,3).

■ СВЕ МАЊЕ ДЕЦЕ

С обзиром на то што Србији тренутно недостаје, статистички речено, у просеку "пола детета" по једној жени у репродуктивном добу (од 15. до 50. године живота) да би се достигао ниво плодности који обезбеђује "замену генерација", једном варијантом пројекција хтели смо да видимо и како би изгледао

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

МАЊЕ У СВАКОМ СЛУЧАЈУ

На крају анализираних педесетогодишњег периода, разлика у претпоставци од само пола детета више, односно мање, од очекиване највероватније вредности за просечан број деце по жени, одразила би се са чак 900.000 више, односно мање, људи од највероватнијег броја. Тако би у односу на средњу варијанту која предвиђа 5.332 људи у Србији 2050. године, број становника према високој варијанти био 6.213, а према ниској свега 4.406.

Најоптимистичнији резултат од свих предвиђених варијанти даје, наравно, варијанта "тренутне замене генерација", али би и педесетогодишњи период плодности неопходне за "замену генерација" довео до смањења од милион становника у односу на почетак 21. века.

Тако би, генерално, у све три варијанте, дошло до пораста порођаја код жена у добу од 25 до 39 година, а до пада у најмлађим старосним групама (у добу од 15 до 24 године). Допринос старијих група фертилних жена укупној плодности у Србији остао би генерално на занемарљивом нивоу током читавог пројекционог периода (око 1%, осим према ниској варијанти, око 2%).

Варијанта "тренутне замене генерација", коју смо додали из чисто хипотетичких разлога, предвиђа да ниво фертилитета од почетка до краја пројекционог периода буде једнак нивоу неопходном за "замену генерација" (у просеку 2,1 дете по жени за нискофертилитетне земље као што су Србија и практично све земље Европе).

За разлику од четири хипотезе о фертилитету, о mortalитету су урађене само две. Према једној се до 2050. године очекује мање продужење животног века у централној Србији и у Војводини (од око пет и по година за мушкарце, односно око шест година за жене) док је друга варијанта константног mortalитета, која подразумева задржавање данас достигнутих вредности очекиваног трајања живота (на истом нивоу за оба пола током целог пројекционог периода).

Према највероватнијој (средњој) варијанти у првих десетак година пројекционог периода предвидели смо незнатан пораст нивоа фертилитета за становништво централне Србије, да би до периода 2030–2035. године лаганим линеарним порастом био достигнут коначни ниво фертилитета од просечно 1,85 деце по жени. Слично важи за становништво Војводине, с тим да би достизање коначно прогнозираног нивоа плодности било пет година касније.

	2002	1	2	3	4	5	6	7
СУФ (прос. број деце по жени)	1,55	1,71	2,14	1,21	1,55	2,10	1,71	1,71
Бруто стопа репр.	0,75	0,83	1,03	0,59	0,75	1,01	0,83	0,83
Нето стопа репр.	0,73	0,81	1,02	0,58	0,74	1,00	0,80	0,81
Прос. стар. жене при порођају	27,0	28,1	27,6	28,6	27,0	27,0	28,1	28,1

Пројекција фертилитета у Србији 2025. године у варијанти средњег (1), високог (2), ниског (3) и константног фертилитета (4), тренутне замене (5), константног mortalитета (6) и без миграција (7)

У све три основне варијанте очекује се промена расподеле укупног фертилитета по старости. То значи да ће жене бити у просеку све старије када се одлуче за рађање, па ће већи број беба, у посматраном периоду, рађати старије групе фертилних жена.

	2002	1	2	3	4	5	6	7
Очекиван животног век мушкараца	69,3	72,2	72,2	72,2	72,2	72,2	69,3	72,2
Очекиван животног век жена	75,0	77,9	77,9	77,9	77,9	77,9	75,0	77,9
Очекивани животног век - просек	72,2	75,2	75,2	75,2	75,2	75,2	72,2	75,2

Пројекција mortalитета у Србији 2025. године у варијанти средњег (1), високог (2), ниског (3) и константног фертилитета (4), тренутне замене (5), константног mortalитета (6) и без миграција (7)

Хипотезе о спољним миграцијама подразумевају само једну варијанту, тзв. очекиваних вредности миграционих кретања, са истим нивоом током целог пројекционог периода. Иако, за разлику од кретања mortalитета, овај фактор развоја становништва може, током појединих временских периода, знатно утицати на кретање укупног броја становника, није предвиђено више варијанти као у случају хипотеза о фертилитету. Разлог лежи у великој непредвидљивости овог фактора и у знатно мање поузданим статистичким подацима у односу на податке о виталним догађајима. Поред тога, претпоставили смо да у наредних пола века на нашем подручју неће бити тако масовних спољних миграција као у последњој декади 20. века.

	2002	1	2	3	4	5	6	7
Мушкарци	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	0
Жене	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	0
Укупно	8000	8000	8000	8000	8000	8000	8000	0

Претпоставке миграције у Србији 2025. године у варијанти средњег (1), високог (2), ниског (3) и константног фертилитета (4), тренутне замене (5), константног морталитета (6) и без миграција (7)

■ ШТА СЕ МОЖЕ ОЧЕКИВАТИ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 21. ВЕКА

У демографском смислу, прва половина 21. века не може донети ништа драматично ново у односу на завршетак претходног века. Разлог је у релативној спорости демографских процеса у односу на друге недемографске феномене. Проблем недовољне репродукције становништва, регистрован у Србији још пре четири деценије, у последњој декади 20. века коначно је и шире друштвено препознат. Први пут је у савременој српској историји забележен тзв. негативан природни прираштај. Број умрлих је већи од броја рођених, што је, заправо, дугорочна последица недовољне плодности. Другим речима, вишедеценијском недовољном плодношћу сужена је база потенцијалних мајки. То је суштина дуготрајности ефеката демографских процеса. Тако сужена база не може, ни са плодношћу теоријски довољном за замену генерација (два детета по мајци), задржати савремени пад броја становника. Да бисмо тако нешто остварили потребно је да данашње жене, које на свет не донесу ни по двоје деце, убудуће рађају по петоро.

Према томе, готово је немогуће очекивати да данашњи становници Србије буду сведоци поновног пораста броја становника. Напротив, очекује се пад данашњег броја становника Србије у наредних пола века. Чак и када би се преко ноћи остварио ниво плодности који дугорочно обезбеђује замену генерација (у просеку нешто мало више од два детета по жени), пад се не би зауставио ни за педесет година. При томе, већ за две деценије, према највероватнијој (средњој) варијанти, Србија би имала милион становника мање него данас.

	2002	1	2	3	4	5	6	7
Рођени	77873	62.203	77.385	44.038	55.451	81.577	61.989	64.851
Умрли	95680	102719	102919	102471	102651	103050	110898	103568

Пројекција броја рођених и умрлих 2025. године у варијанти средњег (1), високог (2), ниског (3) и константног фертилитета (4), тренутне замене (5), константног морталитета (6) и без миграција (7)

Када би Србија престала да буде миграционо подручје, тј. када би занемарили негативан миграциони биланс са светом (при том се изузима тип бурних пресељавања с краја прошлог века), за педесет година могла би да рачуна на пола милиона људи више него што је то предвиђено највероватнијом варијантом пројекција.

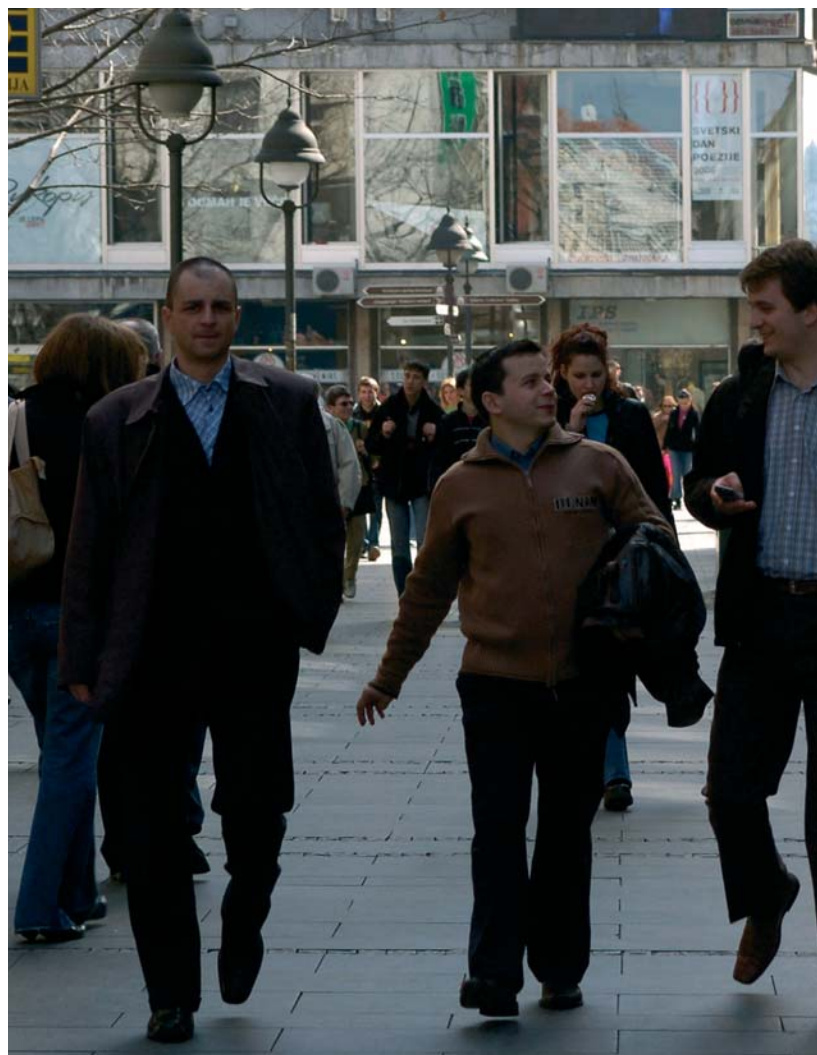
При анализи измена будуће старосне структуре становништва треба поћи од очекиваног годишњег броја рођених од чега, дугорочно гледано, витално зависи опстанак сваке популације. Иако на старосну структуру поред рађања неизбежно утиче и смртност, с обзиром на очекивани постепени пораст животног века и на релативну стабилност те компоненте, њен утицај односи се, преважно, на повећање величине најстаријих група становништва. Тако ће укупан годишњи број умрлих, који се данас креће на нивоу од око 100.000, бити мањи у просеку за

десет одсто након пола века. С друге стране, распон вредности за хипотезе о фертилитету узрокује знатну разлику у очекиваном броју рођених. Данашњи ниво од близу 80.000 беба годишње може бити одржан само ако се остваре варијанте чија је плодност бар на нивоу "замене генерација" (висока варијанта и варијанта "тренутне замене генерација").

■ СВЕ МАЊЕ МЛАДИХ

Те оптимистичке варијанте, међутим, нису реалне. Средња варијанта предвиђа свега нешто више од 50.000 беба годишње, што је ниже за 35% у односу на данашњи број. Не дође ли до опоравка актуелног нивоа плодности, него он с временом опадне на данашње вредности појединих земаља источне и централне Европе, по претпоставци ниске варијанте, број рођених паће на свега 27.000 годишње.

Сведено на дневни ниво, то би могло да изгледа овако. Ако се у Србији данас, у просеку, роди нешто више од једног детета по општини, по претпоставци ниске варијанте, за пола века порођаји би били забележени тек сваког другог дана. С обзиром на то што се већина од укупно рођених данас роди у градским општинама (посебно у неколико великих градских центара), знатан број општина Србије (чак 97 од укупно 161) ни данас не добије, у просеку, бар једну принову дневно. Тако поједине општине, као што је Црна Трава, једва да остваре просек од једне бебе месечно. Опстанак насеља у оваквим подручјима Србије је

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

већ сада доведен у питање. Према ниској варијанти, број општина, које би у просеку имале мање од једне принове дневно, за пола века износио би чак 140, док би више од двоје деце дневно имале само три општине.

	2002	1	2	3	4	5	6	7
Укупно	7.498 001	6.518 579	6.783 191	6.166 368	6.455 872	7.008 839	6.398 228	6.740 284
Мушкарци	3.645 929	3.165 461	3.301 749	2.984 143	3.133 169	3.417 587	3.108 057	3.298 924
Жене	3.852 072	3.353 117	3.481 441	3.182 226	3.322 703	3.591 252	3.290 171	3.441 361

Старосне групе у Србији 2025. године у варијанти средњег (1), високог (2), ниског (3) и константног фертилитета (4), тренутне замене (5), константног морталитета (6) и без миграција (7)

Шта заправо показују овакве пројекције? Оне јасно указују на то да ће према најреалнијој, а ипак, оптимистичкој варијанти, уместо данашњих скоро пола милиона најмлађих (деца до седам година старости), за педесет година број ове групе бити мањи за четвртину. То су будући ђаци. Ако би се остварила ниска варијанта, број ове деце био би мањи од двеста хиљада. Такво смањење имало би огромне последице по школски систем у најширем смислу. Већ за двадесет година, држава ће, под условом да се оствари чак и средња варијанта, тј. благи пораст плодности, морати да се суочи са смањењем ђака првака од скоро 20% (пад са 79.000 на 64.000).

При том, данашњи број од око 700.000 основаца у Србији могао би, према ниској варијанти, већ за две деценије да буде преполовљен, а за пола века на нивоу мањем од данашњег, за пола милиона. И овде понављамо да би само достизањем просека од бар двоје деце по жени могао да се одржи данашњи број ђака у основним школама.

С друге стране, знатно смањење броја ученика и студената (према највероватнијој варијанти) погодило би и средње школе и факултете. Контингент младих (од 15 до 27 година старости), који обухвата ове две категорије становништва, смањио би се већ за две деценије за трећину, а за пола века скоро за половину. Кад је о њима реч, не помаже ни подизање нивоа плодности до "замене генерација". У на-

редних педесет година та група се у укупној популацији Србије у сваком случају смањује.

На број рођене деце, поред нивоа плодности, утиче, наравно и старосна структура друштва. А она је у Србији, рекомсо већ, све неповољнија. Дуготрајна ниска плодност утицала је и утицаће на бројност и релативни удео жена у фертилним годинама, тј. оних жена које могу постати мајке. Међутим, све варијанте пројекције предвиђају пад релативног удела ове групе жена, који би, у просеку, након две деценије износио 5%, а за 50 година од 8% до 14%.

	2002	1	2	3	4	5	6	7
0-4 (%)	4,59	4,66	5,60	3,44	4,24	5,61	4,69	4,80
5-14 (%)	11,25	10,12	11,87	7,57	9,76	12,36	10,20	10,38
15-49 (%)	48,98	43,31	42,26	44,67	43,68	43,16	43,83	44,00
15-64 (%)	67,85	63,54	61,70	66,06	64,11	61,92	64,06	63,85
од 65 и више (%)	16,32	21,69	20,84	22,94	21,90	20,12	21,06	20,97
жене 15-49 (%)	47,39	41,70	40,76	42,89	42,03	41,68	42,27	42,33

Кретање виталних стопа (пројекција) у варијанти средњег (1), високог (2), ниског (3) и константног фертилитета (4), тренутне замене (5), константног морталитета (6) и без миграција (7)

Дуготрајно низак ниво плодности утицао је и на целокупан изглед старосне структуре, што се најбоље види на тзв. старосним пирамидама. Како с временом све малобројније групе рођених долазе на свет, пирамида се сужава од базе ка врху. Старије, популационо веће групе, рођене у време виших нивоа плодности, померају се ка врху, док под дејством смртности логано не препусте место млађим и популационо мањим групама. Главни економско-егзистенцијални терет подноси старосна група радно способног становништва која, шире демографски посматрано, обухвата популацију у доби од 15 до 64 године. Стога је међусобни величински однос овог сегмента становништва са групом која обухвата најмлађу (испод 15 година старости) и најстарију популацију (старији од 65 година) од великог значаја за свако друштво. У Србији данас има укупно 48 становника из групе најмлађих и најстаријих, наспрам 100 становника радног контингента. Према средњој варијанти оптерећење радне популације порашће за две деценије за 10%, а за пола века за 20%.

Са нивоом просечне старости од 40,5 година, становништво Србије је данас међу десет демографски најстаријих земаља света, на чијем је челу Јапан, са просечном старошћу од 42,9 година. У зависности од варијанте пројекције, за две деценије очекује се пораст просечне старости за три до четири године, који би за пола века био анулиран остварењем претпоставки високе варијанте пројекције. Међутим, не дође ли до опоравка нивоа плодности, већ до његовог пада на данашњи ниво земаља источне и централне Европе, што је вероватније, просечна старост становништва наше земље могла би да буде чак 13 година виша него данас.

	2002	1	2	3	4	5	6	7
Општа стопа наталитета (%)	10,3	9,4	11,3	7,1	8,5	11,6	9,6	9,6
Општа стопа морталитета (%)	12,9	16,0	15,4	16,9	16,1	14,9	17,6	15,6
Стопа природног прираштаја (%)	-0,26	-0,66	-0,42	-0,99	-0,77	-0,33	-0,80	-0,60
Стопа раста (%)	-0,38	-0,80	-0,55	-1,14	-0,91	-0,46	-0,95	-0,60

Број становника у Србији 2025. године (пројекција) у варијанти средњег (1), високог (2), ниског (3) и константног фертилитета (4), тренутне замене (5), константног морталитета (6) и без миграција (7)

У закључку разматрања резултата средњорочних пројекција становништва Србије у наредних педесет година довољно је прокоментари- сати кретање стопе раста или, што је примереније у овом случају, стопе пада укупног броја становника.

Само би се према високој, односно варијанти тренутне “замене генерација” (што значи постепеним порастом нивоа плодности на ниво нешто виши од неопходног за “замену генерација” или хипотетички његовим тренутним постизањем и константношћу током целог периода) даљи пад ове стопе, за три деценије могао зауставити. Одржавањем тако достигнутог нивоа плодности до краја пројекционог периода, дакле, до 2050. године, негативна вредност стопе раста становништва Србије могла би се чак и смањити у односу на данашњи ниво од -0,38% годишње. У супротном, одржавање данашње вредности нивоа плодности или њено смањење према ниској варијанти довели би до пораста негативне стопе раста становништва на чак -1,26%, односно -1,72% годишње. Према средњој (највероватнијој) варијанти пројекције, негативна стопа раста становништва Србије, односно стопа његовог пада, достигла би 2050. године вредност од 0,93%.

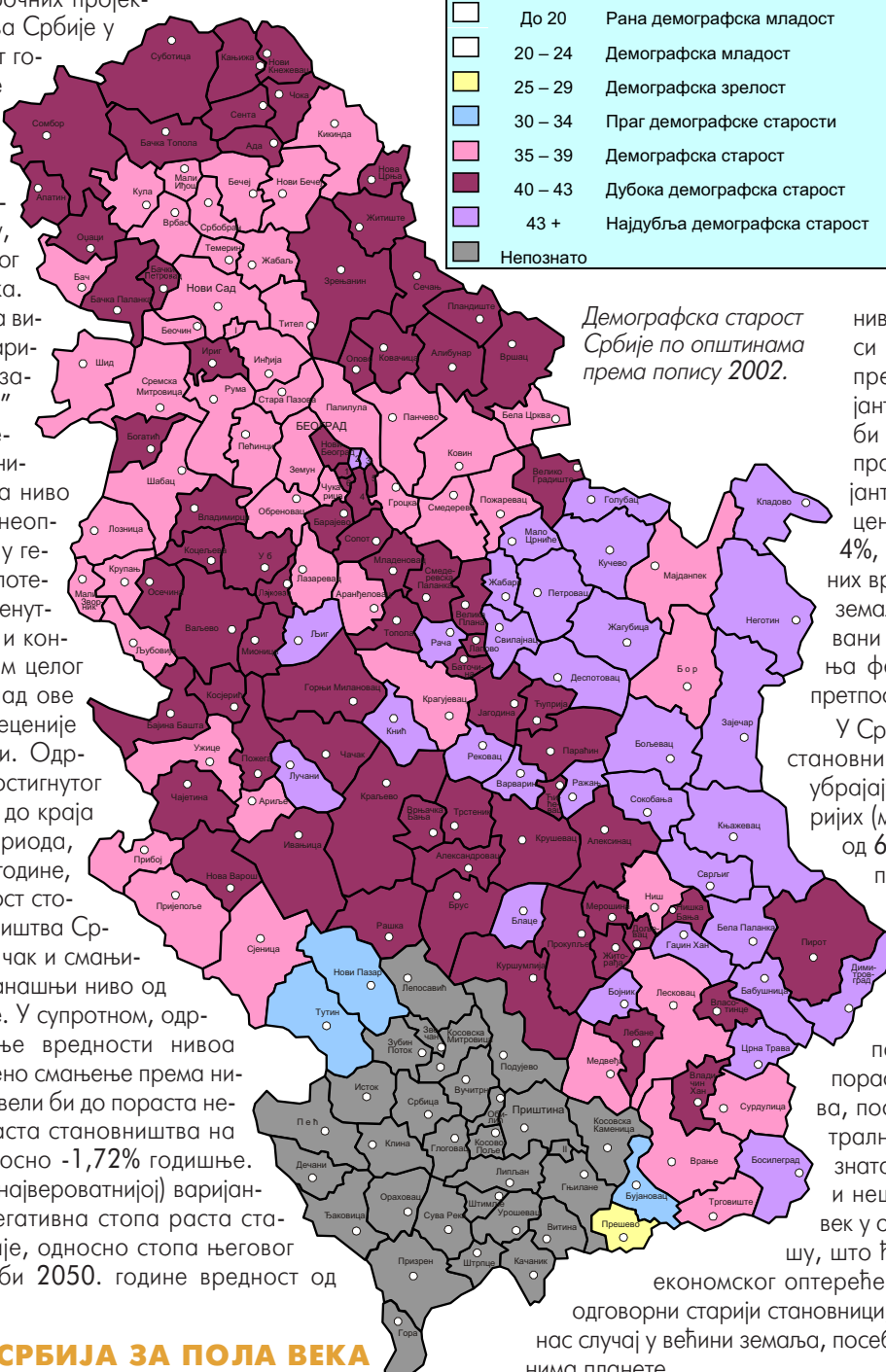
■ СРБИЈА ЗА ПОЛА ВЕКА

Европа тренутно стагнира у погледу пораста броја становника, па ће, с обзиром на досадашњи развој своје популације и опште претпоставке о будућем кретању компоненти демографског развоја, данашњи број становника највероватније бити и њен историјски максимум.

У оваквим европским оквирима Србија спада у, за сада, мању групу земаља које су се већ суочиле са падом укупног броја становника. Веће износе стопе пада укупне популације од наше земље данас има десет европских земаља, углавном лоцираних на истоку континента. У те земље спадају и наши суседи Бугарска и Румунија. Међутим, већ након пола века Србија би била у врху европске листе земаља са негативном стопом

Просечна старост	Стадијуми демографске старости	Број	%
До 20	Рана демографска младост	-	-
20 – 24	Демографска младост	-	-
25 – 29	Демографска зрелост	1	0,6
30 – 34	Праг демографске старости	3	1,9
35 – 39	Демографска старост	51	31,6
40 – 43	Дубока демографска старост	74	46,0
43 +	Најдубља демографска старост	32	19,9
	Непознато		

Демографска старост Србије по општинама према попису 2002.

раста. Испред нас би биле само три државе: Украјина, Грузија и Бугарска.

Удео најмлађе популације (деце до пет година) у укупном становништву Србије, данас је скоро на

нивоу просека за Европу и износи 5%. У наредних пола века, према средњој и високој варијанти пројекције, тај проценат не би опао, већ би се нешто и поправио. Али према ниској варијанти пао би на непуна три процента, а према константној на 4%, што је у оквирима предвиђених вредности за већину европских земаља. Такви резултати су очекивани с обзиром на сличност путања фертилитета према полазним претпоставкама.

У Србији на 100 радно способних становника долази 48 оних који се убрајају у групу најмлађих и најстаријих (млађи од 15 година и старији од 65), што је на нивоу европског просека. За 50 година овај број ће порастати на ниво од 69 до 73 становника ван радног континента, наспрам 100 у радно способним годинама. Међутим, тај пораст ће ипак бити мањи од пораста у већини европских држава, посебно оних у западној и централној Европи, које и сада имају знатан удео старих. Разлог томе је и нешто дужи очекивани животни век у овим земљама у односу на нашу, што ће допринети да за главнину економског оптерећења радног континента буду одговорни старији становници, а не млађи као што је то данас случај у већини земаља, посебно у мање развијеним регионима планете.

Пошто је Европа демографски најстарији континент, у просеку старији од остатка света за 10 година, не чуди да и Србија као њен део прати главне демографске трендове Старог континента. Ипак, за пола века, становништво Србије не би требало да буде у самом врху најстаријих као данас.

На крају, илустрације ради, када би се актуелни тренд репродуктивног понашања становништва Србије одржао константним током 21. века, смањење укупне популације за 100 година износило би 55% у односу на данашњу величину. ■

Аутор је истраживач-сарадник у Институту друштвених наука

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

ЦРНА ГОРА

СВЕ ПРАЗНИЈА НАСЕЉА

Према подацима из пописа становништва 2003. године у половини од укупно 1.256 насеља у Црној Гори живи од 10 до 100 становника. Настављена је миграција из села у град и са сјеверног у јужни приморски регион.

Мајући у виду да је период између два пописа становништва у Црној Гори (1991. и 2003) био врло турбулентан због догађаја и процеса који су тада били у јеку, резултати пописа из 2003. озбиљно упозоравају. Наиме, из њих се читава наставак повећања укупног броја становништва у Црној Гори, али уз успоравајући раст, са све мањим бројем насеља у којима је забиљежен пораст становништва. Настављена је дугорочна тежња опадања природног прираштаја и опадања броја живорођених, уз истовремено повећање mortalитета. Као посљедица таквих кретања биљежи се опадање виталног индекса са 2,842 у 1980. на 1,458 у 2003. години (што је 1,95 пута мање), у већини општина.

Од укупно 1.256 насеља, празних је било 28, или 2,23%, до 10 становника настањивало је 100 насеља, или 7,96%, 175 насеља имало је 10 до 30 становника, или 13,93%, са 30 до 50 становника евидентирана су 123 насеља, или 9,79%, док је од 50 до 100 становника живјело у 234 насеља, или 18,63%.

Настављају се миграција становништва из руралних у урбана насеља и насеља на нижој надморској висини, те повећање броја празних насеља. Измијењена је структура насеља. Са више од 100 становника било је 596 насеља, или 47,45% од укупног броја насеља.

Истовремено, у већини општинских градских центара порастао је број становника: Андријевица (15%), Бар (27%), Будва (51,5%), Даниловград (16,1%), Жабљак (5%), Колашин (19,8%), Никшић (4,9%), Плужине (2,8%), Пљевља (6,8%), Подгорица (17,5%), Рожаје (3,8%), Тиват (16,2%), Улцињ (8,3%) и Херцег Нови (13,1%). Остали општински градски центри: Беране, Бијело Поље, Котор, Мојковац, Плав, Цетиње и Шавник биљеже пад броја становника.

Настављена је и тежња премјештања становништва из сјеверног у јужни приморски регион, тако да свака општина на приморју има позитиван миграциони салдо. Позитиван миграциони салдо имају и општине Подгорица, гдје живи 29% становништва Црне Горе, и Даниловград, а незнатан позитиван салдо има и општина Плав. Посљедица свих тих кретања јесте пражњење сјевера Црне Горе, региона са 11 општина, које обухватају 53% територије Републике.

Према социолошко-медицинским и демографским показатељима може се рећи да је у Црној Гори почео процес старења становништва. Попис из 2003. године показао је да је старосна граница у порасту и да износи 35,90 година – код мушкараца 34,8, а код жена 37,00 година. Просјечна старост у градским насељима је 35 година, а у осталим 37,3 године.

Број живорођених у периоду од пола вијека у Црној Гори (од 1953. до 2003) смањено се за 66,33%, тј. са 13.880 на 8.345 живорођене дјеце. Изражено стопом опадања, на 1.000 становника са 32,9 на 13,5 промила, што је 2,44 пута мање у 2003. години него 1953. године.

Стопа смртности у Црној Гори била је најмања 1971. године – 6,1%, док је 1953. године била 11,3%, а у 2003. години 9,2%, што значи да је из ниског mortalитета стопа прешла у стопу средњег mortalитета.

Занимљиво је истаћи да број склопљених бракова у Црној Гори биљежи тежњу пада, док број разведених бракова у истом периоду показује тежњу пораста. ■

Слободан ВУЧИНИЋ

ПРОФЕСОР ДР МАРКО МЛАДЕНОВИЋ, ПРЕДСЕДНИК УДРУЖЕЊА "ОПСТАНАК" ЗА БОРБУ ПРОТИВ БЕЛЕ КУГЕ

Док је 20. век био век социјалних и сексуалних револуција, за европске народе 21. век мора да буде век биолошке револуције. Нужни су израда потпуно новог пронаталитетског система бриге о обнови становништва и увођење ванредног стања у популационој политици.

ХАЗАРСКИ СИНДРОМ

Према релевантним историчарима, Срби су некада настанивали простор од половине данашње Словеније до Солуна. Према Шафарику, од тадашњих око пет и по милиона, било је 1,6 милиона Срба католичке вере и 600.000 муслимана. Док су многе светске силе, попут Аустроугарске и религијског центра у Ватикану, радиле на унијаћењу и католичењу, православна црква је такође идентификацијом вере и нације допринела расрбљивању Срба друге вере. Другим народима у свету религија и после стогодишњих ратова, какав се, на пример, водио у Немачкој, није била препрека за национално уједињење – каже наш саговорник проф. др Марко Младеновић.

□ *Професоре, као човек који поседује велико искуство у праћењу и разумевању демографских појава, како бисте оценили данашња демографска кретања и популациону политику у Србији?*

– Ја сам то у једној од својих књига сликовито описао као Нојеву барку. Србија је слична лађи пробушеној на стотину места. Цео народ се труди да закрпи понеку рупу, али лађа ипак тоне. Питање је да ли ћемо успети да се спасемо и изађемо на другу обалу. Велико је питање и да ли је крпљење рупа довољно или је потребно нешто друго. Ја дајем низ конкретних предлога како да трајно поправимо брод. Нажалост, при том наилазим на неслагање многих. На нож ме дочекао већи део медија.

□ *Ко су људи који данас реално утичу на то колико ће нас у будућности бити?*

– То су засигурно политичари. Узалуд су сви појединачни напори да се прошири и одржи породица, ако су општа кретања у друштву неповољна. Јесењин је у једној песми рекао "И напослетку, власт је власт, а ми смо само стока једна". Народ се још увек не пита, не питају се ни научници, него само политички лидери. Проблем је што свима њима недостаје димензија будућности, баве се искључиво прошлошћу и садашњошћу. Не виде да ће Срби у Србији већ за 25 година бити национална мањина, а за 50 година постојаће само енклаве српског становништва, као данас на Косову. Када у овој земљи Срби постану мањина, онда престају и разлози да се она назива Србија.

□ *Није ли та тврдња ипак претерана?*

– Верујте да сам још пре 30 година упозоравао на политичку будућност Косова с обзиром на неповољна демографска кретања. Београд као будућа престоница Албаније није само фантазма, па пре сто година нико овде не би поверовао да ће у Приштини данас заседати албански парламент јачи од оног у Тирани.

□ *Шта бисте поручили актуелним народним првацима?*

– Домановићев вођа као да је добио стотине реплика. Нико од њих нема визију о будућности, већ се само интересују за

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

краткорочне и често ситносопственичке циљеве. Кад већ не виде унапред, предлажем им да погледају ко их следи. Видеће да иза њих стоје старци са штакама, болесни и лудаци, а омладине скоро да нема.

□ Како нам се то догодило?

– Постоје антрополошко-етнолошки, социолошки и историјски разлози. Први треба да нам кажу које су одреднице Срба у историји. Најочљивије обележје тог народа јесте митологија која лако прераста у митоманију. Бајке о Сорabama, пранароду старијем од египатских пирамида који ће надживети све друге народе, нису ништа друго до враћање измишљеној прошлости да се не би гледало у неизвесну будућност. Друго битно обележје јесте континуирани геноцид над Србима током историје. Овим просторима пролазе све трансверзале – и црвене, и жуте, и зелене, па и крсташи, и сви редом. На таквом раскршћу ни неки организованији народ не би избегао знатна страдања.

Треће обележје је аутогеноцид. Притиснут тешким условима опстанка, неспособан да начини прави историјски избор, у много наврата српски народ је сам себи радио о глави. То се види у деобама, сеобама, братоубилачким ратовима, упадању у сукобе који надилазе стварне народне моћи. Тако је с временом код Срба створен погубни “хазарски синдром”. Они као да несвесно хоће да нестану.

□ Шта се таквом народу на демографском плану десило у последњих неколико векова?

– Срба и Румуна, на пример, почетком 18. века било је исто. Данас Румуна има 25 милиона, а Срба десетак, од тога само шест у отаџбини. Срби су били народ матица, од које су настали многи данашњи балкански народи. У њиховом случају потврдила се теорија из књиге Сигмунда Фројда “Тотеми и табуи”. Доживели су, наиме, судбину оца ког су синови убили да би дошли на његово место.

ЕКСПЕРТ ЗА ПОРОДИЧНО ПРАВО

Председник Удружења “Опстанак” за борбу против беле куге професор др Марко Младеновић рођен је 1928. године у Јагодина. Правни факултет у Београду завршио је за само две године, а после дипломирања добио је постављење у Среском суду у Јагодина, где је убрзо потом био изабран за председника тог суда. После повратка у Београд, где је на Правном факултету предавао породично право. Доктор правних наука постао је 1962. године, након што је одбранио тезу “Развод брака”. Прошовши сва звања, за редовног професора породичног права изабран је 1974. године. Предавао је и социологију породице и друштвену заштиту породице. Учествовао је у писању Закона о породици и породичним односима. Поред огромног броја научних публикација, објавио је капитално дело “Породично право” у два тома. Најважнији његов допринос изучавању брака као феномена дао је као заступник теорије о “браку као уговору”, према којој брак све више прераста законске регулативе, претварајући се у слободни уговорни однос. Професор Младеновић бави се и књижевношћу. До сада је објавио шест романа и осам сонетних венаца. У 2002. години добио је златну америчку медаљу части за допринос светској науци, а добитник је и готово свих домаћих награда за научно дело. Данас је један од најактивнијих бораца за заустављање демографског опадања становништва Србије.

□ Каква се демографска кретања управо догађају пред нашим очима?

– Систематски сужени на простор Србије без Косова, Срби се суочавају са депопулацијом. У 131 општини становништво се налази у стању дубоке и најдубље демографске старости – просечна старост је 41 и 51 годину. Сеоско становништво има просек од 55 година. Многа села су потпуно испражњена. Према томе, ова земља је већ данас упола очишћена од народа. Остали су само градови као оазе у пустињи. С друге стране, Албанци су освојили Косово, на ком 1700. није било готово ниједног стално настањеног Албанца.

□ Који догађаји су били најпогубнији по демографско одржање народа у Србији?

– Демографски пад нарочито је изражен у 20. веку. Принципов метак био је пуцање у Србију, како је рекао Пашив. Више од једне трећине укупног и 58 посто изгубљеног мушког становништва тадашње Краљевине Србије био је биланс Првог светског рата. Од тога се никад нисмо опоравили. Други светски рат од-

нео је још два милиона људи. Пошто смо у 20. веку промашили све капије, стигли смо на странпутице. Догодио нам се и братоубилачки рат. Градови Србије су октобра 1944. године доживели погром гигантских размера. Са 16 година и сам сам био тучен у затвору. Мој отац, секретар Моравске бановине, дипломирани правник, који је оглувео као херој Првог светског рата, такође је мучен. У Србији нас тада нису убијали Хрвати. Мене је тукао Воја Грачанин, инвалид, првоборац и начелник Озне, за ког сам чуо да се касније разочарао и починио самоубиство.

□ *Да се, ипак, као што позивате, окренемо будућности. Шта предлагете да предузмемо ради покретања обнављања становништва?*

– На скупштини Удружења “Опстанак”, одржаној 14. фебруара 2006, донети су закључци који говоре да се ништа у популационој политици не сме радити половино, јер би то било само узалудно сипање воде у песак. Српски народ убрзано нестаје. О томе говоре демографски подаци. Ово је последња генерација која може да га спасе од пропасти. Професор Милан Војновић је израчунао да би нас данас било 27 милиона под бољим условима. Време је, дакле, за акцију.

Србија као мултиетничка заједница мора, наравно, да води рачуна о томе да у њој има националних мањина, које су такође погођене депопулацијом. Држава би борбу за повећање natalитета зато водила закључно до трећег детета. После трећег детета, СПЦ и хуманитарне организације у матици и дијаспори би из својих средстава подстицале natalитет. Мајке би, на пример, од њих за четврто дете добиле плату. Држава с тим не би имала ништа. То је једини начин да се поштују устав и једнака права грађана, а да се, с друге стране, поведе ефикасна борба за обнову српског народа.

□ *Шта је још неопходно учинити?*

– Нужни су израда потпуно новог пронаталитетског система бриге о обнови становништва и увођење ванредног стања у популационој политици. Док је 20. век био век социјалних и сексуалних револуција, за европске народе 21. век мора да буде век биолошке револуције. Многи разумни народи полако напуштају хистеричку сексуалну револуцију, као својевремено француски, под Ми-тераном, који је као програм установио четири најважније друштвене премисе: омладина, породица, солидарност и економија.

Предлаже се битна промена система вредности. Морално прочишћење од политичког примитивизма, егоизма, привилегија и неслоге, ината, корупције и криминала. Треба променити суштински однос према деци и дете прогласити врхунском вредношћу друштва, огласити га за тзв. “Његово Величанство Дете” (у вредносном, не у утилитарном смислу).

□ *Овако и онако, жена је у центру сваке расправе о natalитету. Шта чека жену с обзиром на супротстављене захтеве које пред њу ставља друштво?*

– Ништа добро. Ради еманципације жене Скупштини се ових дана предлаже Закон о равноправности полова, којим се пропагира феминистичка теза да жене треба пола-пола да учествују у свим друштвеним сегментима. Подсетио бих на овом месту на недоумицу која постоји у науци: да ли је примарна биолошка или друштвена подела улога између мушкараца и жена. У патријархалним друштвима преовлађује биолошка; тамо жене рађају и старају се о породици и за то имају друштвено вредновану улогу и углед као мајке. По другој тези жена треба да се такмичи с мушкарцем и она се позива да уђе у то такмичење. Без обзира какву иначе друштвену вредност има примена таквог схватања, када је реч о рађању његова примена доводи до

кризе материнства. Трчећи за успехом на свим могућим друштвеним пољима жене остају без деце или са једним дететом. Зато сада има 400.000 захтева за лечење стерилитета, јер те тзв. успешне жене после постају усамљене, огорчене и стерилне и лече стерилитет у 45. години, код треба да иду у пензију.

Мој предлог је да се рехабилитује материнство, да жена доживи рехабилитацију и да као мајка, са четворо, петоро деце ужива све почасте. Да јој, рецимо, председник државе након седмог детета буде кум, после девог детета да добије одликовање “Девет Југовића”. Жена на тај начин може да доживи социјалну промоцију. Еманципација жене не постиже се само тиме што ће она бити врхунска интелектуалка. Таквима свака част, оне жене које су успешне нека то и остану, али зашто своју филозофију да намећу свим женама. Не могу сви имати ни толико амбиције, ни способности. Већина жена би хтела да роди, а преовладавајућа профеминистичка идеологија их гура у борбу у којој служе само као сценски реквизити у комаду у ком главну улогу играју “успешније” жене, спремне да каријери и друштвеној промоцији подреде породицу, па и само материнство.

□ *Стање материнства је лоше. Да ли Удружење “Опстанак” предузима конкретне иницијативе?*

– Имамо два заједнички пројекта деловања матице и дијаспоре. Један је “Четврто дете или дечји динар”, а други је “Срп-

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

ска породица бели анђео”, који је осмислио демограф Слијепчевић. Црква и дијаспора би преузеле бригу о четвртој детету, па надаље. Треба уградити одредбу да држава новчаним и свим другим средствима подстиче рађање деце. Предлаже се покретање расправе у Скупштини Србије да би се усвојио закон о обнови становништва.

Увођење “бећарског пореза” због ког сам највише нападан није главна мера, али има оправдања. Они који немају деце или нису у браку треба да плате ако су имућни ради друштвене солидарности. У Канади морају да плате до 50 посто дохотка, у свим европским земљама на том порезу, између осталог, почива тзв. социјална демократија. Ако си богат дај, у томе је суштина. Антинаталитетску политику у свим сегментима треба заменити пронаталитетском политиком. Имам 10–12 предлога, као што су укидање пореза на дечје артикле, битно сузбијање легалних абортуса, лечење стерилитета, повећање породилских и дечјих додатака и других давања и продужење породилског одсуства. Ваљало би омогућити да мајка после трећег детета добије плату као да је у радном односу.

□ *Одакле новац за то?*

– Од сваког правног посла један мали проценат би се одвојио као дечји динар, а у дијаспори по храмовима, конзулатима и институцијама беле би постављене касе. Сваки Србин имао би

моралну обавезу да годишње убаца сто долара или евра, то су већ огромна средства. Одржавали би се мајски сабори дијаспоре, тада би се отварале те касе, потом би се изашло на велику скупштину или свесрпски сабор у Сремским Карловцима или храму Светог Саве, где би се прикупљена средства сабрала. По мом прорачуну то могу бити најмање три-четири милијарде долара. За десет година ми бисмо тако могли да доживимо прави препород, наталитетску револуцију. Треба људима дати паре, јер као што је Маркс говорио о феномену производње, постоје две врсте производње – материјалних добара и човека. Капитал је покретач за обе.

□ *Има ли држава органе који то могу да осмисле?*

– Држава би морала да створи неке нове органе, министарство за породицу, савет за обнављање становништва на чијем челу би био председник Србије, а чланови најугледнији и најумнији грађани. Допринели би са своје стране и поменута велика скупштина или свесрпски сабор матице и дијаспоре. Предлажемо да Удружење “Опстанак” прерасте у трећи покрет, свенародни, нестраначки и невладин покрет који би био прави “Трећи српски устанак за опстанак”. Добро би било, такође, основати и факултет за демографију и популациону политику. Ми имамо врло стручне демографе на математичком и другим факултетима. Међутим, ограничени су на сликање стања и презентацију тих података политичарима и јавном мњењу. Они би морали да буду оперативци при општинама, који би боље сагледали ситуацију на терену и предлагали мере.

□ *На чему заснивате своје погледе на демографску будућност Србије?*

– По мом мишљењу, постоје четири вечне институције: Бог, породица, нација и својина. Бољшевизам је хтео све то да уништи, неки други покрети хоће бар две до три од тих ствари да униште. Данас се неки залажу да цела планета као велико глобално село избрише националне разлике. Ја, међутим, мислим да се не може избрисати оно што је у човеку примарно. Национални идентитет се јавља и у најхомогенијим земљама, какве су САД или Индија. Демократа сам и патриота по убеђењу, деда седморо унучића. Енглези су бранили свој национални дигнитет на Фокландским острвима и широм света. Американци у Ираку. Срби би морали да се изборе за право да бране свој биолошки опстанак у земљи која се још увек зове Србија. Сматрам да постоје фундаментална права једне етничке групе која је већина на одређеном простору.

□ *Да ли је стање морала српске нације први или последњи узрок њеног нестајања?*

– Ви знате да је Цвијић рекао да смо лош народ, Јован Рашковић је рекао да смо луд народ. Ја не тврдим ништа од тога, па ни да је међу Србима толико изражен проблем морала. Мислим да ми у нашим генима носимо тај “хазарски синдром”, тако да наше нестајање нема директне узрочне везе с нашим моралом, већ са предодређеношћу због које не умемо да се изборимо са историјским наслеђем које је у нама кодификовано. Морал, наравно, може да утиче на много шта. Код нас је свакако попустио осећај одговорности у целини, па и осећај моралне одговорности према потомству, брачном другу. То су све симптоми опште кризе, и ми се налазимо у стадијуму доста озбиљне кризе не само наталитета већ и морално и психичко. Срби су преживели стање горе од шока, стање које трајно оптерећује, које не престаје цео 20. век и због тога су парализани. Када би се окренули будућности, то би све променило... ■

Александар АНТИЋ

ЕНДЕМИЈА АБОРТУСА У СРБИЈИ

СВЕСНО ОДАБРАН РИЗИК

Упркос опасностима које носи насилни прекид трудноће, годишње се више од 200.000 жена одлучи на тај најконзервативнији и најризичнији начин планирања породице

Пише
Др Мирјана РАШЕВИЋ

Репродуктивно здравље становништва Србије оптерећено је бројним проблемима, а главни је распрострањеност конзервативне контроле рађања, у којој преовладава ослањање на прекид сношаја и, последично, у случају када се трудноћа не жели или не може прихватити, прибегавање намерном прекиду трудноће. Традиционална контрацептивна средства и методи, увелико грађени у систем вредности, постала су природни део сексуалних односа у нашој средини и представљају, са индивидуалног становишта, рационалан превентивни избор. Отуда дуга историја проблема абортуса у Србији.

Процењује се да се данас у Србији само током једне календарске године намерно прекине око 200.000 трудноћа. Или, релативно посматрано, годишње свака десета жена у плодном периоду у централној Србији, односно свака тринаеста у Војводини, прибегава абортусу.

Подаци о прекидима трудноће од 1969. године, односно од пуне либерализације абортуса, до 1989. године, показују стални по-

раст. За тих двадесет година број абортуса повећао се за око 30 одсто. Сумња у поузданост података о броју намерних прекида трудноће у Србији појавила се почетком девете деценије 20. века, када је у том делу Југославије забележен благи пад, а у Војводини висок пораст абортуса, иако су то подручја са истим репродуктивним моделом. По свему судећи, у годинама које су уследиле након тог периода, проблем абортуса у Србији је потцењен. Бележи се опадање броја намерних прекида трудноће, иако таква тенденција, не само због тадашње економске и психолошке егзистенцијалне несигурности, већ и због повећаног броја илегалних гинеколошких амбуланти, није релативна.

Посматран између две наведене временске тачке, 1969. и 1989. године, број прекида трудноће у Србији расте и у апсолутном и у релативном смислу. Интензитет раста био је, међутим, различит. Раст броја абортуса био је највећи на Косову и Метохији, а најмањи у Војводини. У односу на 100 живорођене деце 1989. године, абортус је најраспрострањенији у средишњој Србији (198,1) и Војводини (158,9). Старосна структура жена које су у том периоду прекидале трудноћу открива да је око 90 одсто у добу од 20 до 39. година, у огромном броју (више од 90 одсто) удатих.

Основни узроци велике распрострањености намерног прекида трудноће у нашој средини јесу недовољно знање о физиологији прокреације, ризицима намерног прекида трудноће и особинама модерне контрацепције, психолошке баријере за употребу контрацептивне пилуле и интраутериног улошка, недовољан културни ниво становништва (општи, здравствени, сексолошки) и недостатак систематског и организованог друштвеног утицаја у тој сфери. Отуда су најважнија решења за ублажавање ендемије абортуса – ширење релевантних знања, развијање мреже саветовалишта за планирање породице, пуна доступност ефикасне контрацепције, те извлачење мушкараца из дефанзиве и јачање њихове одговорности.

Имајући у виду да су спонтане промене споре, очекује се да ће тај проблем бити изражен и у годинама које долазе. Међутим, његово трајање ће умногоме зависити од могућности и спремности да се са њим суочимо. ■

Аутор је директор Института друштвених наука

СРБИЈА ПРЕДЊАЧИ

Узимајући у обзир стопу легалних абортуса на 1.000 жена старих од 15 до 44 године као мерило, испред Србије (93,0 у 1989. години) су само Руска Федерација и Румунија, док су у другим земљама забележене ниже стопе. Крајем осамдесетих и почетком деведесетих година стопа легалних абортуса у Бугарској износи 65,2, у Босни и Херцеговини 64,5, у Литви 59,1, у Грузији 57,2, у Македонији 56,6, у Естонији 55,9, у Хрватској 51,6, у Словенији 48,0, у Мађарској 38,2, у САД 28,0, у Француској 13,3, у Немачкој 6,7...

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

ПЛАНИРАЊЕ ПОРОДИЦЕ

ДВОСЕКЛИ МАЧ

Иако планирање породице представља несумњиво цивилизацијско достигнуће и једно од основних људских права, његов негативни утицај на демографију не сме се занемаривати

Оскоро непрекидни раст становништва на нашој, колико се до сада зна, јединој насељеној планети у универзуму, довео је и до настојања да се ограничи повећање популације. На то су човека навели различити друштвени, религиозни, етички и други разлози, али је најважнији међу њима свакако био страх од пренасељености Земље. Планирање породице настало је, тако, као израз потребе за хуманим решењем нагомиланих, све разноврснијих и сложенијих, популационих проблема. Оно данас представља једно од основних људских права, дефинисаних бројним међународним документима и резолуцијама Уједињених нација.

Околности су се у међувремену промениле, бар кад је реч о најразвијенијим земљама, у којима се, од средине прошлог века, опажа убрзани пад броја становника. Томе је, свакако, допринело и широко прихваћено интензивно планирање породице, условљено биолошким, здравственим, социолошким, економским, психолошким, политичким... разлозима. Последице на демографску слику света, а посебно Европе, нису се могле избећи, па данас многе најразвијеније земље, због пада natalитета, осећају веома опасне турбуленције. Како је основни циљ планирања породице очување и унапређење репродуктивног здравља, као целокупног физичког, менталног и социјалног благостања (дефиниција Светске здравствене организације) тешко је очекивати да се у нашем веку модернизације и хедонизма, савремена и еманципована жена "оптерети" с више деце.

БУДНО ОКО ЛЕКАРСКО

Систематско праћење и контрола здравственог стања жене у благословеном стању обухватају први лекарски преглед труднице у прва три месеца, контролне лекарске прегледе четири пута у току трудноће (код високоризичних трудноћа по потреби), ултразвучне прегледе три пута у току трудноће и стручну помоћ при порођају у здравственој установи.

Тиме се брига за младу мајку и дете не завршава. Лекарски прегледи обављају се најпре шест недеља после порођаја, а затим и шест месеци након порођаја. Патронажне посете трудної жени једном у току трудноће, односно после прве посете гинекологу и установљивања трудноће, те посете породици и новорођенчету првих пет дана после изласка из болнице, представљају наставак медицинске неге трудница и мајки.

СТЕРИЛИТЕТ ОГРАНИЧАВА НАТАЛИТЕТ

Више од сто хиљада брачних парова у Србији лечи се од стерилитета. Многи од њих највећу наду да, ипак, добију потомство виде у вантелесној оплодњи, која у приватним клиникама кошта између три и пет хиљада евра. При томе, истичу, најчешће је потребно неколико пута поновити поступак, јер се ретко дешава да "од прве" успе. У државним медицинским установама вантелесна оплодња кошта око сто хиљада динара, али је успешност још мања него у приватним.

Одлука Владе Србије да омогући бесплатну вантелесну оплодњу за хиљаду пацијенткиња свакако је обрадовала многе брачне парове који због здравствених разлога децу не могу да добију природним путем. То је тек један од корака којим Србија покушава да започне офанзиву против ниског natalитета. Колико ће он бити и успешан, остаје да се види.

Квалитетни модел репродуктивног понашања данас подразумева да жене рађају углавном између 18. и 35. године живота, да се рађају жељена деца, да их буде највише четворо и да размак између трудноћа не буде мањи од две године. У Србији, мајке прво дете рађају најчешће са 24 године, друго са 26,7, треће са 29,2... Нажалост, ово не значи да су породице с више деце у централној Србији и Војводини честе и бројне. Напротив, из године у годину рађа се све мање и мање деце.

Узимајући у обзир значај који планирање породице има на демографску слику државе и нације, Влада Србије је још 1998. године усвојила Информацију о планирању породице, у којој су јасно изражена очекивања уравнотеженог раста популације у Србији. Предуслови за то су смањење стопе абортуса, интензивније решавање све израженијег проблема стерилитета и унапређивање сексуалног и репродуктивног здравља младих људи. Како то обично бива, нормативна решења и жеље су једно, а стварни напори државе да се ствари покрену с мртве тачке, нешто сасвим друго, тако да се негативне демографске тенденције настављају. ■

Д. Г.

Д Е М О Г Р А Ф С К А С Л И К А

**МР БИЉАНА СПАСИЋ,
ЕКОНОМИСТА И ДЕМОГРАФ**

НАЈЛЕПШЕ ЗВАЊЕ ЖЕНЕ ЈЕ МАЈКА

За почетак, спречимо оне који злоупотребљавају немаштину приморавајући младе жене да приликом запошљавања потпишу уговор којим се на најмање две године одричу рађања. То је противуствано, а свакодневно се дешава. Могуће је и покренути палету фискалних мера којима се помаже материнство.

Писац сте врло читане књиге "Зашто Срби нестају" и мајка двоје деце. Веома сте активни у обавештавању јавности о поразном демографском стању код Срба. Зашто сте се определили за ту мисију?

– Понајпре због једноставне чињенице са којом сам се ве јасније суочавала што сам се дуже бавила демографским проблемима – српски народ је потпуно необавештен о страшној претњи за његов опстанак. Нерађање прети да се изроди у истинску катастрофу која би тај народ довела на руб нестанка. Ко ће, на пример, да брани тај народ од било које опасности, када се регрутни контингент смањује вртоглавом брзином. Отвара се много питања.

Одржали сте много трибина посвећених тој теми. Какве су биле реакције?

– Сусрела сам се са различитим скуповима људи у земљи и иностранству, било их је од неколико до 6.000. И свуда сам наишла на исту трагичну слику. У самој публици било је толико подељености да никакав позив на слогу и међусобно разумевање није могао да помогне. У свим местима, а нарочито у дијаспори, устајали су "партизани" против "четника", феминисткиње против патријархалаца, Шумадинци против Босанаца, и тако унедоглед. Нећете веровати, у дијаспори је, на пример, актуелна чак и подела на старе и новодошле досељенике. Када смо тако дубоко подељени, тешко се можемо сложити и у најважнијим питањима сопственог опстанка и изградити колективну свест о националном бићу. Једном речју, видела сам расрбљен, раздуховљен, разбаштињен народ без визије о сутрашњици.

Чуди ли Вас све то после великих историјских ломова које је наш народ претрпео?

– Ниједан народ на свету није скупље платио своје место на планети. У Цириху сам сазнала да Швајцарци нису ратовали више од 700 година. Срби су учествовали у осам ратова само у последњих стотину година. У демографском погледу, према мишљењу већине стручњака, преломан дисбаланс настао је као последица трагичних размера страдања током Првог светског

рата. Многи научници, међу њима бих поменула Драгишу Васића и Војина Митровића, слажу се да тај губитак никада није надокнађен.

А како се све то наставило?

– Дегенеративни процеси у крилу српског народа постојали су и у 19. веку, али са сигурношћу можемо да тврдимо да се тек од 1945. године дегенерација јавља на нивоу друштва као целине, уз напомену да је касније прешла у једно ново стање – декаденцију. Декаденција настаје као логичка последица неговања политичког гушења српског националног бића и самосвести. Атеизам као друштвено начело усталичио је животни стил који негује неодговорност према другим људима, што је у крајњој линији неодговорност према себи. Ако смо тако кратко на овом свету, хајде да се "проведемо" – било је гесло већине која се определила да као лептири уживају у летењу од цвета до цвета, махом на туђ рачун, док је било и оних који су поверовали у идеологију о братству и равноправности, радећи као мрави и пребацујући норму. И једни и други су себе као људе фигуративно свели на степен инсеката. Данас омладина коју су васпитавали такви родитељи и даље негује сличан стил. Следе парољу "У се, на се и пода се", иако одавно на овим просторима нема материјалне основе да се лагодно живи. У сукобу су између својих жеља и могућности.

У међувремену, све чешће прибегавају неким драстичним поступцима попут абортуса?

– Да, оно што би морало да буде само непријатан изузетак, крајња мера којој се прибегава у нужди, овде је правило. На хиљаду жена у фертилном (плодном) периоду у ЦСГ се обави 32 абортуса, у Француској 13, а у Белгији и Ирској само 5. Годишње се, званично, у регистрованим ординацијама обави око 150.000 побачаја. Прави број је вероватно двоструко већи, јер приватне ординације немају обавезу регистровања, а још увек се раде и потпуно "дивље" интервенције. С друге стране, роди се свега око 80.000 беба годишње, значи неколико пута мање него што је убијено док је још у утроби.

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

Да ли реч о непросвећености тих жена?

– Само делимично. Све су оне писмене, често и високообразоване, али се ипак тако понашају. Међутим, многе жене нису ни свесне шта ће им искуство побачаја донети. Када сам неким приказала филм о абортусу, биле су згрожене. Кажу да нису ни претпостављале како је све то ужасно и колико још нерођено дете при том пати. Мислиле су, ваљда, да је тај захват исто што и вађење кварног зуба. О искуствима из разговора с тим женама говорим у мојој новој књизи *Светиње живота и чедоморство – питања и одговори*.

Каква је ситуација у свету када је реч о депопулационим процесима?

– Европа је једина која се заиста суочава са тим проблемом. У свим осталим деловима света популација расте, наравно, много споријим темпом него некада, а предњачи Африка. У исламским земљама може се говорити и о изразитом повећању становништва.

Које би мере, по Вашем мишљењу, држава требало да уведе ради превазилажења тешког стања наталитета у Србији?

– За почетак, нека спречи оне који злоупотребљавају немаштину приморавајући младе жене да приликом запошљавања потпишу уговор којим се на најмање две године одричу рађања. То је противусправно, а свакодневно се дешава. Могуће је покренути и палету фискалних мера којима се помаже материнство. Једна смо од ретких европских земаља која нема министарство за бригу о породици, немамо демографски факултет... Инструменти, свакако, постоје, само је потребно дати приоритет проблему наталитета. Као што њива остаје пуста ако се не засеје, неће нам много значити ни инфраструктура коју неће имати ко да користи.

Шта жена најпре може да учини, за себе и за своју децу?

– Најлепши чин и звање које жена може да добије јесте мајчинство. Данас је оно умногоме замењено трком за достизањем бољег стандарда, каријером, стицањем научног звања. Када се жена на крају осврне око себе увиђа да су то, ипак, само трице и кучине. Жена која већ има деце могла би макар да са њима говори језиком који се не назива узалуд "матерњим". Недавно сам у Бечу одржала говор пред више стотина деце радника који су у скорије време дошли у Аустрију. Ретко које ме је разумело, јер не знају језик. Њихови родитељи раде по цео дан и уопште не разговарају с њима. Исто тако, једна Српкиња ми се у разго-

вору исхвалила како јој дете говори пет језика, а кад сам ту девојчицу упитала нешто на српском, мала није знала да је питам нешто на матерњем језику.

Како економија утиче на рађање?

– Утиче знатно. Не смемо се, ипак, препустити само рачуну када је реч о томе хоће ли уопште бити наших потомака. Да је такав рачун неко применио на нама, не бисмо се ни родили. Ја прва као економиста сматрам да је то доста хладна наука у којој се трезвено барата цифрама. Они који се окрену само стицању економских благодети брзо охладе и сопствену душу.

Где је онда излаз?

– Форма је лако видљива и описива, потражимо суштину. Успостављањем пре свега духовне вертикале, моћи ћемо да се окренемо и налажењу свог места у широком свету и испунимо простор који је ограничен хоризонтом. ■

А. АНТИЋ

РЕШАВАЊЕ ДЕМОГРАФСКОГ ПРОБЛЕМА

СИЗИФОВ ПОСАО

Настојања државе Србије да повећа ниску стопу наталитета своде се углавном на финансијску подршку бројнијих и сиромашнијих породица и мотивисање младих брачних парова да што пре почну да стварају потомке

Негативан природни прираштај, ниска стопа наталитета и старење становништва захтевају више мера у различитим областима живота, што укључује образовање, запошљавање, услове за живот и рад, здравље, јавне сервисе, становање. Такође, активности се морају усмеравати и на смањење смртности новорођенчади, деце и трудница, на планирање породице и едукацију о репродуктивном здрављу.

У финансијској служби Сектора за заштиту породице и деце Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику урађена је анализа примене различитих законских решења у области друштвене бриге о деци и ефеката њихове примене на број корисника права и буџетских средстава потребних за њихово остваривање, у периоду од 1994. до 2004. године. Овако систематизовани подаци су неопходни при конципирању законских решења, формирању финансијских планова и изналажењу најоптималнијих решења првенствено како би се смањило сиромаштво код породица са децом и повећао природни прираштај.

Основна права за финансијску подршку породици са децом од 1. јуна 2002, до када је важио *Закон о друштвеној бризи о деци*, јесу: накнада зараде за време породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета или посебне неге детета, родитељски и дечији додаток, накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања и за децу ометену у развоју, регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица (из буџета општина).

Такође, Национална корпорација за осигурање стамбених кредита преко модела дугорочног стамбеног кредитирања омогућава боље услове за младе брачне парове, чиме на посредан начин утиче на стварање повољније климе за повећање наталитета. Исто тако, од 1. јануара 2006. по *Закону о изменама и допунама Закона о раду*, запослене жене остварују право на породилско одсуство и одсуство ради неге детета за треће и свако наредно новорођено дете у укупном трајању од две године. *Законом о изменама и допунама Закона о финансијској подршци породици са децом*, од 1. јануара 2006, уводи се и родитељски једнократни додаток за прво дете у износу од 20.000 динара.

Статистика која се састоји од стотине и хиљаде података, у ствари представљају слику стотине и хиљаде појединаца и брачних парова. Имати бебу или не углавном је лична одлука, осим ако постоје неке биолошке препреке. Улога Владе и државе је у стварању амбијента који ће допринети повећању наталитета.

Уколико желимо да зауставимо тренд смањења броја деце по жени, потребно је у друштву и економији правити пријатељско окружење за децу и породицу. Из тог разлога је веома битно да се тржиште рада, социјална сигурност, здравствени и образовни систем, те породични и родни односи међусобно ускладе. ■

Весна ПИПЕРСКИ-ТУЦАКОВ

Државни секретар у Министарству за рад, запошљавање и социјалну политику Републике Србије

ДРУШТВЕНА БРИГА О ДЕЦИ

Програм демографског развоја АП Војводине, са мерама за његово спровођење, како смо сазнали од покрајинског секретара за демографију, породицу и друштвену бригу о деци госпође Новке Мојић, Скупштина АП Војводине усвојила је у децембру 2004. године. Програм је стратешки докуменат Скупштине АП Војводине, који је настао на основу закључка те скупштине, усвојеног у јануару 2004. године, приликом разматрања *Анализе о демографској ситуацији у АП Војводини на основу пописа становништва 2002. године*.

Мере за превазилажење неповољне демографске ситуације, које би могле да делују на узроке недовољног рађања заснивају се на научним сазнањима и етичким начелима, а уважавају слободу и права појединца да сам одлучује о рађању.

Мере су груписане у неколико категорија:

- могућа решења проблема недовољног рађања,
- очување и унапређење репродуктивног здравља адолесцената,
- борба против стерилитета,

- снижавање психолошке цене родитељства,
- усклађивање рада и родитељства,
- популациона едукација,
- активирање локалне самоуправе.

Извршно Веће АП Војводине сваке године утврђује *План реализације Програма демографског развоја АП Војводине*, којим се утврђују обим и врста мера за спровођење *Програма*, средства и начин њиховог распоређивања.

Мере утврђене *Програмом демографског развоја* груписане су по категоријама и процењена су финансијска средства за њихову реализацију.

Извршно Веће АП Војводине у току 2005. године као реализацију мера утврђених у *Програму* донело је:

– Одлуку о распоређивању средстава за регресирање дела трошкова боравка у предшколској установи за дете трећег, односно четвртог реда рођења: свако треће и четврто дете у предшколској установи има право на део трошкова боравка у висини од 50% од економске цене утврђене за септембар 2005. године.

– Одлуку о праву на остваривање новчане помоћи породице у којој се роде тројке, односно четворке: свака породица има право на помоћ у висини од 600.000 динара.

– Одлуку о праву на родитељски додаток за прво дете: свако прво дете у породици има право на родитељски додаток у висини од 30.000 динара. ■

А. А.

С Р Б И Ј Е И Ц Р Н Е Г О Р Е

ПОСЛЕДИЦЕ СМАЊЕНОГ НАТАЛИТЕТА

ПОДРИВАЊЕ ОДБРАНЕ ЗЕМЉЕ

Велики значај у свеукупној одбрамбеној способности једне земље има и структура становништва према полу и узрасту, а она у Србији ни данас није најповољнија. У будућности ће, нажалост, бити још неповољнија, посебно ако узмемо у обзир да је број радно способног становништва све мањи, што ће се негативно одразити на привреду, образовање, здравство, а стање у тим областима непосредно утиче и на успешност одбрамбене функције земље.

Демографи оцењују да ће се неизбежно смањење броја становника у европским земљама већ у првој половини нашег века неминовно одразити и на њихову одбрамбену способност. У том погледу ни Србија није изузетак. Бела кука доброно је захватила готово све делове северне републике државне заједнице, посебно њен југ и југоисток, где је негативни природни прираштај одавно узео данак. Села су опустела, економска моћ државе је смањена, а неколико градова – центара, несразмерно је оптерећено непроизводним живљем, што ће, гледано на дужи период, донети само невоље.

У више од 20 одсто села у Србији роде одавно нису слетеле, а дечији плач се све ређе чује и у градовима. Стопа фертилитета од половине прошлог века у непрекидном је паду, што, уз све неповољнији однос различитих старосних група, рађа озбиљне социјалне, економске, па и безбедносне проблеме. Процес демографског старења у Србији је такође незаустављив, што са своје стране неповољно утиче на могућност обнављања становништва. Миграције, висок морталитет и низак наталитет, упозоравају демографи, представљају праву демографску бомбу на тлу Србије. Све дужи животни век повећава број старијих на уштрб млађе популације, па је однос радно способног и млађег, односно старијег дела становништва све више на штету оних од 18. до 65. године.

Познато је да у Србији данас имамо готово једнак број радника и пензионера, што угрожава економску и социјалну сигурност друштва. Не сме се, наравно, занемарити ни способност државе за одбрану. Последњи попис показао је да се број становника мушког пола полако смањује како идемо ка млађем добу, што значи да ће Србија у наредним деценијама имати све мање војника. Однос војника и професионалних припадника Војске Србије и Црне Горе данас је 40 према 60, али ће се он, с професионализацијом Војске, знатно променити у корист официра, подофици-

ДЕМОГРАФСКА СЛИКА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ

ра, војника по уговору и цивилних лица. Ипак, војници, односно војни обвезници, неће престати да буду ослонац одбране земље и у будућности.

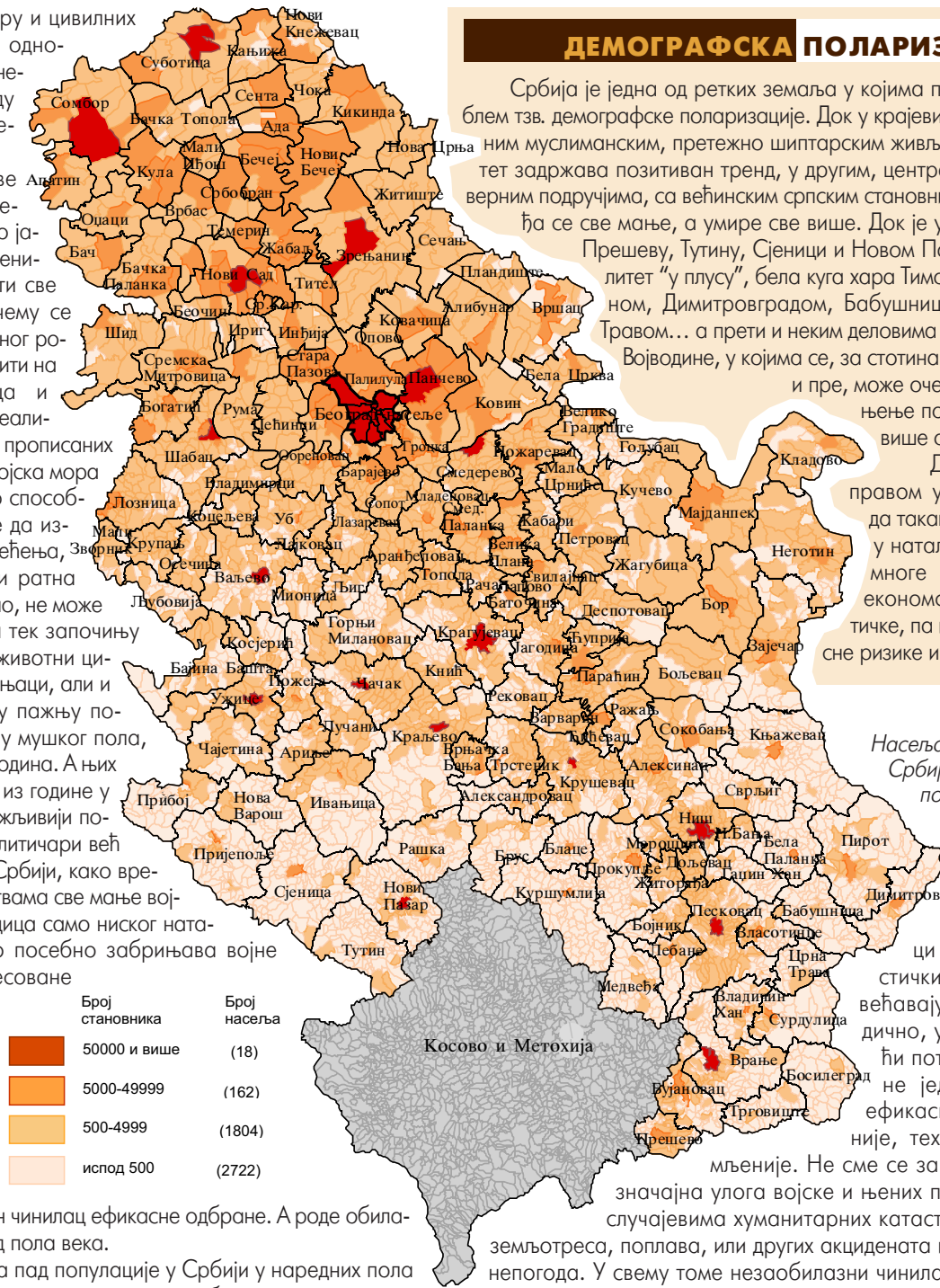
Нема никакве сумње, упозорења демографа су више него јасна. Србија ће, у деценијама пред нама имати све мање војника, при чему се смањење трајања војног рока неће битије одразити на попуњеност јединица и установа Војске. За реализацију својих Уставом прописаних обавеза и задатака Војска мора да има радно и војно способне младиће, спремне да издрже и највећа оптерећења, која изискују рат или ратна претња. То се, наравно, не може тражити од оних који тек започињу или завршавају свој животни циклус. Зато војни стручњаци, али и демографи, нарочиту пажњу поклањају становништву мушког пола, узраста од 18 до 60 година. А њих је из пописа у попис, из године у годину, све мање. Пажљивији посматрачи и војни аналитичари већ су приметили да је у Србији, како време пролази, на заклетвама све мање војника, што није последица само ниског наталитета. Али оно што посебно забрињава војне стручњаке, заинтересоване за што већу попуњеност војних јединица, јесте неодговарајућа структура становништва, односно све неповољнији однос између родно способних и старих, као објективно неповољан чинилац ефикасне одбране. А роде обилазе Србију већ више од пола века.

Процењено је да пад популације у Србији у наредних пола века не би био заустављен чак ни када би жене, током свог фертилног периода, рађале по четворо деце. Другим речима, то значи да наша земља у наредним деценијама не може рачунати на бројније војне јединице, осим ако се на одслужење војног рока не позову и особе женског пола, што би, свакако, било у духу потпуне равноправности за коју се залажу. Наравно, овде се не сме заборавити ни могућност потпуне професионализације, што би војсци омогућило ефикасније извршавање задатака у миру. А они, подсетимо се, нису мали. Војни и невојни изазови, угрожавање безбедности малих земаља и ризи-

ДЕМОГРАФСКА ПОЛАРИЗАЦИЈА

Србија је једна од ретких земаља у којима постоји проблем тзв. демографске поларизације. Док у крајевима насељеним муслиманским, претежно шиптарским живљем, наталитет задржава позитиван тренд, у другим, централним и северним подручјима, са већинским српским становништвом, рађа се све мање, а умире све више. Док је у Бујановцу, Прешеву, Тутину, Сјеници и Новом Пазару наталитет "у плусу", бела куга хара Тимочком крајином, Димитровградом, Бабушницом, Црном Травом... а прети и неким деловима Шумадије и Војводине, у којима се, за стотинак година, па и пре, може очекивати смањење популације за више од 50 одсто.

Демографи с правом упозоравају да такав дисбаланс у наталитету рађа многе социјалне, економске, политичке, па и безбедносне ризике и проблеме.

Насеља Републике Србије према популационој величини, по попису 2002.

ци од терористичких акција повећавају се периодично, условљавајући потребу да војне јединице буду ефикасније, мобилније, технички опре-

мљеније. Не сме се занемарити ни значајна улога војске и њених припадника у случајевима хуманитарних катастрофа, попут земљотреса, поплава, или других акцидената и временских непогода. У свему томе незаобилазни чинилац ефикасности и снаге војних јединица несумњиво је човек, ма како био технички опремљен.

Незаустављиво смањење популације у Србији данас свакако представља нескривени одбрамбени проблем, који се не може решити ни једноставним државним мерама, ни национално-патриотским апелима. Простор на коме вековима живимо веома је атрактиван и ако желимо да га сачувамо, морамо на време да изменимо свој однос не само према војсци већ и према претећој демографској имплозији. У противном, постоји реална опасност да сами себе уништимо. ■

Душан ГЛИШИЋ

Прилог припремили Душан ГЛИШИЋ и Александар АНТИЋ, лекторисали Мира ПОПАДИЋ и Слађана МИРЧЕВСКА, ликовно-графички уредио Бранко СИЉЕВСКИ, фотографије Горан СТАНКОВИЋ, Звонко ПЕРГЕ и Даримир БАНДА, коректура Слађана ГРБА

СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИ КУРС ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

Учесници у мировним операцијама морају познавати енглески језик да би обавили мисију у непознатој средини и са људима с којима не деле матерњи језик. На управо завршеном тромесечном специјализованом курсу енглеског језика тежиште је било на потребној војној терминологији.

ДОСТИЗАЊЕ СТАНДАРДА

Специјализовани курс енглеског језика одржан је на Војној академији од 5. децембра прошле до 17. марта ове године. Програм је командном кадру из састава јединице која је била на обуци за учешће у мировним операцијама омогућило учење енглеског језика са тежиштем на потребној војној терминологији. Био је то први курс те врсте организован у Центру за мировне операције.

Полазници, њих 34, усавршавали су енглески по наставном плану и програму чији садржаји одговарају STANAG -у 6001, чиме је заокружена наставна целина у обуци, а старешине су оспособљене за дужности у оквиру националних јединица или мултинационалних састава ангажованих у мировним операцијама под окриљем УН, НАТОа, Партнерства за мир и сличних организација.

Курс се одржавао на два нивоа. Предавања првог нивоа пружила су полазницима неопходни минимум познавања језика, који им омогућава преживљавање и обављање мисије на терену, у непознатој средини и са људима којима енглески није говорни језик. Други ниво, који је захтевнији, више је био усмерен на

ЖЕЉНИ ЗНАЊА

Професорке Јасенка Шкрабар-Капетанић, Борјанка Поповић и Нада Мићуновић са задовољством су прихватиле рад са војним полазницима, које су редом оцениле као жељне знања. А најбољи међу њима, поручник Александар Станојевић, капетан прве класе Срђан Величковић и старији водник Александар Ристевски, сматрају да се на курсу могло много научити од онога што ће им бити потребно у ситуацијама у којима се у будућности могу наћи. Примећују и да је литература била по највишим стандардима, а терминологија на којој се инсистирало – војна, што је и најпотребније. Евентуалне примедбе односе се на дужину курса – неки полазници мисле да би га требало продужити.

припрему за командне дужности и виши ниво комуникације.

На завршном испиту просечна оцена је 8,53. Поред залагања самих старешина, заинтересованих да што боље савладају енглески језик као неопходни део припрема за мировне оп-

ерације, успеху целе групе допринели су и професори и сам програм по коме се радило. Британски савет у Београду и господин Џејмс Сатерленд Смит помогли су у избору наставника који су водили курс, али и у израђивању наставног плана и програма.

СА ДОДЕЛЕ ДИПЛОМА

Након завршног испита полазницима су додељена уверења о курсу. Свечаности одржаној тим поводом присуствовали су и начелник Управе за људске ресурсе ГШ ВСЦГ генерал-мајор Петар Радојчић, начелник Центра за мировне операције потпуковник Петар Ђорнаков, начелник Катедре за стране језике Војне академије потпуковник др Илија Кајтез, директор Британског савета Крис Гибсон, норвешки изасланик одбране потпуковник Брихт Хар Воге и руководилац курса капетан прве класе Предраг Илић.

– Питају ме зашто је Норвешка одабрала ову земљу да инвестира? Зато што је то улагање у будућност, у којој ћемо сви заједно да се суочавамо са заједничким проблемима. Када инвестира у ову земљу, моја земља инвестира у безбедност, у јефтиније решење – рекао је на свечаности норвешки војни изасланик Брихт Хар Воге.

Британски савет обезбедио је и литературу за извођење наставе. Значајну материјалну подршку за курс пружила је Краљевина Норвешка, а посредник је био изасланик одбране те државе потпуковник Брихт Хар Воге.

Савладавањем програма тог курса добијен је кадар који може бити ангажован у различитим облицима усавршавања у иностранству или у јединицама за учешће у мировним операцијама. Са стеченим нивоом познавања енглеског језика они могу комуницирати и сарађивати са припадницима оружаних снага страних земаља. Због тога у Центру за мировне операције препоручују даље обучавање и усавршавање лица која су завршила курс за одређене дужности у саставима мултинационалних јединица и у мировним операцијама. ■

Снежана ЂОКИЋ
Снимио Р. ПОПОВИЋ

У ПОСЕТИ
МЕТОХИЈСКИМ
ЕНКЛАВАМА

ПОНОС И ТУГА СТАНУЈУ ТАМО

Средином фебруара шест лекара са ВМА и један фармацеут посетили су Велику Хочу, Ораховац, Бело Поље, манастир Велики Дечани и Пећку патријаршију. За четири дана боравка прегледали су око 160 људи, поделили им терапије, деци слаткише, а 86 породица добило је једнократну помоћ. Становници српских енклава испратили су лекаре са сузама, а италијански припадници Кфора са поклон-одличјем јединице.

У групи лекара који су недавно боравили на Косову и Метохији били су доц. др Зоран Анђелковић, ендокринолог, проф. др Сидор Мишовић, васкуларни хирург, проф. др Жарко Вучинић, кардиолог, др Топлица Лепић, неуропсихијатар, проф. др Зоран Ковачевић, нефролог, проф. др Душан Стефановић, реуматолог, Бранислав Костић, фармацеут из Војске и проф. др Душан Митровић, физиолог са Медицинског факултета. Прва шесторица су лекари са Војномедицинске академије, махом пуковници, а због познате ситуације у тој јужној покрајини путовали су добровољно. Другачије официри не могу доле.

Њихову посету организовали су Коло српских сестара "Милице Српкиње" са Новог Београда и Друштво српско-јеврејског пријатељства, у сарадњи са Српском православном црквом, тачније манастиром Високи Дечани. А лекари са Војномедицинске академије на пут су кренули уз дозволу министра одбране и начелника ВМА, који им је, схватајући значај те посете, омогућио да задуже ЕКГ-апарат којим су радили на терену.

Циљ је био да лекари прегледају људе, да болесницима поделе лекове у вредности од око 5.000 евра (велики део те пошиљке обезбедили су Коло српских сестара и "Велефарм" из Београда), да најсиромашнијим породицама са највећим бројем деце поделе једнократну новчану помоћ од по 100 долара и да деца добију око 200 килограма слаткиша. Поклоне су обезбедили Друштво српско-јеврејског пријатељства, Коло српских сестара "Милица Српкиња" и Фондација Братиславе – Бебе Бјелопетровић (покојна председница Кола српских сестара САД и Канаде) из Чикага. Али поента посете није била само у однетој помоћи – највећи поклон становништву било је сазнање да нису заборављени.

ДЕЦА СУ ТУЖНА ПРИЧА

Сви лекари се слажу да су на њих најлепше и најтужније утиске оставила деца. Ти малишани расту у заточеништву, између бодљикавих жица, и гледају на дошљаке са плашљивим и неповерљивим очима, попут срна. А осмех може да им измами само оно што сва деца воле – слаткиши. Лекари причају: "Можете да замислите 150 деце у Великој Хочи како стоје у немом реду, без гурања, свађе, без отимања. Чекају да на њих дође ред. Само се понекад чује дечији гласић, који каже да има сестру или брата и моли да и за њих однесе поклон, а вама стоји кнедла у грлу. Ето, то су деца Космета."

Током четири дана боравка, од 17. до 19. фебруара, лекарима је домаћин било братство Високих Дечана. Тај манастир, место блаженопочившег светог српског краља Стефана Дечанског, један је од главних ослонаца Српства у Метохији, а братство на челу са владиком Теодосијем и Српска православна црква максимално помажу људима који живе у енклавама. Они су обезбедили да лекаре током свих етапа њиховог пута прати двадесетак припадника италијанског Кфора, из састава пука "Барсељери", под чијом непосредном заштитом је манастир.

Пут их је водио преко Новог Пазара, Рожаја, Куле, Пећи и Високих Дечана, а одредишта су била, поред базе у Високим Дечанима, Велика Хоча, Ораховац, Бело Поље и, наравно, Пећка патријаршија. Шта су тамо доживели и какве утиске са пута носе, испричали су нам, а њихово казивање свакако би било ускраћено за добре фотографи-

је да са лекарима није пошао и наш познати фоторепортер Томислав Петернек.

■ ДВЕ ДИМЕНЗИЈЕ ПРИЧЕ

Та косметска прича има две димензије. Прва је она лична, која је снажним емоцијама прострујала кроз њихово биће, а друга здравствена мисија, коју су желели да испуне. И не зна се која је лекаре више дирнула, уздрмала, и због које ни дан-данас не могу да среде своје мисли. Најлепше утиске носе из манастира Високи Дечани, где је била њихова база и где их је целокупно братство са изузетном љубављу дочекало, чак су испразнили неке келије својих монаха како би лекари били смештени што удобније – по један у соби. Када су стигли, у њихову част је отворен ковчег са моштима великог краља, склоњено је стакло да би могли да целивају руку светог краља.

Пуковник доц. др Зоран Анђелковић прича: "То је свето место које плени, без обзира на то да ли си православца или католик, а доказ за то је што и италијански Кфор тај манастир доживљава као своју светињу. Дефинитивно на том месту постоји благодат, нешто што људе враћа вери и чини га светим. А задивљујуће је и како братство монаха у манастиру функционише. Све су то врхунски интелектуалци, свестрани људи и добри организатори – имају економију, своје имање, дуборезачку и иконографску радионицу – град у малом. И кад се човек нађе у таквом окружењу може само да се пријатно осећа. И Пећка патријаршија, наш велики духовни центар, зрачи – и духовношћу, и лепотом и богатством".

Пуковник др Зоран Ковачевић више пута је био у манастиру Дечани. Кад год дође, каже, има исти утисак као и многи који га походе – да се после дужег времена враћа кући у којој је одрастао. "Једноставно, улази у вас тај дух светог краља, тих предивних монаха, тај амбијент Високих Дечана."

Унескова баштине је са свих страна опасана бункерима. "А кад изађе човек из манастира, километрима одатле сусреће туђе

ЗОЧИШТЕ

Лекаре је пут одвео и до манастира Зочиште, који је, нажалост, у мартовском дивљању Шиптара 2003. потпуно порушен. То свето место обишли су зато што је посвећено Козми и Дамјану, светим врачима, заштитницима лекара. Уједно, то је једна од наших великих светиња и место где су се, према аргументованим причама, догађала и чуда, излечења. Зочиште походе чак и Шиптари, остављајући свецима поклоне. А слика коју су лекари тамо затекли, могла је само да им изазове сузе у очима. Уместо лепог манастира, дивили су се само деловима од неуништених мозаика.

Лекари су најчешће радили у импровизованим условима

људе који га мрзе и та мржња се осећа. Не можеш да прођеш незапажен. Ми смо имали прилику да видимо те енклаве српског становништва које живи у окружењу лавова, а како им је – можете да појмите. Ето, то је непријатни део приче” – каже др Анђелковић, а др Ковачевић додаје: “Трагично је да човек седи у колима, да га прати 20 војника и да зна да би његов живот био у опасности ако би се случајно зауставио и рекао пролазницима добар дан на другом језику. Ту се убијају људи зато што говоре српски. Они те гледају, ти гледаш њих и видиш страшну мржњу.” А шта би било да се кола покваре и стану. Било која оправка изискивала би силне проблеме. Зато се на Космет креће са добрим колима.

Слични су и утисци пуковника проф. др Сидора Мишовића: “Страшно је и тужно, а у исто време осећам и понос што сам ишао тамо како бих помогао нашим људима. Још срећујем утиске и не могу да дођем себи. А као лекар помагао сам људима свуда, па и на ратишту, али ово је сасвим нешто друго. Још теже него у рату, и то нисам видео до сада.”

■ ЛЕКАРСКА МИСИЈА

Лекари са ВМА су рад започели већ првог дана посете. Најпре су отишли у Велику Хочу, где су прегледали 67 пацијената, поделили им терапију и истовремено оставили не баш малу количину

лекова за децу – било да су то антибиотици у виду сирупа, антипиретици, или друго. Појединим становницима дали су и новчану помоћ. Следеће одредите био је Ораховац, где је прегледано 57 пацијената и такође подељена једнократна новчана помоћ.

Наредног дана обишли су Пећку патријаршију и Бело Поље, где су их дочекали мушкарци – 15 глава породица, којима су најмилији у Србији. И ту је подељено пет-шест новчаних помоћи. У Пећкој патријаршији пацијенти су им биле монахиње, које су доста старе, а неке и болесне, али и избеглице које живе ту. А у Високим Дечанима лекарима се јавило дванаесторо људи. Укупно, за та два дана њихове посете прегледано је око 160 људи, а у свим тим местима додељена је једнократна помоћ за 86 породица. Лекови који су остали неподељени, остављени су у манастиру Високи Дечани како би фармацеути из амбуланата у тим енклава узимали кад им затребају.

Лекари кажу да је народ тамо прилично болестан, велики је проценат старих људи са срчаним и гастроентеролошким обољењима, али је велики удео и психотрауме, односно неуропсихијатријских болесника, јер они живе под сталним стресом.

Сви ти прегледи обављени су махом у импровизованим условима, без довољно простора за рад, осим у Великој Хочи и Ора-

Много се тужних прича чује доле. Једна је из Белог Поља, где данас живи само 15 глава породица. Откада су им куће порушене, њихови најмилији су у Србији. А када им је у посету дошао владика Атанасије и запитао их шта им је најпотребније, они су углас рекли – црквено звоно. Звоно, јер позива на узбуну или окупљање. А ми смо у 21. веку. Звоно је мештане дозвољало и кад су стигли лекари. И сви су пошли да их виде.

Ова посета, како кажу наши саговорници, требало би да буде пример и другим здравственим установама да организовано, са лекарима и лековима, посете те напаћене људе који живе у непријатељском окружењу, готово у затвору. А ова група ће, према договору, највероватније у истој поставци кренути на Космет негде у мају. Надају се да ће им се придружити још колега и да ће обићи и друге енклаве. Лекарима су сагласни у једном – тај народ, наш народ, зависи од нас и колико им будемо пружили пажње или помоћи, толико дуго ће тамо остати.

■ ИТАЛИЈАНСКИ "БАРСЕЉЕРИ"

Међу најлепше утиске које лекари са ВМА носе са тог пута је онај о италијанским војницима, али не због тога што су они професионално радили свој посао – обезбеђивали њихово кретање по Космету, већ што су о њима бринули крајње пријатељски и са хришћански љубављу. Доктор Анђелковић објашњава:

– Они имају веома топао однос према том нашем становништву и манастирима. Да ли је то због блискости наших менталитета или сазнања да су то вредне светиње, не знам. Ја сам питао једног војника из италијанске пратње шта њему значе Дечани, а он ми је рекао да не прави разлику између Ватикана и њих. То је исто богатство, иста разноликост, дуга традиција коју имамо и ми и они у Ватикану. Можете из тога да закључите шта им значи.

Италијански војници, тачније тај део контингента са Сицилије, сродили су се са монаштвом, а и братство их веома цени, јер увек обезбеђују пратњу. Сем тога, већ две године за-

редом, свакога дана доносе им хлеб, како монаси не би сами месили, а захваљујући италијанском батаљону добијају бесплатно нафту да агрегат, кад нема струје, непрекидно ради.

Лекари су били дирнути пажњом коју су им војници пружили, а посебна част исказана им је последњег дана посете, када је на заједнички ручак у манастир дошао командант италијанског пука "Барсељери" пуковник Пауло Леота. Он је, на растанку, дарујући своје колеге по униформи поклон-одличјем своје јединице, топлим речима захвалио: "Хвала вам за све што сте овде учинили". Тим речима коментар није потребан. А ни овим др Анђелковића:

– Наш долазак на Космет доживео сам као кад одеш у посету болесном човеку и пружиш му пуно топлине. Ми смо за њих били најбољи лек, однели смо им мелем, а са друге стране, мислим да смо и себе оплеменили. Материјалну помоћ коју су добили сигурно ће потрошити, али смо им даривали и нешто више – своју душу и позитивне емоције, разменили их са њима и вратили се са још лепшим успоменама.

Мештани су их испратили сузама, а оне и данас лекаре пеку. ■

Мира ШВЕДИЋ

Снимио Томислав ПЕТЕРНЕК

Слика за успомену са владиком Теодосијем

ховцу, где су радили у месним амбулантама. У Пећкој патријаршији прегледали су у собама, па је у почетку било мало гужве, јер је број соба мали, а било је доста лекара различитих супспецијалности. Али и у таквим условима лекари су се брзо снашли и сви прегледи су завршени на задовољство грађана и њих самих.

Разговарајући са народом имали су прилике да се увере како је њихово медицинско збрињавање. Можда је блага реч – катастрофално. Свако ко се теже разболи, доживи инфаркт миокарда, шлог, фактички је осуђен на смрт, због чекања да се организује њихов превоз у Косовску Митровицу. "Једној жени у Ораховцу пукао је чир на дванаестопалачном цреву и морала је хитно да буде превезена у болницу у Косовској Митровици. Али процедура је спора. Таква случај мора да се пријави Кфору, који одређује пратњу до Косовске Митровице, а за то одобрење понекад се чека и три дана. Срећом, како је тој пацијенткињи хитно био потребан превоз, пронађено је решење и одвезли су је одмах. У Митровици су веома добри лекари и стварно су оспособљени да решавају све случајеве. Човек треба да им скине капу, али у енклавама је ситуација јако тешка", истиче пуковник др Мишовић.

СТАРИЈИ ВОДНИК ПРВЕ КЛАСЕ САША ПРЧИЋ

БОРБА ЗА ВЕЋИ ПОРОДИЧНИ БУЏЕТ

Тешко је са двадесет хиљада динара издржавати четворочлану породицу. Зато је старији водник Прчић научио лимарско-фарбарске послове, гаражу претворио у радионицу и бацио се на посао. Он повремено помаже и оцу који се бави грађевинарским радовима. Јасно је да се Саша не стиди ниједног посла, што је добро и похвално. Ипак, на другом крају ове приче налази се и једно незаобилазно питање. Да ли старешине Војске Србије и Црне Горе морају да имају још неколико додатних послова, како би успели да обезбеде опстанак својих породица?

Довољно је провести мало времена у кругу породице Саше Прчића да би се сагледао сав оптимизам, животна храброст и ведрина. Саша их дели са супругом Миљаном и синовима Лазаром и Луком. Учини се на тренутак да у том делићу света нема тескобе, неизвесности, криза, ломова и егзистенцијалних проблема, који су обухватили већину грађана наше земље.

То је, ипак, само тренутак. Саша је рођен у крају који по традицији воли војску али у окриље оружаних снага упутила га је, пре свега, игра са војницима рашке касарне "Ибарски рудари", која се налази у близини породичног дома. И жеља да буде као они. Данас у ту исту касарну Саша често води своје синове како би видели војнички живот.

■ ГОСТ У КУЋИ

На питање да ли би волео да Лазар и Лука крену његовим путем и постану старешине Војске СЦГ, старији водник прве класе Саша Прчић се прво замислио, а на његовом лицу пролетале су слике тешких послова, одвојености од жене и мале деце, рата, погибије другова и колега, немаштине у војсци и свега што мора да ради како би исхранио своју породицу. После неколико мину-

та, Саша је тешко и тужно проговорио: "Не, не бих, никако не бих волео да деца крену мојим путем".

Саша је пут војног старешина започео 1987. године, одласком из Рашке на школовање у Средњу војну школу Копнене војске у Сарајеву.

– Звали су нас јаничари – каже Саша – зато што смо јако млади одлазили у војне школе.

Четири године су брзо прошле, а почетак распада Југославије 1991. године означио је не само крај школовања већ и распршавање снова о Војној академији. Прве старешинске дужности у Гардијској бригади сводиле су се на обезбеђење репрезентативних објеката као што су Бели и Стари двор, Карађорђево, Добановци или Кућа цвећа. Посао је био занимљив, али су подстанарске собице, инфлација и вољена девојка вукле младог подофицира према родном крају. Имао је среће. Успео је да размени молбу за прекоманду са заставником који је желео у Београд. Као да су се све Сашине жеље оствариле. Посао у свом граду, оженио се Миљаном, а родитељи Слободан и Ружица су помагали колико су могли. Стварност је, ипак, указивала на нешто друго. Као четни старешина, Саша је са јединицом боравио на сјеничкој висоравни тако де је неколико година кући долазио као гост. "Не повратило се то време", говори Миљана.

Дошао је и рат а са њим и Косово, брига за најдраже, губитак другова и све страхоте које ратна страдања доносе. Данас старији водник прве класе Саша Прчић обавља дужност руководиоца у команди стана и приштапским јединицама, што практично значи да брине о милион детаља који су важни за функционисање команде бригаде. Зато и не чуди када командант 37. моторизоване бригаде пуковник Радомир Мијаиловић каже: "Саша је кртица за све. Нема посла који се може измислити, а да га он квалитетно не уради".

■ СЛОГА У ПОРОДИЦИ

У последње време старији водник Прчић се све чешће добровољно јавља за рад на базама, са којих се обезбеђује административна линија према Косову и Метохији. Тако је и у овим хладним зимским данима боравио на бази "Рудница". Разлози за то су једноставни и везани су, пре свега, за поправљање скромног породичног буџета.

Миљана каже да су је код Саше највише привукли његова весела природа и одговорност коју исказује према породици.

– То што је мој муж војно лице – каже Миљана – било је, у тренутку кад смо се узимали, нешто позитивно а данас ни случајно.

Породица Прчић живи у кући Сашиног оца Слободана, што не значи да су и у заједничком домаћинству са родитељима.

– Помажемо се, посећујемо али не живимо заједно – каже Саша. – Мислим да зато имамо боље односе са родитељима и то бих препоручио сваком ко је у сличној ситуацији. У нашим жи-

Треба провезбати и домаће задатке – породица Прчић

У МАЛЕНОЈ РАШКОЈ

Рашка је мало место са свега десетак хиљада становника. Народ рашког краја воли своју војску. Нажалост, град не пружа неке посебне погодности за добар живот припадника Војске, зато што у њему нема услова за образовање деце, квалитетно здравствено збрињавање или осмишљен културни живот. Сваки провед се на крају сведе на кафиће, ресторани и спортске кладонице. У таквим околностима припадници гарнизона Рашка се приватно много више друже.

– Дишемо као један – каже старији водник Прчић – гледамо да у овим тешким временима помогнемо један другом и олакшамо живот.

вотима има и доброг и лошег. Најважније је, ипак, да смо сложни и да се разумемо.

Нема дилеме да је са двадесет хиљада динара тешко издржавати четворочлану породицу. Док незапослена супруга Миљана брине о деци, Саша предузима све што може како би обезбедио све што је потребно за пристојан живот породице. Научио је лимарско-фарбарске послове, гаражу претворио у радионицу и бацио се на посао.

– Да ми није радионице – каже Саша – не знам како бисмо издржали. Овако, купим крш од аута, средим га, продам и иде некако.

Саша повремено помаже и оцу који се бави грађевинарским радовима, а често оде и у село Доње Јариње да окопа башту. Јасно је да се не стиди ниједног посла, што је добро и похвално. Ипак, на другом крају ове приче налази се незаобилазно питање. Да ли старешине наше војске морају да имају још неколико додатних послова, како би успели да обезбеде опстанак својих породица?

И поред свега, у дому старијег водника прве класе Саше Прчића често се чује смех. "Живи смо и здрави, а ваљда ће доћи и нека боља времена", углас говоре Саша и Миљана. Док не дођу, треба издржати уз помоћ рођака и пријатеља, васпитати децу и сачувати племенитост и доброту у себи. Неко је давно рекао да неколико добрих људи чини увек топли собичак, и без пећи, кровна и прозора.

У рату 1999. године моторизована бригада из Рашке налазила се на Косову и Метохији и извршавала борбене задатке на простору Дренице. У борбеном строју тог састава био је и Саша Прчић, који је на теренима око Доње Клине, Србице и Глоговца, поред својих редовних послова, обављао и задатке пиротехничара за противтенковске мине и овии бомбе.

– Мучно време – прича Саша. – Моји добри пријатељи су изгинули у рату. Човек буде огорчен на Албанце, али када бих срео шиптарске жене и децу, увек бих ми било жао што су и они то доживели. Рат је трагедија за све људе. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

НОВИНЕ У РАДУ
ВМЦ СЛАВИЈА

У Војномедицинском центру Славија инсистира се на праву и обавези осигураника на опредељивању за одређеног лекара. Сматра се да се тиме избегава "шетање" пацијената од лекара до лекара, непотребно губљење времена, узалудно расипање и тако скромних средстава за здравствену заштиту.

ДОГОВАРАЊЕ
ПРЕГЛЕДА

Војномедицински центар (ВМЦ) Славија од 1. марта ове године увео је систем договарања прегледа, у почетку са два тима како би се у пракси проверило све што би у даљем раду требало отклонити. У њиховом саставу су доктори Милица Нећак и Јасна Каденић, медицинске сестре Мирјана Вујиновић, Мелита Братељевић и Љиљана Ранчић.

Будући да се инсистира на праву и обавези осигураних лица да се одреде за сопственог лекара, у оквиру пројекта планирања прегледа, начелнику ВМЦ Славија потпуковнику др Славољубу Сталетовићу поставили смо питање и шта пацијенти добијају оваквим радом. Сазнали смо да тим здравствених радника за које се пацијенти одреде преузима обавезу и одговорност за њихово здравствено стање. "Овим системом не штеди се само на времену. Пацијенти постају свесни чињенице да су медицински техничар и лекар у заказано време ту само за њих, да их саслушају, прегледају и помогну им на најбољи могући начин. Тиме се њихово поверење према изабраном тиму повећава."

Шта медицински радници добијају овим новинама?

– Континуираним праћењем пацијената у дужем периоду боље упознају и њих и њихове проблеме, што им омогућава квалитетнију услугу и стручнију здравствену заштиту. Стручна подела рада између лекара и медицинских техничара повећава време струци, а смањује администрацији. Добија се више времена за теже и компликованије случајеве, отвара се могућност групног рада са "хроничарима". Приступачнија заштита омогућава онима којима је потребна хитна интервенција да могу да дођу до свог лекара, а да се при том не пробијају кроз "кордон пацијената". Организована, стручнија и квалитетнија заштита доноси здравственим радницима заслужено поверење и поштовање – рекао је др Сталетовић.

На питање шта би могло да се испостави као проблем у функционисању овог пројекта, начелник ВМЦ истакао је недовољну сарадњу чланова тима, недовољну обавештеност и мишљење да је то само још једна нова обавеза од које користи имају само пацијенти, дакле, негативан став здравствених радника. Затим непридржавање договорених термина, недовољан број здравствених радника у односу на број пацијената, начин опредељивања пацијената, чиме би се неки тимови преоптеретили, недовољна сарадња становништва и претпоставка да пет до десет процената пацијената неће поштовати наручене термине.

Који су елементи неопходни за успех оваквог система?

– Циљ је да по једном тиму буде 2.500 осигураника, да већи број "хроничара" исте патологије буде обухваћен у једнаком термину, јер је тиме већа шанса за успех, да дневна фреквенција буде од 40 до 50 пацијената. Битан је и састав и стручност тима у којем медицинска сестра, као носилац програма, има кључну улогу. Пожељно би било да удаљеност места становања пацијената од здравствене установе буде што мања и да постоји могућност телефонске комуникације између пацијента и задуженог здравственог радника за заказивање прегледа или, евентуално, доктора око пружања здравствених савета.

Овај пројекат се реализује путем картона, "пешке", како је рекао др Сталетовић:

– Неопходна су нам два рачунара и један централни који би повезивао све те податке у виду централне базе података, што не изискује велике финансијске трошкове. Свако улагање у информациону технологију у оквиру примарне здравствене заштите, улагање уопште у примарну здравствену заштиту, истовремено је и улагање у секундарну и терцијарну здравствену заштиту, улагање у будућност. У овом времену веома дефиниране и јако сложене патологије, супспецијалистичке медицине, неопходно је да се на нивоу примарне здравствене заштите створи прави профил лекара који ће да ради на тој првој "одбрамбеној линији". Он треба да буде одговарајуће образован, добро опремљен, адекватно награђен да би могао да решава то што закон од њега тражи да решава, а то је око 80 до 90% здравствених проблема пацијената. Знамо да осталих 10 до 15% здравствених проблема решавају запослени у секундарној, а 5% у терцијарној здравственој заштити. Једино таква примарна здравствена заштита може да рационализује скромна средства која се издвајају за здравствену заштиту уопште – закључује он.

Анализа функционисања овог пројекта биће направљена после три месеца од увођења, а до тада ће се пратити све активности везане за овај пројекат. За координатора праћења тих активности одређен је заступник начелника Опште службе др Дејан Јовановић, а др Славољуб Сталетовић ће бити супервизор. Уколико пројекат буде успешан биће спроведен и на осталим војномедицинским центрима. ■

Нада МИЛОШЕВИЋ
Сниммо Звонко ПЕРГЕ

ШТА УЛАЗИ У ЗАРАДУ

Молим вас да ми одговорите да ли су елементи зараде ПВЛ у ВСЦГ трошкови накнаде настали услед превоза, становања, отпремнине службеног пута и других примања? Да ли РЦ МО правилно поступа када на основу пресуде суда обрачуна алиментације за издржавање деце, а од зараде ПВЛ, као што стоји у пресуди, обрачунава и трошкове накнаде превоза, и друге напред наведене трошкове.

Драган из Ниша

Зарада као правни појам не постоји у Закону о Војсци и Уредби о платама и другим новчаним примањима професионалних војника и цивилних лица у Војсци, као специфичним прописима којима се регулишу питања статуса, права и обавеза професионалних припадника Војске. Као правни појам зарада је дефинисана у Закону о раду и сматрам да судска одлука којом сте обавезани на плаћање алиментације полази управо од тог појма зараде. Према одредби члана 105. став 1. Закона о раду, зарада се састоји од зараде за обављени рад и време проведено на раду, зараде по основу доприноса запосленог пословном успеху послодавца (награде, бонуси и сл.) и других примања по основу радног односа у складу са општим актом и уговором о раду.

При томе се, према ставу 3. истог члана Закона, под зарадом у смислу става 1. овог члана сматрају сва примања из радног односа, осим накнаде трошкова запосленог у вези са радом из члана 118. тачка 1. и 4. и других

Припрема
Радојка МАРИНКОВИЋ

ПРАВНИК ВАМ ОДГОВАРА

примања из члана 119. и члана 120. тачка 1. закона. То значи да законодавац не сматра под зарадом: накнаду трошкова превоза, службеног путовања у земљи и иностранству, те трошкова смештаја и исхране за рад и боравак на терену ако послодавац није запосленом обезбедио смештај и исхрану без накнаде, отпремнину при одласку у пензију, солидарну помоћ и јубиларну награду.

Ваша зарада, као професионалног војног лица, подразумева плату која је дефинисана Законом о ВЈ и Уредбом о платама. На основу ове уредбе, Ваша плата подразумева основну плату и војне додатке, а од 1. августа 2004, накнада за коришћење годишњег одмора и накнада трошкова исхране у току рада су део ваше плате. Суштински гледано, правни појам плате и зараде разликује се утолико што ви не можете остварити део зараде по основу доприноса пословном успеху фирме. Из свега наведеног произилази да једино трошкови

превоза не улазе у плату односно Вашу зарату. Што се тиче посебних накнада (накнаде дела трошкова за становање односно трошкова због одвојеног живота од породице) оне нису део зараде односно плате. Међутим, према наводима Вашег писма висина алиментације одређена је од износа месечне зараде, а према одредбама Породичног закона, алиментација се одређује у проценту од редовних месечних примања. Стога је за разумевање датог одговора потребно да пажљиво прочитате да ли је месечна накнада на име издржавања одређена од месечне зараде или од редовних месечних примања, јер вам се као редовна месечна примања исплаћују и наведене накнаде.

ПРОФЕСИОНАЛНА ВОЈНА СЛУЖБА

У професионалну војну службу примљени смо из грађанства по конкурсу. Интересује нас да ли ће лица која су на овај начин примљена бити отпуштена из Војске.

Старији водник Бобан
и водник М. Петровић

Лице које је примљено у професионалну војну службу на неодређено време стиче сва права и обавезе професионалног војног лица од момента пријема. Не постоји у законској регулативи разлика између лица која су тај статус стекла завршетком војних школа и оних која су завршила образовање у цивилству, нити према важећим правним прописима постоје различита законска решења у погледу услова и начина престанка професионалне службе по том основу. ■

ПИТАЛИ СМО ...

МОЛБЕ И ОБРАСЦИ ЗА СТАН

На који начин се, према новом стамбеном правилнику, подносе молбе и подпуњавају обрасци за стан?

– Сагласно одредби члана 48. Правилника о решавању стамбених питања у Министарству одбране (СВЛ бр. 38/05) прописано је да лица која су молбе за стан поднела по ранијем Правилнику (СВЛ бр. 20/02, 36/03, 34/04 и 29/05) нису дужна да подносе нове захтеве, а закључке који су донети по новом пропису стамбени орган је дужан да по службеној дужности усклади са одредбама новог Правилника.

У смислу члана 35. став 1. важећег Правилника прописано је да се поступак за решавање стамбеног питања покреће подношењем захтева на обрасцу који пропише стамбени орган. С обзиром на то што су обрасци захтева били прописани и донети у смислу претходног Правилника, персонални органи, који су дужни да на основу прописаних персоналних евиденција испуњавају обрасце захтева за лица која до сада нису имала поднете захтеве, попуњавају и саврнују податке из њихове службене евиденције које оверава надлежни старешина и достављају стамбеном органу на даље поступање.

Сходно члану 35. став 2. важећег Правилника прописано је да старешина који је надлежан за решавање у управним стварима у првом степену такве захтеве оверава и у року од осам дана редовним путем доставља стамбеном органу, уз који се прилажу и документа којима се доказују наводи у захтеву (став 3. члана 35. Правилника) – прецизирао је потпуковник Драго Ристић, начелник Одељења за стамбене послове Управе за кадрове Министарства одбране.

НЕЗАКОНИТО ПОСЛОВАЊЕ

Шта се догађа са 6.000 квадратних метара стамбеног простора који је Војска платила, а станове још није добила? Које су мере предузели надлежни органи? Како се одвијају судски спорови за 1.703 војна стана у које су бестравно усељена лица, од којих 800 нису чак ни припадници Војске?

– У ситуацији тешког материјалног положаја припадника Војске и рестриктивног финансирања потреба одбране, Министарство одбране предузима активности како би расветлило чињенице у погледу уложених новчаних средстава за изградњу станова у протеклом

периоду. На основу расположивих информација може се претпоставити да се ради о неиспуњавању уговорених обавеза ангажованих извођача грађевинских радова, суинвеститора или продаваца, којима је Министарство делом или у потпуности исплатило новац за уговорене стамбене површине или готове станове, а да није на време добило одговарајући број станова. Дирекција за имовинско правне послове покренула је против њих судске поступке, како би заштитила интересе Министарства одбране. Карактеристичан је пример изградње војних станова 1997. године на локацији Врачар у Београду, где је Министарство платило 2.174 квадратна метра стамбене површине, али му суинвеститор није предао изграђене станове.

За Министарство одбране велики проблем представља и обезбеђење коришћења станова у складу са њиховом наменом, посебно у ситуацијама када су се у њих уселила лица која те станове нису добила законским путем. Међу њима је знатан број оних који нису припадници Војске. Против њих је Дирекција за имовинско правне послове, као и против нелегално усељених станара запослених у Министарству и Војсци, покренула судске спорове за исељење – тврди пуковник Веселин Шпањев, начелник Управе за инфраструктуру. ■

В. П.

РЕФОРМЕ СИСТЕМА ОДБРАНЕ
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

У СКЛАДУ

СА ЕКОНОМСКИМ МОГУЋНОСТИМА

**Формирање јединственог
Министарства одбране БиХ,
Заједничког штаба и
Оперативне команде
практични је показатељ
одбрамених реформи,
јер су те институције
непосредно допринеле
оперативној способности
оружаних снага и њиховом
учешћу у евроатлантским
програмима и мировним
мисијама**

Процес реформи одбрамбеног система БиХ, започет 2003. године формирањем Комисије за реформе у области одбране, био је усмерен ка стварању јединственог одбрамбеног система, примереног безбедносним изазовима и реалним економским могућностима.

Суштински циљ реформи у систему одбране је успостављање и јачање државних институција, које би деловале као врховни ауторитет у питањима везаним за одбрану. Због тога су приоритетне активности у овом процесу биле фокусиране на повећање овлашћења Председништва, као врховног команданта Оружаних снага и Парламентарне скупштине БиХ, како би обављало функцију делотворне демократске контроле над оружаним снагама. Поред тога, нужно је било и успостављање државних институција у области одбране, способних за спровођење функције командовања и контроле над оружаним снагама, коју има Председништво.

Променама у уставима ентитета и доношењем нових закона у области одбране у 2003. и 2004. години, створена је могућност изградње јединствене одбрамбене структуре БиХ, с одговарајућом поделом одговорности између државе и ентитета, успостављање механизма за делотворну команду и контролу оружаних снага, те побољшање војне интероперабилности, демократске контроле и транспарентности. Формирање јединственог Министарства одбране БиХ, Заједничког штаба и Оперативне команде практични је показатељ одбрамених реформи, јер су те институције непосредно допринеле оперативној способности оружаних снага и њиховом учешћу у евроатлантским програмима и мировним мисијама.

■ ОДБРАМЕНА ПОЛИТИКА

Одбрамена политика Босне и Херцеговине израђена је на спектру стратешких принципа који одговарају њеној спољној и безбедносној политици и резултат је разматрања ширег безбедносног окружења. Њоме су дефинисани главни елементи одбрамбеног система и начини на које они функционишу, укључујући оружане снаге као најбитнијег дела система.

Одбрамбена политика заснива се на начелима демократске контроле војске и пуне транспарентности свих активности у области одбране; уравнотежености снага и могућности унутар БиХ, подрегија и региона југоисточне Европе; модернизације снага и повећања интероперабилности ради сарадње са снагама НАТО; интеграције у евроатлантске структуре колективне безбедности и сарадње у области контроле наоружања и мера изградње безбедности и поверења, укључујући учешће у безбедносним структурама и протоколима Југоисточне Европе.

На основу овако дефинисаних начела одбрамбене политике, БиХ организује, развија и одржава способност и спремност оружаних снага како би обезбедила свој суверенитет, територијални интегритет, политичку независност и међународни углед; унапредила циљеве своје спољне политике; испунила међународне обавезе и заштитила своје грађане.

У овом контексту дефинисане су и основне мисије оружаних снага: војна одбрана државе у случају напада; изградња борбене готовости и извођење војне обуке за борбене и друге облике одбране; пружање помоћи цивилним властима у реаговању на природне катастрофе и несреће и испуњавање међународних обавеза Босне и Херцеговине.

■ ЦИВИЛНА КОМАНДА

У документима из области одбране постоји и термин "цивилна команда над ОС" којим се дефинише однос демократски изабраних органа – Председништва БиХ и Министарства одбране – према оружаним снагама. Према новом Закону о одбрани, Председништво "консензусом остварује врховну оперативну и административну команду и контролу оружаних снага, у миру и рату". На основу уставне позиције и законских овлашћења, оно одлучује о "употреби и размештању снага у операцијама током рата или ванредног стања у земљи, слању снага у операције подршке миру изван земље, доноси одлуке о структури и величини оружаних снага, поставља и смењује генерале, усваја и доноси доктринарне документе, предлаже и захтева проглашење ратног или ванредног стања".

Министар одбране, као елемент цивилне команде над ОС, на основу одлука Председништва БиХ, доноси подзаконске акте, директиве, прописе и наређења, којима се регулишу организација, обука, опремање, размештај и употреба оружаних снага. Осим тога, он предлаже, прати и контролише утрошак средстава из буџета за одбрану, а налази се и на челу ланца стратешког планирања за оружане сукобе, операције подршке миру и реаговања у случају природних катастрофа и несрећа. Такође, командује војнообавештајним активностима и контролише их. У његовој надлежности је и

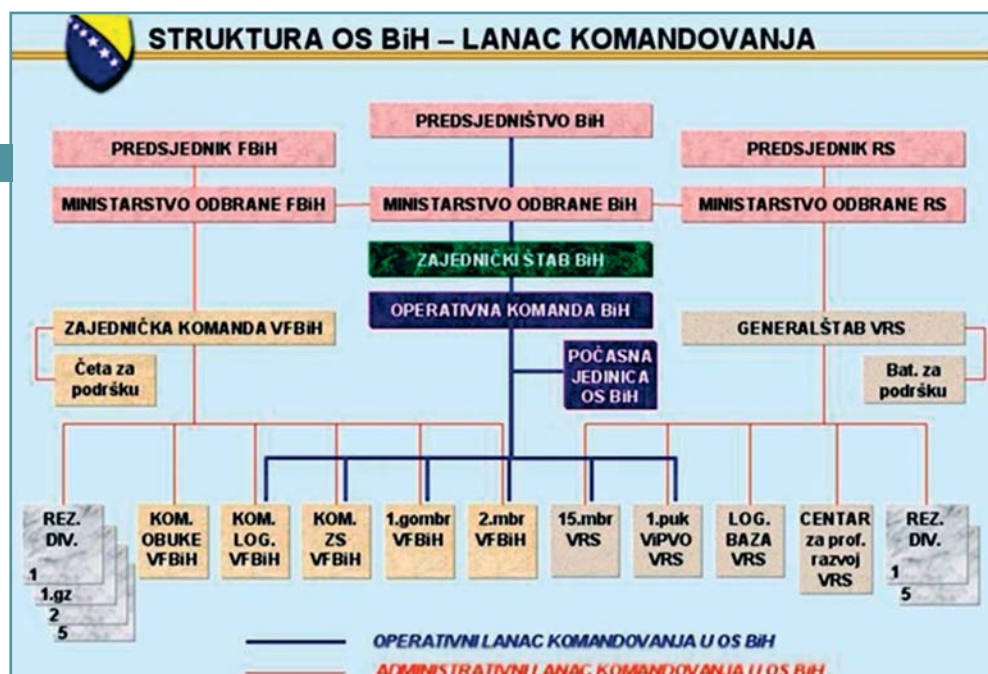
ЗАДАЦИ ОРУЖАНИХ СНАГА

Према одредбама Закона о одбрани задаци оружаних снага су: учешће у операцијама колективне безбедности, операцијама за подршку миру, самоодбрани, укључујући и борбу против тероризма; пружање војне одбране Босне и Херцеговине и њеним држављанима у случају напада; помоћ цивилним органима у реаговању на природне и друге катастрофе и несреће; противминско деловање и испуњење међународних обавеза. Оружане снаге не могу се користити у политичке сврхе нити за активности политичких странака.

КОМАНДОВАЊЕ У ПЕРИОДУ ТРАНЗИЦИЈЕ

Од 1. јануара 2006. командант Заједничке команде Војске Федерације БиХ и начелник Генералштаба Војске Републике Српске непосредно су одговорни начелнику Заједничког штаба до укидања Заједничке команде Војске Федерације БиХ и Генералштаба Војске Републике Српске.

Командант Заједничке команде Војске Федерације БиХ и начелник Генералштаба Војске Републике Српске немају оперативна командна овлашћења.

инспекција над оружаним снагама на свим нивоима. Министар одбране има два заменика: за политику и планирање и управљање ресурсима, који нису из реда истог конститутивног народа.

Парламентарну демократску контролу над оружаним снагама остварује Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине и парламенти ентитета (преко својих скупштинских одбора), у складу с надлежностима које имају у области одбране. Кључну улогу у остваривању контроле има Парламент БиХ у чијој је надлежности проглашавање ратног или ванредног стања, усвајање закона из области одбране, контрола и извршење истрага по питањима која се односе на организацију, финансирање, попуњу, обуку, опремање, размјештај и употребу оружаних снага.

Ланац командовања и контроле над оружаним снагама почиње од Председништва Босне и Херцеговине до министра одбране, затим преко начелника Заједничког штаба оружаних снага, команданата Оперативне команде оружаних снага и Команде за подршку оружаних снага до команданата потчињених команди и јединица

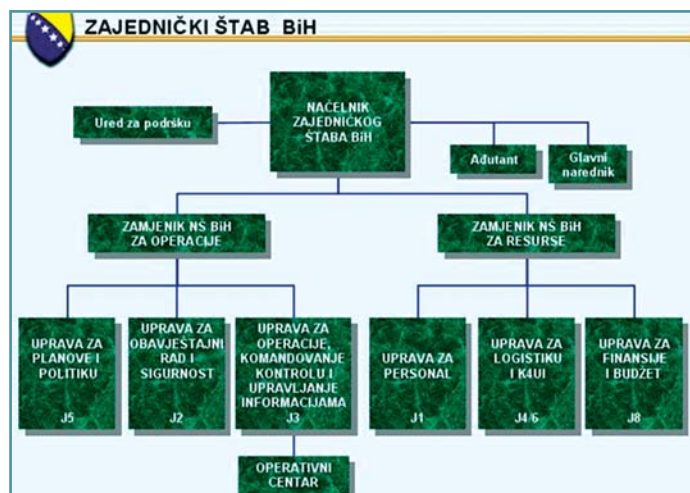
■ ЈЕДИНСТВЕНИ ЗАКони

Вишегодишњи напори међународне заједнице, државних, политичких и војних структура Федерације БиХ и Републике Српске на стварању јединственог система одбране, заједничких институција и

организација – цивилних и војних, као услов за интеграцију БиХ у евроатлантске структуре и чланство у ЕУ – резултирали су усвајањем јединствених Закона о одбрани и Закона о служби у ОС БиХ (Парламентарна скупштина БиХ је на седници Представничког дома, одржаној 28. септембра 2005, и на седници Дома народа, одржаној 5. октобра 2005, усвојила Закон о одбрани и Закон о служби у ОС БиХ. Ентитетски парламенти усвојили су законе којима су 1. јануара 2006. стављени ван снаге Закон о одбрани Републике Српске, Закон о војсци Републике Српске, Закон о одбрани Федерације БиХ и Закон о служби у Војсци ФБиХ).

Овим законима успостављен је јединствени одбрамбени систем Босне и Херцеговине и дефинисана улога свих елемената у ланцу командовања чиме је БиХ остварила пун капацитет у цивилној контроли и заштити свог суверенитета и територијалног интегритета. Законима су утврђена права, дужности и доступци институција БиХ, оружаних снага и ентитетских органа у одбрани суверенитета и територијалног интегритета, политичке независности и међународног субјективитета, те пружање помоћи цивилним властима.

Законом о одбрани оружане снаге су дефинисане као професионална и једина војна сила коју организује и контролише Босна и Херцеговина, са активном и резервном компонентом, коју чине припадници сва три конститутивна народа. Оружане снаге су организоване у родове са бригадама – батаљонског састава и пуковима, као основним формацијама. Команде бригада састоје се од припадника више пукова.

■ БРОЈНО СТАЊЕ

Бројно стање и структура оружаних снага Босне и Херцеговине утврђена је одлуком Председништва од 24. марта 2004. Том одлуком је предвиђено да оружане снаге БиХ имају укупно 12.000 професионалних војника, 12.600 регрута и 60.000 резервиста. Према тој одлуци, Војска Републике Српске има 4.000 професионалних војника, 4.200 регрута и 20.000 резервиста. Истовремено, Војска Федерације Босне и Херцеговине има 8.000 професионалних војника (5.576 Бошњака и 2.424 Хрвата), 8.402 регрута (6.416 Бошњака и 1.986 Хрвата), те 40.000 резервиста (28.750 Бошњака и 11.250 Хрвата). Регрути служе свој војни рок у структурама ентитетских војски.

По Закону о одбрани, у организациони састав оружаних снага Босне и Херцеговине ушле су три активне бригаде, команде и јединице ваздухопловних снага и противваздушне одбране, те за њих везане команде и јединице за администрацију, обуку и логистичку подршку и шест дивизија у резерви. Војска Републике Српске има једну механизовану бригаду и две дивизије у резерви. Војска Федерације Босне и Херцеговине има механизовану и оклопну бригаду и четири дивизије у резерви.

СТРУКТУРА И ЛОКАЦИЈЕ ЈЕДИНИЦА

Величину, структуру и локације нових оружаних снага предложиће министар одбране, а усвојити Председништво БиХ најкасније до 1. јула 2006. Команде бригада и њима додељени батаљони формираће се и разместити најкасније до 1. јула 2007. Пешадијски пукови и њихове команде формираће се и разместити најкасније до 1. јула 2007. Сви остали пукови и службе биће формирани и размештени најкасније до 31. децембра 2007.

Новина и специфичност у Закону о одбрани јесте однос према војнообавештајним пословима, јер је “Војно обавештавање” организовано као посебан род оружаних снага (јединствени поступак у земљама региона) чији је задатак да “прикупља, обрађује и дистрибуира информације о страним оружаним снагама, с циљем подршке јединицама које учествују у међународним војним мисијама”.

Осим ове основне обавезе, организационе структуре војнообавештајног рода пружају помоћ “Обавештајно-сигурносној агенцији БиХ (ОСА) у прикупљању стратешких војних података и вршењу протубавештајних активности”. Координација између војнообавештајног рода оружаних снага и Обавештајно-сигурносне агенције уређује се споразумом кога потписују министар одбране и генерални директор ОСА најкасније 30 дана након ступања на снагу овог закона, дакле до краја јануара 2006. године.

■ ЗАЈЕДНИЧКИ ШТАБ

Командовање јединственим снагама БиХ, према Закону о одбрани, проводи се преко Заједничког штаба оружаних снага, Оперативне команде и Команде за подршку са прецизно дефинисаним овлашћењима сваке од ових организација.

Заједнички штаб оружаних снага представља стручни штабни орган, непосредно потчињен министру одбране, одговоран за планирање, организовање и провођење директива и наредби министра одбране које се односе на израду војних стратегија за имплементацију безбедносне и одбрамбене политике Босне и Херцеговине; планирање и имплементацију ангажовања војних снага; израду докумената као подршке директивама и наређењима министра одбране и пружање помоћи војном особљу Министарства одбране. Заједнички штаб чине: начелник Заједничког штаба (ротирајуће место) са двојицом заменика: за операције и ресурсе.

Начелник Заједничког штаба (официр са највишим чином у ОС) уједно је и војни саветник Председништва и министра одбране. У складу са својим надлежностима, између осталог, одговоран је за оперативну готовост оружаних снага; у складу с надлежностима Заједничког штаба, издаје наређења, контролише их и обезбеђује њихово провођење; представља Босну и Херцеговину у питањима одбране у свим међународним организацијама и у свим земљама на нивоу начелника заједничког штаба – начелника одбране.

Оперативна команда оружаних снага одговорна је за командовање свим оперативним јединицама у ОС БиХ; припрему и командовање јединицама које учествују у међународним војним и посматрачким мисијама; заједничку обуку и учешће јединица на мултинационалним вежбама из програма ПЗМ и НАТОа. Оперативном командом руководи командант (ротирајуће место, чина генерал-мајора), који је у оквиру својих надлежности одговоран за провођење наређења и одлука Заједничког штаба; припрему оперативних планова за употребу јединица којима командује; за ангажовање снага оперативне команде при извршавању различитих мисија; избор команданата привремених састава за учешће у мисијама; координацију око употребе ресурса и опреме, интерне организације и обуке и дисциплину неопходну за извршавање мисија додељених Команди; предлагање иницијатива за побољшање интероперабилности оружаних снага с оружаним снагама држава чланица НАТОа.

Команда за подршку оружаних снага је одговорна за кадровска питања, логистику и обуку и доктрину. Одговорна је за провођење одлука, прописа и наредби Министарства одбране и Заједничког штаба везаних за кадар, логистику и обуку; предлаже начелнику Заједничког штаба логистичке потребе и утврђује стандарде за обуку кадра, опремање и снабдевање оружаних снага; припрема планове за подршку операцијама које изводе оружане снаге у оквиру међународних мисија; учествује у изради планова за размештај или прераспоређивању оружаних снага и одржава непокретну имовину оружаних снага.

Начелник Заједничког штаба и његови заменици, команданти Оперативне команде и Команде за подршку и њихови заменици постављају се на дужности на период до четири године.

Дан Оружаних снага је 1. децембар, као дан доношења Одлуке о формирању оружаних снага Босне и Херцеговине 2003. године. ■

Благоје НИЧИЋ

АЕРОДРОМ НА ВОДИ

Бековима је флота Енглеске и Британије владала морима. Њихови бродови и јединице били су неприкосновени и представљали су гарант стабилности британске превласти. Први напад са "носача авиона" извели су Британци у Првом светском рату на немачке хангаре за Цепелине. Додуше, били су то модификовани бродови који су постали први носачи авиона.

Током Другог светског рата Сједињене Америчке Државе преузимају примат у флотили носача авиона. Њихови "аеродроми на води" постају већи и боље опремљени од британских. Британци су конструисали носаче базиране на предратном дизајну, са палубама од дрвета, што се показало катастрофално. Крај рата дочекали су са флотом која је била опремљена британским и америчким авионима, а последњи квалитетни савремени авион био је F4 *фантом*. По новој стратегији НАТОа, Британија је имала један једини вредан задатак – да патролира Северним морем и спречава агресорске потезе совјетске морнарице, док је њеним носачима авиона додељена понижавајућа улога – противподморничког лова.

Први брод "Краљица Елизабета" требало би да буде поринут 2009. у бродоградилишту "Росит", морске пробе започеле би 2010, а бродови би могли да уђу у оперативну употребу 2012. и 2015. године. Преостаје да се види како ће се будућност носити са тим пројектом и он са будућношћу, јер је јасно да се велике лађе поново граде и да Пацифик поново постаје жариште света. А Британија нема намеру да седи и гледа како се други наоружавају.

Британија се и поред тог понижења није предала. Почиње да гради носаче авиона класе "Инвизибл" – "Инвизибл", "Иластријус" и "Арк Ројал". Они су, пак, били прилично скромних могућности, са депласманом од 20.000 тона и комплетом од 22 авиона. Ватрено крштење им је било у Фокландском рату, где су слављени без неког ваљаног основа. Наиме, Аргентинци су имали више пропуста него Британци умешности. Рањивост носача је била велика, а Аргентинци су пропустили да на острвима изграде бољу писту и на њих пошаљу авионе, тако да су британској флоти дозволили да приђе. Нападали су разараче уместо носаче и транспортне бродове. Иначе, и сами носачи су имали проблема. То се види из цитата једног официра британске морнарице, који је рекао: "Када смо испловљавали за Фокланде, испраћала нас је гомила људи, док се носач, полако, достојанствено попут лабуда удаљавао од обале. Поређење са лабудом је било подесно, јер смо на површини изгледали грациозно, а под водом, нам је радила само једна од две турбине!"

ГРАЦИОЗНИ, АЛИ...

Следећа употреба била је на простору бивше СФРЈ, када је за време Клинтонове балканске авантуре, Британија била њихов савезник. Слани су своје авионе са носача у напад на српске положаје по Босни, све док један *харијер*, приликом напада на земаљске циљеве, није био погођен ПВО ракетом *стрела-2М* и оборен. Након тога Британци су били врло пажљиви у употреби *харијера*. Током агресије на СРЈ 1999. године избегавали су да користе те летелице, а посаде носача су стално извештавале о стварним или имагинарним кваровима и одлагале мисије. Можда је то била и политика британске морнарице, која је радије задатке напада на Србију препуштала америчким *А-10* и својим авионима марке *торнадо*, будући да се *харијер* показао као већ застарело и неподесно средство.

Недуго после тога Британија поново има велике идеје о употреби својих снага. Осикољена некаквим, како тврде, успесима на Балкану, пушта се у даље интервенције, попут оне у Ираку, али су носачи које имају премали и немају великих капацитета. Њихова авиација је застарела и неподесна за нападе на земаљске циљеве. Због тога се одлучују за градњу нове класе носача авиона, каква доликује великим силама. У међувремену, Шпанија је саградила носач авиона "Principe de Asturias", Француска "Шарл де Гол", Италија "Ђузепе Гарибалди", чак и Тајланд "Чакри Нурбет", а Кина планира доградњу "Варјага". И све наведене земље, сем Тајланда, планирају или граде нове носаче авиона.

Мали носачи авиона постали су преслаби за дејство у мисијама које изводи Британија, па је велики, ударни носач постао неопходан. Тако је покренут пројекат *Будућег носача авиона CVF*. Реч је о великом броду депласмана 65.000 тона, који ће носити 40 авиона JSF-G-35. По величини он је између класе "Нимиц" (САД, 90.000 тона) и "Шарл де Гол" (Француска, 45.000 тона). Пројекти су започети 2003. године, а Адмиралитет је ставио у план изградњу два брода – "Краљица Елизабета" CVF-01 и "Принц од Велса" CVF-02. Први брод "Краљица Елизабета" требало би да буде поринут 2009. у бродоградилшту "Росит", док би морске пробе започеле 2010. године. Бродови би, сходно томе, могли да уђу у оперативну употребу 2012. и 2015. године.

Носачи ће бити конвенционални, са класичним погоном и максималном брзином од 25 чворова, а при брзини од 15 чворова имаће даљину пловидбе 10.000 миља. Посада би бројила 1.200 чланова, са 600 чланова летачког и помоћног особља.

ДВА КОМАНДНА ТОРЊА

Тај носач авиона, како изгледа, имаће не само нову електронску технологију и авионе већ и нову конструкцију. Досада су сви носачи имали један командни торањ, у којем су смештени центри команде, навођења и комуникације, али

Британци сматрају да би било боље када би имали два командна торња различите намене. У једном торњу била би команда брода, а у другом команда летних операција. То броду омогућава двоструке системе, тако да неће долазити до оптерећења посада и електронике. Растерећење би било значајно и у случају да дође до напада на брод и да један торањ буде погођен. Тада би други могао да преузме његову улогу. Сем тога, конструкције са једним торњем су високог профила, па је торањ најрањивији, а два торња смањују могућност да непријатељ једним поготком обогаљи брод и једноставно побије сву командну посаду. Такав брод неће бити лако онеспособити. То је нарочито значајно ако се има у виду чињеница да би могући самоубилачки напади на брод са авионом надзвучне категорије просто разнели један командни торањ.

Предвиђа се да командни торањ буде опремљен вишенанменским радаром "Симпсон" – са две антене у пирамидаланом јарболу од плексигласа, на чијем врху би се налазила сфера са радарима, а командни торањ лета био би опремљен радаром "Инсајт" S1850M снаге 1GHz до 2GHz. Реч је о вишезрачном радару који има елевацију 0–70 степени и домет 400 km. Електроника заузима посебно место и тврди се да је отпорна на ометање.

Палуба има две писте дугачке 160 метара. Поседује одскочну рампу. Катапулт је занимљив. Постоји план да се уместо досадашњег угради нови електромагнетски катапулт. *Кинетик*, у сарадњи са америчком морнарицом, изводи студију о таквом катапулту дугачком 300 стопа. Потребан је радни мотор снаге 90 мегавата.

Министарство одбране жељно очекује да види реализацију пројекта, али носач још неће бити опремљен свим системима. Наиме, постоје проблеми, касне неке компоненте, ПВО ракете, на пример. Планира се уградња шеснаестоцевног вертикалног лансера АСТЕР.

Британци ће коначно имати велики носач авиона, али остаје да се види како ће бити укомпонован велики број нових система. Неки нису ни испробани а планирани су да се уграде у тај носач. Посебан проблем је F-35, авион који обећава, али такође, још није ни испробан. Преостаје да се види како ће се будућност носити са тим пројектом и он са будућношћу, јер је јасно да се велике лађе поново граде, а Пацифик поново постаје жариште света. Италијани планирају нови носач авиона "Кавур", који може да укрца и батаљон маринаца са тенковима, Кинези граде руски "Варјаг", и јасно је да ће убудуће градити сопствене носаче, Индијци имају руске носаче, а Британија нема намеру да седи и гледа како се други наоружавају.

Они које желе нешто више да сазнају о овоме носачу авиона могу да посету два сајта – Naval-technology: <http://www.naval-technology.com/projects/cvf/> или Royal-navy: <http://www.royal-navy.mod.uk/static/pages/1971.html> ■

Александар КИШ

ТИХИ ЛОВЦИ БРОДОВА

ЛОШ МОМАК SILENT – HUNTER III

Игра је врхунска симулација подморнице и захтева да се студиозно проуче све команде за управљање њом. Ви сте, овога пута, у улози капетана немачке подморнице.

Од 1939. до 1945. године немачке подморнице су имале један задатак – да онемогуће снабдевање Велике Британије. Иако су у почетку задавале много невоља савезничким конвојима, с временом су се односи снага преокренули, па су и оне трпеле све веће губитке. Осим наоружане пратње конвоја, подморничари су имали и велики проблем са савезничким авионима великог домета, који су покривали већи део поморских путева. Игра је врхунска симулација подморнице и од играча захтева да студиозно проучи све команде за управљање.

У овим маневрима ви сте капетан немачке подморнице.

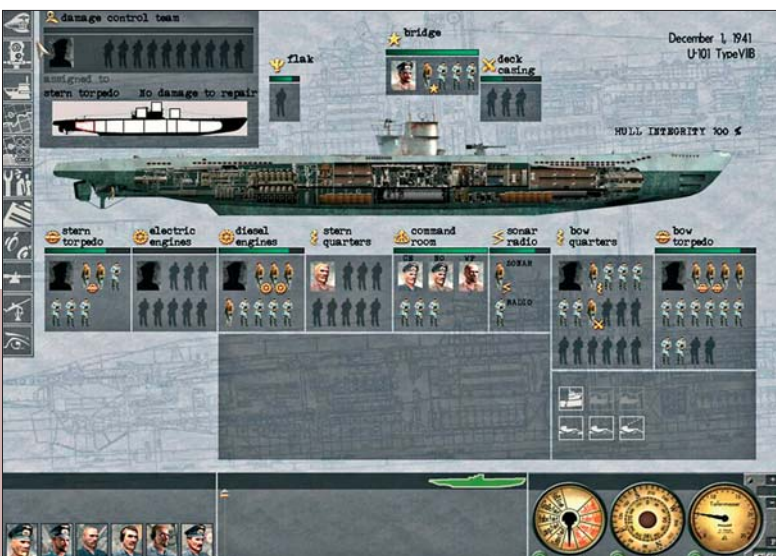
■ КУРСЕВИ У МОРНАРИЧКОЈ АКАДЕМИЈИ

Након покретања игре у главном менију, очекује вас неколико опција. За почетак препоручујем Naval Academy. Та опција нуди пет курсева, на којима се учите како да управљате подморницом и оружјима на њој. Сваки курс има две могућности – једну за учење, а другу за полагање курса. Неки од курсева нуде више избора. У курсу за навигацију одвојени курсеве су за промене смера кретања, али зато се у курсу за употребу противавионског топа нуди само једна могућност. Уколико будете имали проблема са разумевањем неког од курсева, за сваки постоји и видео-фајл који показује шта се од вас очекује. Иако препоручена академија није неопходна за игру, скоро је немогуће играти без такве обуке. Ни полагање курса није неопходно, али је веома препоручиво, јер од успеха на академији зависи колико ћете имати властица у каријери.

Опција Museum води вас у преглед свих врста авиона и бродова разврстаних по земљама којима припадају. За сваки од објеката у музеју можете бирати годину. Уочљиво је и како се током времена мењало наоружање на појединим бродовима. Сигуран сам да ће се већина играча изненадити бројношћу објеката које можете видети, јер се не дешава често да на једном месту видите стотине разних бродова и авиона. У сваком случају покушајте упамтити како неки од њих изгледају да бисте знали које од њих би требало да избегавате, ако је могуће.

ВЕРНА СИМУЛАЦИЈА ПОДМОРНИЦЕ

Ово је најбоља симулација подморнице која се икада појавила. Иако сте у улози капетана немачке подморнице, игра је препуна изузетно успеле графике и добре атмосфере. Посао који обављате (а нападате ненаоружане бродове) сигурно вам неће послужити на част, али ово је само игра. Зар не?

ПОТРЕБНА КОНФИГУРАЦИЈА

За играње ово игрице потребан вам је процесор од најмање 1,4 GHz, али је препоручено да буде више од 2 GHz. Оперативни систем је Windows XP/2000. Треба вам рам-меморије бар 512 MB, али произвођач препоручује 1 GB. Графичка карта би требало да поседује бар 64 MB, док је препорука да поседује 128 MB, или више. Игра се дистрибуира на DVD-у и након инсталације на хард-диску заузима нешто више од 2 GB.

КУПИТЕ ПОСАДУ И ПОЧНИТЕ

Главни део игре је у Career опцији. На почетку можете изабрати годину и флотилу (луку), у којој почињете своју подморничку каријеру. Године 1939. на располагању ће вам бити само две луке, тј. флотиле на северу Немачке. До 1943. године можете да бирате луке на западу Француске, а од 1942. и луке у Норвешкој. Тежина игре је пропорционална години у којој почињете игру. Обратите пажњу да, осим године у којој започињете каријеру, различите флотиле имају различите верзије подморница. Након избора године и флотиле, у својој канцеларији можете променити ниво реалистичности у игри, узети задатак, опремити сопствену подморницу и "купити" посаду. Посаду "купујете" поенима сакупљеним у морнаричкој академији и мисијама. Задаци, тј. мисије које добијате дају вам само основне информације, попут шифре сектора у којем треба да будете, курса којим треба да пловите, и слично. Мисију започињете у матичној луци, из које треба да испловите ка одредишту. Време је могуће убрзати до 32 пута, па ћете мање време на потрошити у тражењу конвоја.

Нека од задужења на подморници аутоматски обавља ваша посада, али чланове посаде претходно морате распоредити на одговарајуће дужности. Посаду ћете морати често да премештате са једног на друго место, јер нећете имати довољно људи за све дужности. Уколико имате некога од посаде на одређеној дужности (попут послуживоца на топу или навигатора), имате могућност да им издајете команде које ће они аутоматски извршавати. Тако ће вам много лакше бити да се одбраните од непријатељеве авијације или да изведете неки компликованији маневар. У зависности од нивоа реалистичности у игри за потапање неког од бродова, биће вам потребно и ви-

ше од једног поготка торпедом. Када будете учили неки од бродова кроз перископ, можете да упоредите оно што видите са сликом у вашем приручнику у коме су исцртане силуете бродова. Ако сте сигурни да пред собом имате циљ који сте изабрали, можете испалити торпеда на њега и покушати да га погодите. Уз ограничен број торпеда и реално време за пуњење цеви, мораћете пажљиво да бирате мету и право време за испаливање. Ако којим случајем испред себе угледате трговачки брод без пратње, најлакше је да изроните и да издате команду да га неко од ваших морнара гађа из топа.

САВРШЕН ОСЕЋАЈ СТВАРНОСТИ

Издавачка кућа УБИ Софт потрудила се да игра буде неодрљива. Квалитетна графика, уз одличне звучне ефекте, верно дочарава различите временске прилике и неприлике на мору. Ефекти у овој игри верно дочаравају изворно окружење и пружају савршен осећај стварности. Због врхунске графике игра захтева мало бољи рачунар да бисте могли да играте са највећим могућим нивоом детаља. Ако занемаримо чињеницу да играте "лошег момка", верујем да ће свако уживати у експлозијама и ефектима које ваша торпеда буду произвела. Скоро сваки од бродова који ћете довољно пута погодили, тоне на другачији начин. Неки се преврну на једну страну, док се други преполове на два дела. У игри постоји могућност да из трећег лица пратите ваш торпедо на својој смртоносној путањи. Могуће је подесити и да сви гласови у игри буду на немачком језику како би се повећао ниво аутентичности. А играње ће вам олакшати и краће упутство. ■

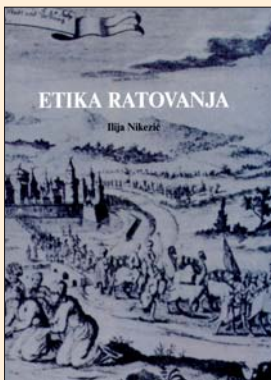
Игор ВАСИЉЕВИЋ

ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ
“ЕТИКА РАТОВАЊА”
ИЛИЈЕ НИКЕЗИЋА

ХУМАНИЗАЦИЈА РАТОВОДСТВА

У години личних и професионалних јубилеја Илија Никезић, генерал-мајор у пензији, (80 година живота, 40 година професионалног рада и 20 година од пензионисања), представио је студентима и старешинама Војне академије најновију књигу “Етика ратовања”

достигнућима науке, чиме је постигао два значајна циља. Прво, омогућио је читаоцима да на једном месту нађу све што је из теорије етике и морала релевантно и тиме пружио могућност да провере његов избор и интерпретацију разних теорија. Друго, дефиниције, тумачења и ставове о етици ратовања довео је у непосредну теоријску и доктринарну везу са праксом ратовања и тако дошао до критеријума за конституисање професионалне војне етике, односно највидљивијег и најсложенијег њеног дела – етике ратовања.

Ово инспиративно штиво скренуће пажњу читаоцима на проблем сталног сукобљавања принципа хуманости у рату и принципа војничке рационалности изведене из војних стратегија и доктрина које су се стално мењале под

утицајем развоја ратне технике и због нових изазова ризика и претњи безбедности.

У име домаћина, пуковник Живорад Драгичевић, начелник Одсека за морал Војне академије, указао је на важност и актуелност садржаја књиге. Пуковник Звонимир Пешић, начелник НИЦ “Војска”, истакао је у име издавача да је Никезић својим радом и делом оставио значајан траг у моралном обликовању бројних генерација официра Више војне академије, Ратне школе и последипломских студија војних наука.

Уместо закључка, аутор је дао свој допринос дефинисањем кодекса етике ратовања преко етике војничке части која би била у складу са општепризнатим начелима међународног ратног и хуманитарног права.

У знак захвалности за организовану промоцију аутор је најбољим студентима завршних година свих смерова Војне академије и најбољем ученику Војне гимназије поклонили по примерак промовисане књиге.

Етику ратовања препоручујемо свим заинтересованим читаоцима као инспиративан садржај који ће бити радо читан јер обогаћује човекова хумана знања, а студентима Војне и Полицијске академије и других факултета као обавезну допунску литературу за изучавање етике ратовања и теорије војних конфликта. ■

Вера ЗВОНАРЕК-ЈОВАНОВИЋ

Рат је одувек био највеће зло човечанства. Мање је важна осуда неправедног рата од борбе да до њега не дође. У историји нису били ретки случајеви када су се поклопили етички циљ рата и етичко поступање у току остваривања тог циља.

Савремени ратови исписују неку другу причу. Сведоци смо ратова на крају двадесетог века у којима су највеће моралне вредности биле погажене: нису поштоване међународне конвенције и правне норме о рату; коришћено је забрањено оружје; било је много цивилних страдања (коллатералне штете) и нехуманог односа према заробљеницима; уништавана је инфраструктура, рушене су историјске и културне вредности; било је сукоба на етничкој и верској основи.

Непосредан повод аутору да напише наведено дело био је грађански рат у Југославији (1990–1995) и агресија НАТОа на Југославију (1999).

Објављивањем књиге “Етика ратовања” Илије Никезића, угледног писца престижних студија из области ратководства и ратне вештине, Редакција посебних издања НИЦ “Војска” (2004) допринела је укупној борби за хуманизацију ратководства насупрот моралном суноврату.

Рецензент књиге и аутор предговора др Радован Радиновић, генерал-потпуковник у пензији, нагласио је да је аутор своја промишљања о етици ратовања засновао на највреднијим

Официрски бал у Чачку

РАЗИГРАНЕ ЕПОЛЕТЕ

У чачанском мотелу “Ливаде” одржан је традиционални официрски бал. Организатори те културно-музичке манифестације били су Технички ремонтни завод Чачак (ТРЗ) и Организација резервних војних старешина те општине.

Међу гостима била били су министар за капиталне инвестиције у Влади Србије господин Велимир Илић, представници Министарства одбране и Војске Србије и Црне Горе. Присутнима, којих је било више од две стотине, обратили су се директор ТРЗ Чачак пуковник Војислав Милинковић и председник ОРВС Чачка Драган Васовић. Они су говорили о традицији одржавања балова, која је обновљена пре неколико година.

У богатом програму наступили су КУД “Абрашевић” и Плесна група “Луна”. За бал је важило правило да старешине буду у униформи, тако да су те вечери у правом смислу речи официрске еполете биле разигране. ■

З. П.

НОВЕ КЊИГЕ

ТРАГОВИ У ВРЕМЕНУ

“Корени војне писане речи”,
Иван Мијатовић,
НИЦ “Војска”

З а организацију релативно затвореног типа, као што је војска, веома је важна њена штампа, јер представља својеврстан прозор у свет. Имајући то у виду, Редакција посебних издања НИЦ “Војска” објавила је књигу “Корени војне писане речи” потпуковника мр Ивана Мијатовића, и на особен начин, широј, стручној и научној јавности указала на улогу и значај војне штампе, у времену од пре скоро једног века.

Основу књиге чине квантитативна и квалитативна анализа садржаја војне штампе Војске Краљевине СХС: “Војничког гласника”, “Војничког забавника”, “Ратника”, а ту су и гласила појединих родова: “Пешадски гласник”, “Коњички гласник”, “Артилериски гласник”, “Инжињериски гласник” и приватни војни лист “Војни весник”.

Књига садржи пет поглавља: “Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца”, “Информативно-забавна војна штампа”, “Војна штампа војно-стручног карактера”, “Улога војне штампе” и “Карактеристике војне штампе”, а у њој су обрађени и “Занимљиви прилози”, “Регистар личних имена”, “Регистар географских појмова” и “Извори и литература”.

Аутор је анализирао информативно-забавну и војно-стручну штампу, њен утицај на процесе у Војсци Краљевине СХС, улогу у едукацији, модернизацији, уједначавању официрског кора, развоју сопствене војно-теоријске мисли, односу према традицијама и другим друштвеним вредностима.

Читаоци ће пронаћи много стручних и занимљивих информација. На пример, како је војна елита у Краљевини уз помоћ војне штампе остваривала утицај у све сфере друштвеног живота, ко су били најплоднији аутори, који садржаји су били најзаступљенији, колико је страна војна мисао имала утицај на домаћу, да ли је било дозвољено писати о политичким темама, итд.

Сваки часопис имао је своју циљну групу и велики број корисника. Ипак се часопис “Ратник” наметнуо својим квалитетом као најважнији војни лист. Њему је поверена улога носиоца стручног усавршавања официрског кора.

Анализирани садржаји у наведеним гласилима представљају широку лепезу текстуалних и визуелних показатеља, који могу да послуже као могућа решења у садашњим околностима и пример за многе будуће радове из ове области. Читалачка публика, а научна посебно, тим издањем добиће потпунију слику о унутрашњој динамици војне мисли, тежњи ка модернизацији у сталном сукобу са конзервативизмом. Војна штампа послужиће као сввремена поука и порука о значају војне писане речи на просторима тадашње Краљевине и шире.

Верујемо да ће књига бити поуздано и добродошло штиво за читаоце који проналазе задовољство у ишчитавању трагова у времену, затим историчаре (војне), политологе, новинаре (војне), уреднике, библиотекарне и остала професионална војна и цивилна лица у МО и Војсци СЦГ која се огледају на пољу информисања. ■

В. З. Ј.

КУЛТУРОСКОП

КЊИЖЕВНИ ПРОГРАМИ

4. април – Хорска сала у 18 сати
Промоција књиге
БЛАГОВЕСТИ
аутор Љубинка Даковић

5. април – Велика сала у 17 сати
Промоција монографије
ИСТОРИЈСКА
И УМЕТНИЧКА БАШТИНА
ВОЈНО-ТЕХНИЧКОГ ЗАВОДА
У КРАГУЈЕВЦУ

6. април – Универзална сала у 12 сати
Промоција књига

ПУТЕВИ ДО СРЕЂЕ
СВИТАЊЕ УЗ СРЕЂУ
ДАЛЕКА СРЕЂА
аутор Милутин Хинић

11. април – Универзална сала у 18 сати
Промоција књиге
ХЕРЦЕГ НОВИ 1918–1945.
аутор Ратомир – Раде Радановић

13. април – Универзална сала у 13 сати
Промоција књиге
МУШКАРЦИ И ЊИХОВЕ
СЕНКЕ
аутор
Драгица Мињевић
-Медаковић

14. април – Универзална сала у 13 сати
Промоција књиге
КОРЕНИ ПИСАНЕ ВОЈНЕ
РЕЧИ
аутор Иван Мијатовић

ТРАДИЦИЈА

7. април – Универзална сала у 11 сати
Округли сто
ПРИХВАТ, ОПОРАВАК
И РЕОРГАНИЗАЦИЈА
СРПСКЕ ВОЈСКЕ НА КРФУ
1916.
поводом 90 година
тог историјског догађаја

СВЕЧАНОСТИ

12. април – Велика сала у 12 сати
Додела награде
ЗЛАТНИ БЕОЧУГ
Културно-просветне
заједнице Београда
за трајни допринос култури града
Београда

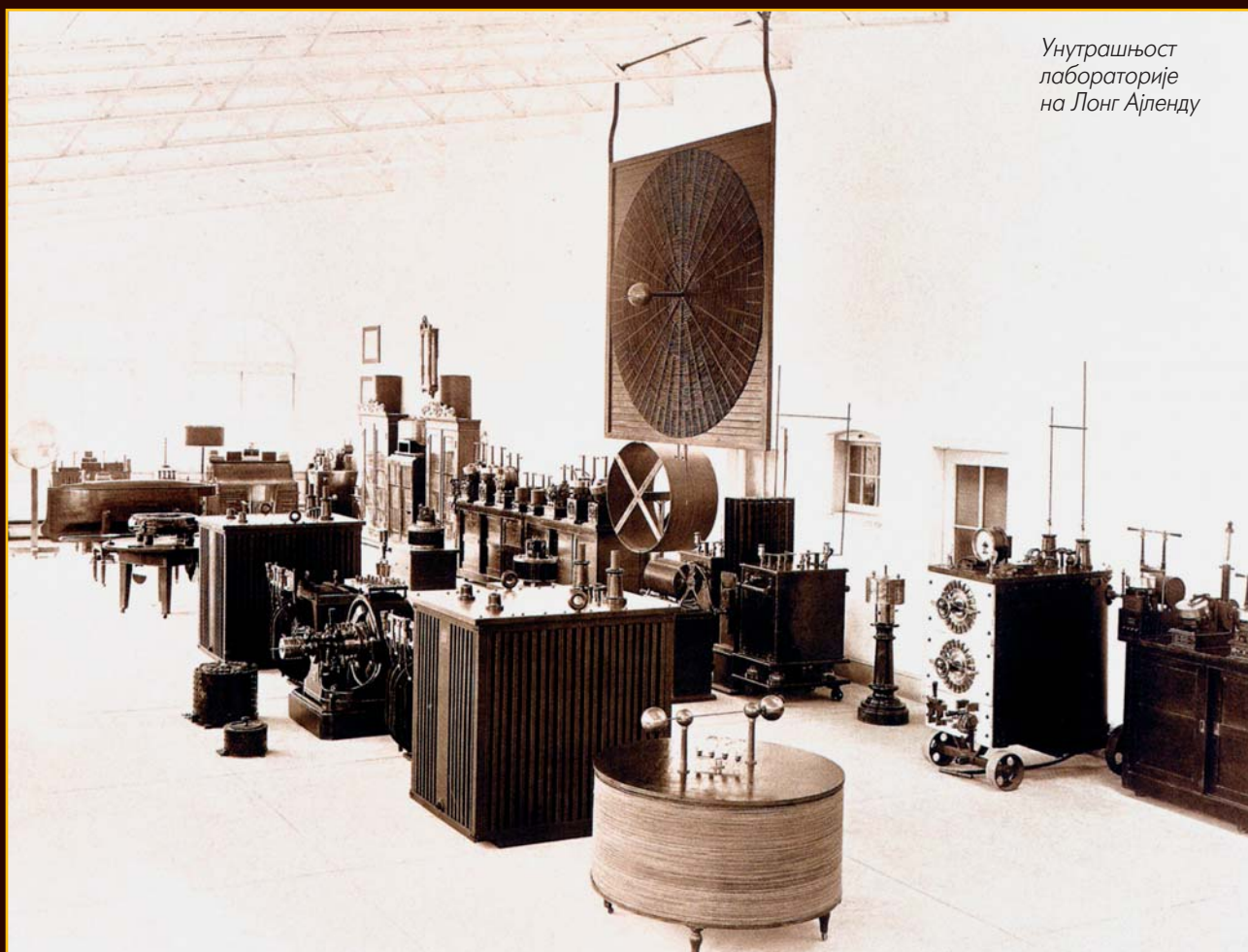
ИЗЛОЖБЕ

МАЛА ГАЛЕРИЈА

11. април – у 19 сати
– отварање самосталне
изложбе слика
САША ФИЛИПОВИЋ,
Ириг (постхумно)
Изложба траје до 26. априла

ОДЛАЗАК
У ЊУЈОРКУнутрашњост
лабораторије
на Лонг Ајленду

Иако се у Едисоновом предузећу није задржао ни годину дана, стекао је глас изванредно способног инжењера што му је омогућило да оформи властито електрично друштво

П ружену прилику Тесла је умео да искористи. Сав се посветио учењу. Радио је знатно више од других студената. Недеље и остале празнике је често претварао у радне дане. Понајвише зарад себе и стицања што већег знања, али и због тога што је желео да и на тај начин изрази захвалност својим родитељима који су му омогућили да учи оно што га је привлачило и што је изузетно волео. Већ у првом семестру се видело да знатно одскаче од својих другова, а властитим способностима је увелико привукао пажњу професора, међу којима су били Рогнер, професор аритметике и геометрије, Пешл, професор теоријске и експерименталне физике и професор Але, који је предавао интегрални рачун и диференцијалне једначине. Тесла је професора Алеа посебно уважавао и сматрао га "најсјајнијим предавачем". А и професор Але је у Николи Тесли видео свог најбољег студента што се, сем осталог, могло закључити и по томе што је са Теслом често остајао у кабинету и после часова диктирао му задатке које је његов студент брзо решавао. До краја те, прве, школске године положио је девет испита (скоро два пута више него што је требало) и као најбољи студент добио ла-

скава признања, безмало, свих професора Више техничке школе.

Школски распуст Тесла је провео код својих родитеља. Распуст после прве године студија упамтио је по томе што се његов отац Милутин није богзна како обрадовао успешном почетку синовљевих студија. А зашто – Никола је сазнао неколико година касније, после очеве смрти, када је прегледајући породичну архиву нашао неколико писама професора Високе техничке школе, која су била упућена његовом оцу, а у којима је било много похвала о Николи и његовом учењу. Међутим, једно писмо декана факултета унело је доста неспокојства у душе Теслиних родитеља, који су ионако били забринути због његовог крхког здравља и који су се противили одласку њиховог сина на студије. Наиме, декан је у том писму саветовао Теслине родитеље “да му ускрате даље школовање ако желе да га сачувају жива”. Можда би отац то и учинио да га није претекла смрт.

ДЕКАНОВО ПИСМО РОДИТЕЉИМА

По повратку са ферија у Грац, Никола је одлучио да другу годину студија усмери ка темелнијем изучавању, пре свега, физике, механике и математике. Касније се показало да је добро урадио, јер му је остало више времена да се позабави неким проблемима чије је решење довело до његовог првог открића.

Висока техничка школа је, наиме, некако у то време добила из Париза једну посебну електричну нараву – Грамову машину - која је могла да се користи као динамомашина (генератор) и као мотор (електромотор). Када је радила погоњена неком механичком силом, Грахова машина је производила електричну струју, а ако је радила под утицајем струје, производила је - механички рад. Машина је била подешена на једносмерну струју. Тесла је био задивљен радом те машине, али је одмах запазио велико варничење на њеном комутатору. Био је то, према Теслином мишљењу, њен велики недостатак.

– Недостатак је у самој природи ове машине – одговорио је професор Пешл Тесли. – Може се умањити, али све док употребљавамо комутатор, њега ће увек бити у извесној мери. Све док електрична струја тече у једном смеру и док један магнет има два пола од којих сваки супротно дејствује, мораћемо употребљавати комутатор да бисмо, у прави час, изменили смер струје у обртној арматури (ротору).

– То је очевидно – одговорио је млади Тесла. – Машина зависи од струје коју употребљава. Ја предлажем да се употребом наизменичне струје сасвим ослободимо комутатора (*Џон О’ Нил: “Ненадмашни геније”, 1956*).

Мисао која је просто блеснула у Теслиној глави упућивала га је на закључак да је могуће искључити комутатор. Тим проблемом су били заокупљени и многи научници пре Тесле, који је знао

Никола Тесла у данима када је похађао Високу техничку школу у Грацу

У “ЗЛАТНОЈ КЊИЗИ”

У четворогодишњој основној школи у Госпићу Тесла је био одличан ђак. Успех је, кажу, постигао више због природне бистрине и пажњом на часовима, него неким посебним залагањем.

О Теслином добром учењу остали су трагови у школској архиви у којој се налазила и једна посебна, почасна књига, у којој је названа “Златна књига”. На крају сваке школске године у њу су уношена имена оних ђака који су разред завршили са одличним успехом и примерним владањем. Један од њих био је и Никола Тесла, чије је име – од 1864. до 1867. – једном годишње уписивано у “Златну књигу”.

се почетком 1881. обраћа писмом ујаку Паји Мандићу, трећем брату његове мајке који је у то време живео у Будимпешти. Ујак, генералштабни мајор аустријске војске, ожењен ћерком српског велепоседника, имао је доброг пријатеља Мађара Теодора Пушкаша, негдашњег инжињеријског официра који је напустио војску и посветио се бизнису у једном иностраном предузећу, а које је имало дозволу да у главном граду Мађарске изгради прву телефонску централу. Обећао је свом пријатељу Паји да ће му запослити нећака чим централа буде довршена.

ПРВИ УПРАВНИК ЦЕНТРАЛЕ

Познанство Тесле са Пушкашем било му је од велике користи. Он је Тесли увео у многе “пословне заврзламе”, које га касније нису мимоишле, али му то, ипак, није ни мало сметало да настави да трага за обртним магнетним пољем и моторима чији ће се рад заснивати на тој појави. А што се његовог пријатеља Пушкаша тиче, Тесла је врло брзо сазнао да је то био човек са великим искуством стеченим у бизнису широм света. Пушкаш је,

“да његова замисао садржи тачан и практичан одговор, па је у машти ‘видео’ и динамомашину и мотор како раде без комутатора, и то раде врло добро”. Био је толико уверен да може да реши проблем који је мучио многе инжењере да једноставно није могао да прећути на часу и да не упути критику на рачун изумитеља Грахове машине.

НЕМОГУЋА ИДЕЈА

Професор Пешл није одмах одбацио мишљење Николе Тесле, нити га је назвао “пуком маштом”, али је ипак предавање на том часу завршио речима: “Господин Тесла ће постићи велика дела, али ово заиста неће никада остварити. То би значило исто што и једну сталну привлачну силу, као што је тежа, претворити у обртну силу. То значи – перпетуум мобиле, а то је немогућа идеја”.

По завршетку Високе техничке школе у Грацу, Тесла не одлази у Праг како би тамо наставио студије технике, већ се прихвата добро плаћеног посла у једном мариборском техничком заводу. То се касније показало као добра одлука јер је зарадио толико пара колико му је било довољно да извесно време безбрижно студира у Прагу, те да дубље задре у математику и физику. Наставио је огледе везане за “пркосну идеју” о наизменичној струји, којом је био готово стално заокупљен. Дубоко је веровао да ће наћи решење за које је професор мислио да не постоји. У ствари, професор Пешл није могао да схвати свог генијалног ђака који је већ тада био на трагу свог највећег открића – обртног магнетног поља и полифазних наизменичних струја.

Уштеђевина “намакнута” док је боравио и радио у Марибору истопила се за само годину дана студија у Чешкој, тако да се Тесла поново нашао у финансијским тешкоћама. Зато

наиме, напустио војску и отишао у Америку где је провео неколико година, истакавши се као стручњак у сасвим новој техничкој области – телефонији. Њему се приписује оригинална замишљао увођења телефонских централа. Захваљујући њему "Вестерн Унион", тада најмоћније телефонско друштво, направило је телефонску централу 1878, само две године после генијалног Беловог проналаска телефона.

Никола Тесла, који је најпре радио у Државном централном телефонском заводу у Будимпешти, врло брзо је скренуо пажњу на себе, па му је главни инспектор завода поверио први инжењерски посао везан за прорачуне и нацрте нових телефонских инсталација, што је уједно значило и знатно повећање плате. Теслине способности запале су за око и Пушкашу, који га је као инжењера убрзо запослио у свом предузећу чији је основни задатак била изградња нове будимпештанске телефонске централе, а у којој је Тесла постављен за првог управника. Тек ту су до пуног израза дошле Теслине проналазачке способности и до његовог првог (али непатентираног) проналаска, једне врсте трансформатора за микрофонску струју.

Пошто је телефонска централа којом је Тесла управљао продата другом предузећу, Пушкаш, као организатор целог посла, више није видео разлога да остане у Будимпешти, па је прешао у Париз, понудивши Тесли да и он пође са њим. Тесла је без двоумљења прихватио предлог јер је знао да ће у Паризу имати више могућности да се бави проналазачством. Присетио се да је у том граду и Грам успешно привео крају свој проналазак, динамомашину, чија је употреба означила нови развој електротехнике.

Пушкаш је помогао Тесли да се запосли у Едисоновом континенталном друштву у Паризу које је било огранак Едисоновог електричног друштва у Њујорку, а чији је задатак био да широм Европе подиже електричне централе једносмерне струје, по Едисоновом систему и са динамомашинама Грамова типа, које је Едисон знатно усавршио.

Пошто му није пошло за руком, чак ни уз помоћ градоначелника Стразбура који му је био веома наклоњен, да некога од индустријалаца у Француској заинтересује за двофазну наизменичну струју, Тесли није преостало ништа друго него да прихвати савет једног Едисоновог пријатеља, Бачелора, у којег је имао највише поверења, и да крене пут Америке, носећи писмо у коме Бачелор пише Едисону: "Познајем два човека; један од њих сте Ви, а други је овај млади човек".

ОПАСНЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ СВЕТИЉКЕ

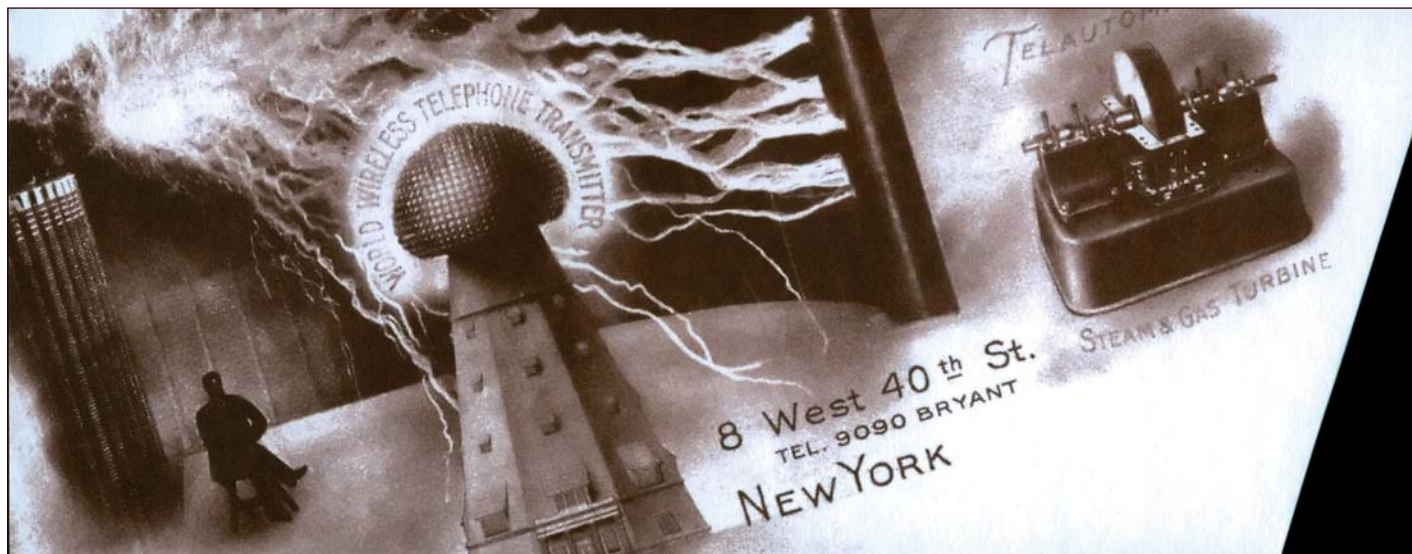
Осамдесетих година 19. века парна машина је била покретач не само локомотиве, већ у највећој мери и индустрије. Електричне машине, генератори и мотори, тек су тих година почели знатније да се користе. Електрична струја је тада служила углавном за осветљење. За улично осветљење су коришћене лучне лампе, а у домаћинствима су употребљаване сијалице са ужареним угљеним влакнима. Дамет могућег преноса електричне енергије био је за сијалице веома скроман због пада напона у бакарном воду, па је сваки квадратни километар града морао да има у центру генератор, односно своју "централну". Струја се, наиме, разводила под напонем који није могао бити већи од 100 волти зато што се сијалице, везане паралелно, нису могле правити за веће напоне, а и зато што се сматрало да је развођење са напонем већим од 100 волти опасно за кориснике. Дамет преноса електричне енергије за напајање лучних сијалица био је нешто већи, јер су биле везане на ред (серијски) и нису биле на дохват руку неквалификованог особља. Само у Њујорку је, у то време, било око 200 централа, свака са котлом, парном машином и динамом.

ПИОНИР МОДЕРНЕ ЕЛЕКТРИФИКАЦИЈЕ

Тесла је један од пионира модерне електрификације наше планете. Он је допринео да се живот на земљи промени, да се енергија не мора користити непосредно поред места производње, већ и на врло великој удаљености. Данас електрична енергија тече кроз густу мрежу електропровода и подземних каблова распрострањеној по целој планети, а више милијарди индукционих мотора, задивљујуће једноставне и поуздане конструкције, покрећу индустријске погоне и разноврсне уређаје у нашим кућама и становима.

Тако је Тесла врло брзо запослен у Едисоновом електричном предузећу, почео да одржава и поправља машине за једносмерну струју. Ту му се указала прилика и да се истакне: Едисон га је, наиме, једнога дана послао да оспособи уређај за електрично осветљење на броду "Орегон", у то време најбржој и најмодернијој путничкој лађи. Инсталација на обе бродске динамомашине отказала је у најнезгодније време, готово пред само испловљавање из луке, што је на велике муке ставило не само власника брода, него и Едисона, који је већ био "окићен ореолом великог проналазача". ■

У следећем броју: МИЛИОНИ ЗА ПАТЕНТЕ

ДОГОДИЛО СЕ...

3. април 1952.

У Лондону почела са радом Конференција о решавању Тршћанске кризе. На Конференцији су учествовали представници САД, Велике Британије и Италије. Намера Американаца и Британаца била је да своју војну управу у Јулијској крајини (зона А) реорганизују у корист Италије, иначе чланице Натоа.

4. април 1939.

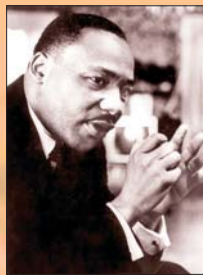
САД признале владу генерала Франциска Франка у Шпанији.

4. април 1949.

Потписан споразум о формирању Натоа (North Atlantic Treaty Organization) са седиштем у Паризу, које је касније премештено у Брисел. САД, Канада, Белгија, Луксембург, Холандија, Велика Британија, Норвешка, Исланд, Данска, Грчка, Турска, Италија, Западна Немачка, Француска и Португалија имале су 1963. године, под заједничком командом, између осталог, шест милиона војника, 16.000 тенкова, 2.260 бомбардера и 450 интерконтиненталних ракета.

4. април 1968.

У САД убијен Мартин Лутер Кинг. Његово убиство било је повод за распламсавање расних сукоба.

6. април 1941.

Без објаве рата Трећи рајх напао Краљевину Југославију. Током ноћи немачке јединице из Румуније запоселе су Сипски канал, а у зору је отпочео ваздушни напад на Београд. Уследио је краткотрајни рат, у којем југословенска војска није ни потучена ни побеђена, већ се, због немогућности успешног командовања и издаје неспрског кадра у својим редовима, једноставно распала. Немачке, италијанске и мађарске трупе (више од 50 дивизија) за 12 дана заузеле су Краљевину Југославију, која је потписала капитулацију 17. априла у Београду.

7. април 1941.

Влада Краљевине Југославије објавила Прокламацију о почетку рата са Немачком и Италијом и издала наређење за општу мобилизацију. Наређење је остало без резултата, јер због покиданих веза није ни доспело до команди, установа и војних обвезника.

7. април 1992.

Међународна заједница признала независну Републику Босну и Херцеговину.

8. април 1941.

Од последица бомбардовања у Београду је до тада погинуло око 12.000 људи. Порушене су 672, а веома је оштећена 1.601 зграда, док је делимично оштећено 6.829 грађевина.

10. април 1941.

Проглашена Независна Држава Хрватска. Владимир Мачек, вођа Хрватске сељачке странке, позвао народ да се покори новим властима. У Љубљани одржан састанак Националног већа Словеније, на којем је бан Дравске бановине Натлачен предложио да се, по угледу на НДХ, прогласи и независна Словенија.

11. април 1941.

Мађарске трупе прешле југословенску границу на сектору Барање и Бачке, а Немачке јединице заузеле Крагујевац.

12. април 1941.

Мађарске трупе окупирале већи део Барање, северну Бачку и заузеле Нови Сад, где су до 15. априла убиле око 720 грађана, већином Срба. Немачке јединице ушле у Београд. Влада Велике Британије негативно одговорила на захтев владе Краљевине Југославије да јој се укаже помоћ у људству и авионима и упути британска флота у Боку которску ради прихвата југословенских јединица.

12. април 1945.

После артиљеријске и авио припреме, у зору почео пробој Сремског фронта. Сутрадан, заузимањем Винковаца, Прва југословенска армија пробила је фронт по целој дубини и отворила пут за продор на запад.

12. април 1961.

СССР је са космодрома Бајконур лансирао први вештачки сателит са људском посадом. Први космонаут на свету био је Јуриј Алексејевич Гагарин (1934–1968), који је, према програму, направио један круг око Земље и успешно се спустио близу Саратова.

13/14. април 1941.

На седници на Палама, Влада Краљевине Југославије донела одлуку да напусти земљу. За начелника Штаба Врховне команде постављен је генерал Данило Калафатовић, коме је дато пуномоћје да може да затражи обуставу непријатељстава и потпише примирје, али су Немци одмах одбили тај захтев и затражили безусловну капитулацију.

14. април 1987.

Турска званично поднела захтев за пријем у Европску заједницу. Због проблема око Кипарског питања захтев Турске још увек није одобрен.

15. април 1941.

Југословенска влада и краљ Петар Други напустили су земљу са аеродрома у Никшићу. Истог дана немачке јединице заузеле Сарајево и Краљево.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

НОЖ ЈАНКА ВУКОТИЋА

Турски генерал албанске народности Есад-паша држао се у ратовима исправно и као противник (у балканским ратовима) и као савезник. Пријатељски се понашао приликом повлачења српске војске кроз Албанију, а један његов одред био је чак на страни савезника током Првог светског рата.

О официру центлмену и његовој толеранцији сведочи нож који је поклонио противничком команданту приликом опсаде Скадра 1912. године. Наравно, било је то време у коме се међу војсковођама зарађених страна уважавало јунаштво и поштовао противник. Уосталом, још је било живо сећање да је на Цетињу, нешто раније, књаз Никола Петровић са заробљеним турским пашом играо билијар на "зеленој чоји Монтенегра".

Есад-паша је у балканским ратовима био командант дивизије, а после убиства Хасан Ризе-бега преузео је команду одбране Скадра. Долином Дрима, у току опсаде Скадра, у Првом балканском рату, из правца Ђаковице, пристигао је Источни одред од 5.500 људи који је био састављен од Дурмиторске и Колашинске бригаде, под командом бригадира Јанка Вукотића (чин бригадира у црногорској војсци био је у рангу пуковника

војске Краљевине Србије). Источни одред је тада ушао у састав Зетског одреда. Али, убрзо је, по приспећу одреда на тај део ратишта, успостављено примирје и борбе око Скадра су обустављене.

Такву ситуацију користили су Турци за утврђивање својих положаја. После примирја, управо је Зетски одред заузео утврђење Велики Бардањолт, али уз огромне људске жртве. Командант одбране Скадра, Есад-паша предао је тада утврђени град црногорској војсци која га је држала под опсадом, а он се са 9.000 својих војника повукао у Тирану. На крају, као што је познато, Скадар су велике силе предале Албанији у чијем саставу се и данас налази.

Приликом опсаде Скадра, Есад-паша је црногорском бригадиру Јанку Вукотићу поклонио свој нож, типичан примерак занатских скадарских радионица, које су биле познате по богатом украшавању оружја. Корице и дршка ножа су од сребра, урађене у техници филиграна и гранулације, са четири низа "уфасованих" црвених корала. Овај нож, поклон Есад паше Јанку Вукотићу, и данас се чува у збирци Војног музеја у Београду. ■

Анђелија РАДОВИЋ

ФОТО АЛБУМ

Са вежбе тенковске бригаде у Осијеку, 1946. године

Припремио
Радован ПОПОВИЋ

ТАКТ

Вешта је вештина; а свака вештина је позвана да саздаје хармонију. Постоји и социјална хармонија; вештина припремити је, саздати и сачувати назива се "тактом".

Али, шта је то такт, нико не зна. Јер онај ко њиме овлада, користи га скоро несвесно, интуитивно, стваралачки; а ко га нема, тај живи као да "тога" уопште и нема. Нетактичан човек, по природи ствари, не разуме ни проблеме такта.

Човек одједном постаје нетактичан, ако пази једино на себе и не занима га туђа душа. Тако, међутим, поступају многи – делимично због душевне грубости која уопште не може прихватити сложеност и префињеност, делимично због лицемерности и самодовољности, или због сурове неповитљивости карактера која чини немогућима ма какво уживљавање у туђ живот. Нетактичан човек је, у извесном степену, сличан кратковидоме или слепцу који, међутим, уопште не сумња у слабост свог вида; сваки његов корак је нетачан, он се ослања на опип, често незграпан и невоспитан, уништава све чега се дохвати, испуњава собом све путеве, окружује се оградом стално нарастајућих немогућности и, наравно, уопште и не помишља на то да је само један неотесанко. Он се према другима односи тако као да су сви они слични једни другоме или као да су сви – "ниски осредњи људи"; то јест, не види својеврсност која је својствена свакоме понаособ и опходи се према њима са грубошћу. Несрећу која се при том јавља, он, "разуме се", приписује само њима, осталима, "најобичнијим средњацима". Међутим, неуспех увек прати нетактичног човека – у пријатељству, у раду, у личном животу, у друштвеним пословима.

Од почетка је јасно да је немогуће у потпуности проценити човека из своје околине. Често је, за то, довољан један тренутак брзог прокинућа, тренутне интуиције. Међутим, чешће је потребно постепено упијање у животни ритам и садржај других људи, то јест префињеност поступака, повишена осећајност, дар посматрачки прокинуће душе. Такво осећање дозвољава човеку да тачно предвиди душевну и реалну реакцију свог партнера (можда, чак, свог непријатеља), или да је очекује са сигурношћу. Ради тога, део душе оспособљује се да живи као некакав противник, или као "у противнику" да би освештао и претворио у дело намераван задатак не само са своје сопствене, него и са туђе тачке гледишта.

Такт је, дакле, отуда, драгоцен вештина правилног разумевања других – и пријатеља, и непријатеља; избегавати непотребне убоде; не распаљивати штетне страсти, него их смиривати; уздржавати расточне силе. Такт је сличан друмском стражару: он "контролише пут", "рашчишћава", "покрива". Он уме сваком подарити оно што треба, тако да се сви осете "добро схваћеним" и "окруженим пажњом". Он влада сваком ситуацијом, међу осталим и непријатном и замршеном. Он уноси посредништво, меру и укус. Он формира "узајамно разумевање" и доноси мир; његова парола је "помирење"; његова лозинка је "узајамност". Он је "дипломатичан" у најзахвалнијем смислу те речи. Он се увек старао о томе да људи међу собом не остану једино "споритељи", већ и да "нађу" један другога; да на земљи постану могућни друштва стваралаца и органско сарадништво.

Овде би Платон, можда, питао: није ли у такту смештено и нешто "божанствено"? А Конфуције би устврдио да се такт односи на "тао", то јест на саздавачки "средњи пут" према вечном ритму света, из којег и ниче хармоничка равнотежа. ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге "Пред буктавим загонеткама Господњим", Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. априла

Православни

7. април – Благовести

8. април – Сабор светог архангела Гаврила

Римокатолички

9. април – Недјеља муке Господина нашег Исуса Христа – Цвијетница

14. април – Велики петак Муке Господинове

Јеврејски

13. до 20. април – Песах

Муслимански

10. април – Дан рођења пророка Мухамеда

БЛАГОВЕСТИ

Благовести су један од 12 великих хришћанских празника. Оне су спомен на дан када је Богородица од анђела Гаврила добила благу вест да ће родити сина Божјег Исуса Христа. Када је Марија напунила 14 година и завршила школовање у јерусалимском храму, њени васпитачи и свештеници стану се саветовати о њеној даљој судбини. Решили су да девојчицу дају даљем рођаку, дрводељу Јосифу, који је тада имао 84 године. Он узео Марију к себи и одведе је у Назарет. Марија је била заветована да се не удаје и када јој дође анђеоло Гаврило с поруком да ће родити сина Божјег и да му надене име Исус, она му не поверова. Када је, ипак, разумела Гаврилову поруку Марија оде у Јудеју, да посети тетку Јелисавету, мајку Јована Крститеља, која је такође знала да ће Марија родити Спаситеља. Она је дочекала речима: "Благословена Ти си међу женама и благословен је плод утробе твоје и откуда то да мени дође, мати Господа мог?"

ПЕСАХ – ПРАЗНИК ОСЛОБОЂЕЊА

Песах се слави у спомен спасења Јевреја из мисирског ропства. У почетку се славио седам дана, али је затим, усвојен обичај да се у земљама галута слави осам дана и то сваке године од 15. до 22. нисана, при чему су прва и последња два дана празници, а средња четири полупразници. У Израелу и међу реформистичким Јеврејима ван Израела Песах се и данас слави седам дана.

Песах је један од три ходочасна празника (Песах, Шавуот и Сукот) на које су Јевреји у доба постојања Храма ишли у Јерусалим и приносили жртве. Пошто увек пада у пролеће, Песах се назива и Хаг авив (празник пролећа), а с обзиром на то да се тада једе искључиво хлеб без квасца, називају га и Хаг амацот (празник бесквасног хлеба).

**КЕНДО
– ДРЕВНА ВЕШТИНА
МАЧЕВАЊА**

СПОРТИСТИ СА ДУШОМ САМУРАЈА

У основи самурајевог хероизма и пожртвовања у бојевима, произашлог из осећања оданости свом господару – шогуну, налази се “бушидо” – етички кодекс који је и поред разних промена у Јапану и протока векова опстао. У њему су садржани многи религиозни, филозофски и естетски елементи којих се прави вежбачи кенда и данас придржавају.

Кендо је древна вештина мачевања произашла из дуге и богате историје Јапана. Реч је о вештини којом су владали самураји, а свој процват доживела је у доба шогуната Токугава, од 17. до 19. века. С временом она је модификована и њена намена је од ратничке и освајачке претворена у такмичарску. Другим речима, постаје спорт који је, осим Јапанаца, освојио људе широм планете. Међутим, само једна његова страна, можда чак и мање важна, јесте вежбање са бамбусовим штапом где поштујући правила или боље речено строге кодексе, имате за циљ да победите противника. Оно на чему Јапанци инсистирају јесте да се међу вежбачима шири права суштина и дух те вештине који подразумева да вежбајући кендо човек тренира свој ум и тело и да дисциплинује свој карактер градећи специфичан однос према животу и смрти. Тиме су се свакодневно руководили и ратници прошлости – самураји.

■ МИРИСИ ИСТОРИЈЕ

Он је мачевалац с репом косе везаним на врху главе, спреман да се бори с десетином непријатеља. Он је ратник са слике или екрана, у црном оклопу, с кацигом на глави украшеном крилима и с маском на лицу. Видимо га како се бори до последњег даха, док замак нестаје у пламену, или како смирено клечи на безгрешном татамију да би отровни бодеж забио у леву страну своје утробе. Гледајући га данас очима људи са Запада, он нам изгледа сасвим егзотично и толико далеко од нас, чак више него неки паладин из доба европског витештва, још чуднији од мандарина царске Кине или шамана из татарских степа. (Ричард Стори, “Живот самураја”)

У основи самурајевог хероизма и пожртвовања у бојевима, произашлог из осећања оданости свом господару – шогуну, налази се “бушидо” – етички кодекс који је опстао и поред разних промена у Јапану и протока векова. У њему су садржани многи религиозни, филозофски и естетски елементи којих се прави вежбачи кенда и данас

придржавају. О томе разговарамо са председником Кендо савеза Србије Ђурицом Тројановић и Биљаном Тројановић, мајсторима кенда.

“Ни у једном другом спорту нема такве дисциплине и реда као у кенду. Он од вас захтева да имате поштовање према учитељу, према осталим вежбачима, према сали у којој се налазите и према себи самоме. Кендо вас учи много тога, како да будете чвршћи, како да многе препреке са којима се сусрећете у животу лакше и боље савладате. Све то научићете уколико желите дубље да уђете у филозофију кенда, али је за то потребно да пређете тежак пут”, каже Биљана.

Опрема коју носе кендо вежбачи, иначе варијација оне коју су носили самураји, састоји се из много делова који морају да се облаче и носе према прецизно утврђеном редоследу. *Квати* је јакна, горњи део опреме, *хакама* – дугачки хаљетак, *до* – заштитник груди, *таре* – заштитник појаса, *мен* – кацига и *коте* – постављене рукавице. Цена једног комплета опреме, са мачевима, износи од 1.100 до 1.200 евра.

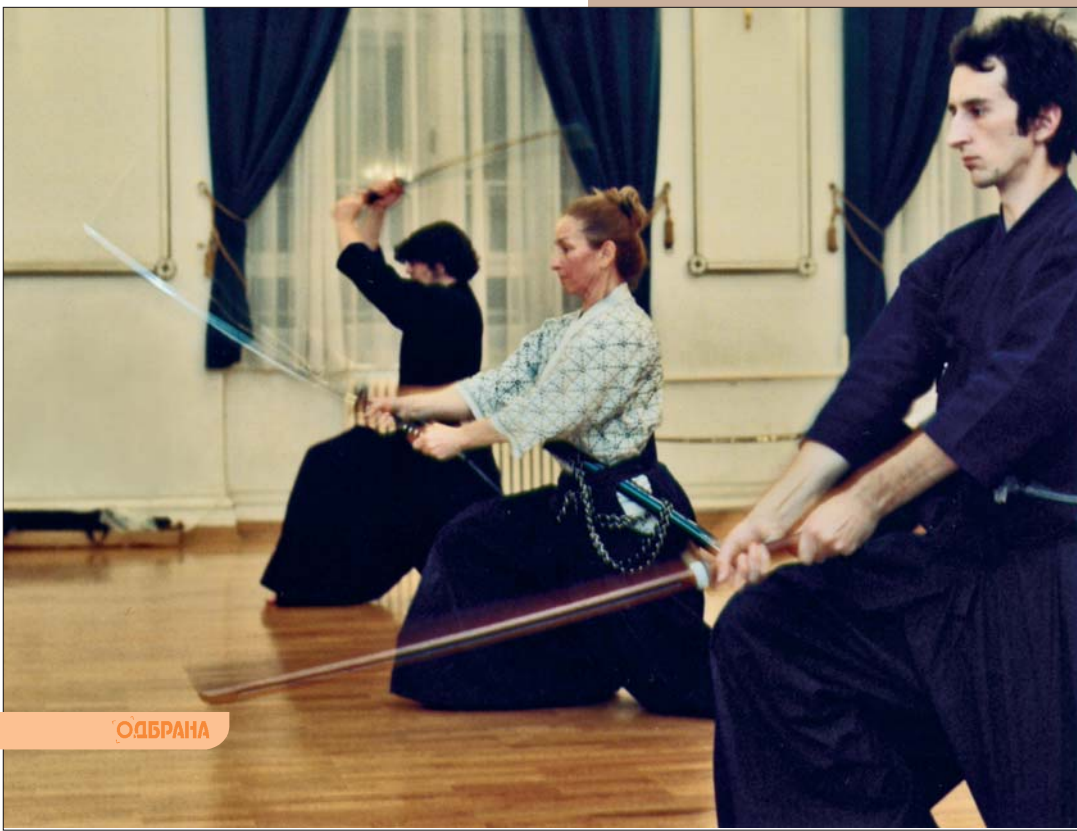
“Оног момента када сте обукли опрему, без обзира на то што сте још у свлачионици, сматра се да је тренинг почео. У салу се улази са благим наклоном при коме гледате право испред себе. Другим речима, противника никада не смете да изгубите из вида. По уласку у салу, опрема се распоређује на поду, потом клекнете и чекате док учитељ не каже да тренинг може да почне. На тренингу само један човек командује и нико не може било шта да му приговори”.

Сваки тренинг кенда почиње медитацијом што само сведочи о коренима вештине. Наиме, веома јак утицај на живот самураја имао је будизам и то посебно зен-будизам који је имао одлучујућу улогу у њиховом увежбавању да владају собом и да користе оружје. Тај утицај одража-

КЕНДО КОД НАС

У Југославији кендо се вежба од 1978. године, а тек пре пет година је и озваничено његово постојање на овим просторима формирањем Кендо савеза Србије. Поред такмичења у земљи, најуспешнији такмичари из наше земље ове године учествоваће на Светском првенству на Тајвану док ће идуће године учествовати на Европском првенству у Португалији.

вао се и на њихов однос према смрти која је за њих била “лакша од пера”.

ДУША САМУРАЈА

Јапанци као ратнички народ сами су правили оружје којим су се борили као што су у Европи правили стреле и лукове, копља, штитове. Како је мач самураја сматран талисманом, односно “душом самураја”, израда сечива представљала је религиозан и свечан чин. У то време власник ковачнице је сваког дана чистио организам ритуалном светом водом. Он и његови помоћници загревали су и ковали сечиво, издвојени од света, све док га не би завршили, а то је био посао који је могао потрајати и по неколико недеља.

Иначе, у кенду се употребљава осам врста мачева, а катана или шинкен је једини оштар мач. Остали су за вежбање. Сечиво катане је направљено тако да једним ударцем може да пресече човека дијагонално по грудима. Данас катане имају високу цену, док су историјски експонати заштићени и не износе се из Јапана.

Од наших саговорника сазнајемо и разлику између кенда, који је такмичарска дисциплина, и његовог саставног дела јаида који престава вештину баратанга мачем. Јаидо се вежба са катаном или јастом. Док вежбачи кенда носе заштиту, у јаиду то није потребно пошто вежбачи изводе само кате – замишљене борбе и засеке.

Иако је, у својој основи, кендо вештина нападања, пошто су самураји увек ишли напред у освајачке походе, данас његови строги закони не дозвољавају вежбачима да употребе мач ван вежбаљашта.

“Неки људи, нарочито они млађи, долазе да тренирају кендо са погрешном идејом о самом спорту а она се своди на питање колико могу да искористе научене вештине мачевања у практичном животу. Онај ко дође са таквим жељама не задржава се дуго у нашим вежбаоницама. Баш због тога свако ко жели да тренира кендо на почетку добија својеврстан писмени задатак у коме треба да напише шта га је привукло том спорту и шта очекује да ће да научи. На задатку се може добити и негативна оцена”, каже председник Кендо савеза Србије који је у свом саставу написао да је кендо као старо вино: што га дуже тренирате, све вас више привлачи.

У кенду, као и у свим другим борилачким спортовима и вештинама, постоје звања. Виша звања у другим спортовима најчешће се стичу код нас у земљи, а у кенду је неопходно да у комисији буде барем петорица Јапанаца старијих од шездесет година са положеним осмим даном (у свету ниједан белац нема осми дан), па се полагања углавном обављају на великим светским такмичењима. Том приликом полажу се теоријска питања, кате технике и две борбе. ■

Сања САВИЋ

Наши
скијаши у
Швајцарској

АСОВИ СМУЧАЊА

Војска Горске службе спасавања у којој су учествовала шездесет четири скијаша, Александар Милошевић и Дарко Јеремић освојили су прво и пето место. На 48. светском војном првенству које се управо завршава у Адермату, они први пут представљају ВСЦГ у том спорту.

Они су званично најбољи скијаша Војске СЦГ у дисциплини алпско скијање – потпоручник Александар Милошевић, дипломирани инжењер информатике и рачунарске технике из 235. центра за стационарне везе Управе за везе и информатику ГШ ВСЦГ, и старији водник Дарко Јеремић, радио навигацијски техничар на ваздухоплову и инжењер телекомуникација из 177. ваздухопловне базе на Аеродрому "Батојница".

Као чланови екипе Војске СЦГ, коју поред њих чине и тренер професор Војко Петковић, такмичар у нордијском скијању водник прве класе Игор Вуковић и члан женске екипе у алпском скијању професор Лела Марић, учествују на 48. светском војном првенству у Адермату у Швајцарској. Представници наше војске на том првенству први пут су се такмичили у скијању.

Петочлана екипа се током марта припремала на Копаонику, а како је изгледао њихов "радни дан" описује Александар Милошевић, вођа екипе.

– У шест и тридесет почиње јутарње трчање, затим следи доручак, а од девет часова екипа је на једној од стаза – Гобеља, Леденице или Дубока. Наредна три сата вежбамо велеслалом – капије. Од 14 до 17 часова поново смо на стази, а на крају следе теретана и базен.

Двојица заљубљеника у планину и спорт, Александру (28) и Дарку (30) овакав режим не смета. Напротив, они су и пре припрема готово целокупан годишњи одмор провели на Копаонику. Обојица су већ десет година чланови и инструктори Горске службе спасавања, добровољне и непрофитабилне организације у саставу Планинарског савеза Србије, која спасава људе у неприступачним планинским и урбаним условима. Александар скија од пете, а Дарко од шеснаесте године. Александар је од ове године члан падобранске екипе ВСЦГ "Видре" и такмичар у "параски комбинацији" (скок на циљ и падобрански велеслалом). На отвореном првенству у Словенији, одржаном од 16. до 19. фебруара на Кобли и Лесцеу, екипа Србије и Црне Горе, у којој је он наступио, освојила је друго место.

На Копаонику је ове зиме било доста магловитих дана па се дешавало да се неопрезни скијаша изгубе. Александар и Дарко, иако нису у активној смени Горских спасилаца, прискакали су у помоћ својим пријатељима у потрази за несталима или евакуацији са жичаре. Најчешћа места губљења су Црвене баре, Треска и Гвоздац, а скијаша се углавном губе "хватајући задњу жицу". Дарко додаје да им овакве акције не представљају проблем јер су обојица завршили алпинистички и спелеолошки курс. Опасност је саставни део спасилачких активности на планини, а за двојицу младића она представља део лепоте и чаролије са којом излазе на крај беспрекорном физичком, али и менталном спремношћу. ■

Сања ЈЕФТОВИЋ-ЧАНОВИЋ

63. ПАДОБРАНСКА БРИГАДА Расписује КОНКУРС

ЗА ПРИЈЕМ КАНДИДАТА
НА СЕЛЕКТИВНУ ОБУКУ

Могу конкурисати
сви професионални
подофицири Војске Србије
и Црне Горе који
испуњавају следеће
услове:

I УСЛОВИ КОНКУРСА

а) Општи услови: да испуњавају услове из члана 21. Закона о Војсци Југославије; да су здравствено способни за војну службу без ограничења; да су најмање 1 (једну) годину у професионалној војној служби.

б) Посебни услови: да нису старији од 28 година; да имају задњу службену оцену најмање "ПОВОЉАН – ВРЛО ДОБАР"; да су на задњој провери физичких способности имали најмање врло добру оцену; да су здравствено способни за обављање падобранске службе (по налазу надлежне војнолекарске комисије).

II НАЧИН КОНКУРСИЊА:

Кандидати преко својих команди ранга пука – бригаде, њима равним или вишим, подносе молбе за пријем на селективну обуку (ВП 6919 Ниш).

Уз молбу се прилаже: изјава да жели да обавља падобранску службу, извод из матичне књиге рођених, оверени препис задње службене оцене, биографија, оверен препис задње оцене са провере физичких способности и мишљење команданта ранга пука – бригаде или вишег.

По пристизању молби, њиховом разврставању и селекцији кандидати добијају писани позив преко њихове претпостављене команде, са тачним датумом за упућивање на лекарски преглед за падобранца који се обавља на ИВМ – ВМА Београд (позив представља уједно и упутницу за преглед). Преглед траје 2 (два) дана.

Кандидати који буду здравствено способни за падобранца и који испуњавају услове конкурса долазе на селективну обуку (привремени рад) у ВП 6919 Ниш.

Селективна обука је планирана у периоду од 15. маја до 30. јуна 2006.

Конкурс је отворен до 20. априла 2006.

ВОЈНОМЕДИЦИНСКА АКАДЕМИЈА

Расписује КОНКУРС

За избор и реизбор лица у наставничка и сарадничка звања
Војномедицинске академије у Београду

а) И з б о р – на формацији ВМА:

1. једног наставника за предмет ХИ-
РУРГИЈА у звање редовног професора;

2. два наставника за предмет КЛИ-
НИЧКА ФИЗИОЛОГИЈА у звање редног
професора;

3. једног наставника за предмет МО-
ЛЕКУЛАРНА МЕДИЦИНА у звање редовног
професора;

4. једног наставника за предмет ТОК-
СИКОЛОШКА ХЕМИЈА у звање ванредног
професора;

5. једног наставника за предмет КЛИ-
НИЧКА ФИЗИОЛОГИЈА у звање ванредног
професора;

6. једног наставника за предмет ОТО-
РИНОЛАРИНГОЛОГИЈА у звање доцента;

7. једног сарадника за предмет ТОК-
СИКОЛОШКА ХЕМИЈА у звање асистента;

8. једног сарадника за предмет ПАТО-
ЛОГИЈА у звање асистента;

9. једног сарадника за предмет ТРАН-
СФУЗИОЛОГИЈА у звање асистента;

10. једног сарадника за предмет АНЕ-
СТЕЗИОЛОГИЈА СА РЕАНИМАТОЛОГИ-
ЈОМ у звање асистента.

б) Р е и з б о р – на форма- цији ВМА:

11. једног наставника за предмет ОФ-
ТАЛМОЛОГИЈА у звање ванредног профе-
сора;

12. једног наставника за предмет ИН-
ТЕРНА МЕДИЦИНА у звање доцента;

13. једног наставника за предмет АНЕ-
СТЕЗИОЛОГИЈА СА РЕАНИМАТОЛОГИ-
ЈОМ у звање доцента.

УСЛОВИ КОНКУРСА

Конкурсати могу лица на служби у
Војсци Србије и Црне Горе која испуњавају
ове услове:

ОПШТИ УСЛОВИ:

– да су држављани СЦГ; да се против
њих не води кривични поступак или посту-
пак због кривичног дела за које се гони по
службеној дужности односно који нису осу-
ђивани за таква дела казном затвора дуже
од шест месеци (утврђује по службеној ду-
жности надлежни орган); да су завршили
медицински факултет и да испуњавају усло-
ве прописане Законом о војним школама и
војним научноистраживачким установама
Војске Србије и Црне Горе за избор у одго-
варајуће наставничко односно сарадничко

звање; да имају објављене научне и струч-
не радове; да показују склоност за настав-
нички рад.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

– за научна звања под редним бро-
јем 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 12 и 13 могу конку-
рисати лица која имају научни степен доктор-
а наука из области за коју се бирају;

– за сарадничка звања под редним бро-
јем 7, 8, 9 и 10 могу конкурсати лица која
имају академски степен магистра наука;

– за научно звање под редним бројем
1, 6, 10, 11 и 12 могу конкурсати професи-
онална војна лица која су у последња два
периода оцењивања добила службену оце-
ну најмање "врло добар" (истиче се);

– за научна звања под редним бројем
3, 4, 5, 7, 8, 9 и 13 могу конкурсати цивилна
лица која су у последња два оцењивања до-
била службену оцену најмање "врло добар";

– за научна звања под редним бројем 2
могу конкурсати: једно професионално вој-
но лице које је у последња два периода оце-
њивања добило службену оцену најмање
"врло добар" (истиче се) и једно цивилно лице
које је у последња два службена оцењивања
добило оцену најмање "врло добар".

Предност при избору имају кандидати који:

– имају дужи наставнички стаж у извође-
њу наставе из предмета за који конкуришу;

– имају више објављених научних и
стручних радова из предмета односно на-
учно-наставне области за коју конкуришу;

– се служе са више страних језика.

НАЧИН КОНКУРСИЊА

Молбе се подносе Војномедицинској
академији Београд, Црнотравска број 17.

Уз молбу се прилаже: оверена фо-
токопија уверења о држављанству; оверене
фотокопије диплома – уверења о завршеном
факултету и докторату односно магистерију-
му; списак објављених стручних и научних ра-
дова са радовима у прилогу; биографију са
описом кретања у служби, а посебно бавље-
ње наставничким дужностима и бављење на-
учноистраживачким радом.

Фотокопије докумената се оверавају
код персоналног органа јединице – устано-
ве у којој је кандидат на служби.

Конкурс је отворен 15 дана од дана
објављивања у магазину "Одбрана".

О резултатима избора кандидати ће
бити писмено обавештени у року од 10 да-
на након извршеног избора.

Све информације могу се добити у Се-
кретаријату Наставно-научног већа ВМА
на телефон 2661-122 локал 26-384.

ДИРЕКЦИЈА ЗА ИМОВИНСКОПРАВНЕ ПОСЛОВЕ СЕКРЕТАРИЈАТА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ

Расписује ОГЛАС

ЗА ПРИЈЕМ ЦИВИЛНИХ ЛИЦА НА СЛУЖБУ У МИНИСТАРСТВО ОДБАНА СЦГ

1. на неодређено време и то:

– три самостална референта дип-
ломирана правника са положеним
правосудним испитом и најмање пет го-
дина радног искуства;

– једног референта дипломира-
ног правника без положеног правосуд-
ног испита;

2. на одређено време до повратка лица са боловања:

– једног референта дипломираног
правника са положеним правосудним ис-
питом и пет година радног искуства.

Општи услови: да је државља-
нин СЦГ, да је здравствено способан,
да није осуђиван и да се против њега не
води кривични поступак за кривична де-
ла која се гоне по службеној дужности.

Посебни услови: познавање
рада на рачунару.

**Кандидат уз молбу прила-
же:** биографију, уверење о држављан-
ству, извод из матичне књиге рођених –
венчаних, потврду о регулисању војне
обавезе за мушкарце, оверену фотоко-
пију дипломе о завршеном факултету,
уверење о положеном правосудном ис-
питу, уверење да није осуђиван и да се
против њега не води кривичан поступак.

Пријаве на оглас подносе се у
року од 8 дана од дана објављивања
огласа, на адресу Дирекције за имовин-
скоправне послове, Светозара Марко-
вића 21, Београд.

Непотпуне и неблаговремене
молбе неће се узимати у разматрање.

МАЛИ ОГЛАС

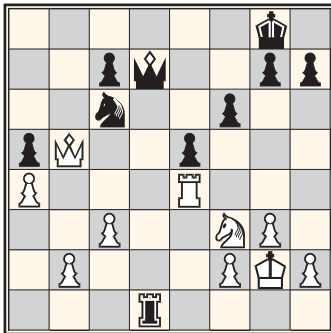
Мењам стан у самом центру Подгорице
58 м² (закуп на неодређено време), за
одговарајући у Београду. Могућ сваки
договор. Телефони: 064/443-7-476;
069/423-622

КОМБИНАЦИЈА

Бенко – Робби
САД, 1963.

Бели: Кг2, Дб5, Те4, Сф3, а4, б2, ц3, ф2, г3, х2
Црни: Кг8, Дд7, Тд1, Сц6, а5, ц7, е5, ф6, г7, х7

Бели на потезу.

1. Сд4! ф5
- На 1...ед4 2.Дб3 са добитком.
2. Сц6
- Не иде 2...фе4 због 3.Дб8 Кф7
4. Се5
- 1:0

ШАХ СА КАРТАМА

Штајниц је 1884. играо симултанку истовремено играјући и карте. Како тада није постојала обавеза да учесници морају одиграти потез када мајстор дође до њиховог стола, Штајниц је карте играо чекајући на противничке потезе!

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА ЈУНАЦИ КАЗАЊА

Рубљевски – Дрејев
Москва, 2005.

1.е4 ц5 2.Сф3 Сц6 3.Лб5

Првенство Русије, најјаче шаховске светске земље прворазредан је шаховски догађај. Победио је, можда мало неочекивано, Сергеј Рубљевски из милионског града Казања, који је дуго наступао за наше клубове и освојио наше симпатије. Ове године га није било на Првој шаховској лиги у Врњачкој Бањи, а имао сам за њега једно питање. У његовом родном граду погинуо је мој "земљак", мајор Матија или Матеја Благотић (Јагоди-на, 15. марта 1884 – Казан, 16. августа 1918). Био је командант дивизи-

она југословенских (српских!) добровољаца, јунак, двоструки носилац Карађорђевог звезде. После погибје, његово име је дато не само дивизиону, већ и једној улици у Казану. Хтео сам сазнати од Сергеја има ли тамо још помена о том нашем јунаку, зна ли му се гроб...

Али, вратимо се нашој партији, која се сва игра у знаку артиљерије. Бели хоће да промени свог далекопољног официра, а да му онај други, обзиром на конфигурацију пешадије, буде врло јак. Тај потез се не игра често, али свакако заслужује пажњу.

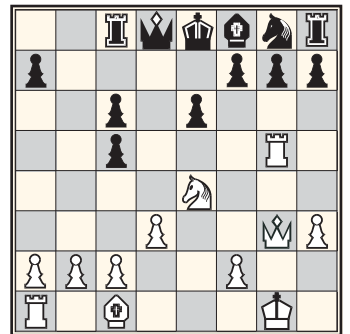
3...д6 4.Лц6 бц6 5.О-О Лг4 6.х3 Лх5 7.е5 де5 8.г4 е4 9.гх5 еф3 10.Сц3

Нека читалац размисли колико би обичних смртника овде без размислања потегли 10.Дф3?

Тц8 11.Дф3 е6 12.д3 Дф6 13.Дг3 Дф5 14.Те1

Опет исто питање: зар није "логичније" бранити нападнутог пешака са 14.Дг4? Јесте, али се ради о играчу који игра на напад, а за то му је неопходна дама.

Дх5 15.Те5 Дг6 16.Тг5 Дф6 17.Се4 Дд8

Бели: Кг1, Дг3, Та1, Тг5, Лц1, Се4, а2, б2, ц2, д3, ф2, х3
Црни: Ке8, Дд8, Тц8, Тх8, Лф8, Ср8, а7, ц5, ц6, е6, ф7, г7, х7

18.Тг7 Сф6 19.Сф6 Дф6 20.Тг4 Ле7 21.Лф4 Дф5 22.Те1 Лф5 23.Ле5 х5 24.Лф6 Дф6 25.Та4 Де7 26.Дг7 Тф8 27.Те5 х4 28.Тх5 Тд8 29.Тхх4 Тд5 30.Кф1 Тг5 31.Дх7 Тф8 32.Тхг4 Тг4 33.хг4 Дг5 34.Ке2 Кф8 35.Дх5 Де7 36.Де5 Тг5 37.Дх8 Тг8 38.Де5 Тг5 39.Дб8 Кг7 40.Та7 Дф6 41.Та8

1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

	1	2	3	4	5	6	7	8		9	10	11		12	13		14	15	16	17
18									19								20			
21									22			23								
24															25					
26								27			28				29					
30			31		32			33									34			
35				36				37						38						39
		40						41					42				43			
44					45							46				47		48		
49						50				51			52							
53							54													
55								56					57							
58					59								60							

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: електронски мозак, лук, фотобот, Матавин, пе, египћарца, Тиром, баб, Кенди, раритети, агест, гр, меа, цимати, Анорити, и, Саска, Шен, сорочак, пегерци, РТБ, чавка, п, летота, рокери, уо, Ал, оштро, бијенале, Акаба, Ата, Сорна, стари новац, Ре, запре, ка, статуари, арх, Мирјана Карановић.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

18. Папска комора за молбе и жалбе, 19. Завоји, овоји, 20. Женин отац, 21. Присталица унитаризма, 22. Велика тропска неотровна змија, 23. Чаробњак, мађионичар, 24. Турнир шахиста, 25. Одрезани комадић траншираног меса, 26. Име два континента, 27. Врхунски спортист, 28. Инсект сличан пчели, 29. Шеталац, 30. Ауто-ознака за Ниш, 32. Било ко, 33. Таланат, надареност, 34. Неодређено која, 35. И тако даље (скр.), 36. Народну коло у Црној Гори, 37. Као, попут, 38. Први тим, прва постава, 40. Једнако, 41. Савестан, марљив, студиозан, 42. Грчко слово, 43. Мађарски књижевник, Ендре, 44. Велики немачки филозоф, Имануел, 45. Који је са јаким осећајем глади, 46. Име глумице Турман, 48. Европски шампионат (скр.), 49. Град у Јапану, 50. Француска глумица, Анук, 51. Грчко слово, 52. Имућне, богате (заст.), 53. Антички назив француске реке Вар, 54. Наш кошаркашки стручњак, 55. Хомеров еп, 56. Ловачки пас, 57. Уништавање, затирање, 58. Отац, бабо, 59. Енглески назив за Исланд, 60. Антикар.

УСПРАВНО:

1. Наш кошаркашки стручњак, 2. Становник Анама, данашњи Вијетнамац, 3. Нечујне, 4. Град у Конгу (А...а), 5. Јеврејски свештеник, раби, 6. Дувачки музички инструмент пореклом из Ирске, 7. Дакако, свакако, 8. Име словеначког пијанисте Бартонцеља, 9. Прекид рада, штрајк, 10. Врста четинара, 11. Састојак вунене масти, 12. Мушко име, 13. Иницијали фудбалског селектора Петковића, 14. Предели, крајеви, 15. Црквено проклетство, 16. Кратак сан (песн.), 17. Шећер из шећерне трске, 20. Средњотехничка школа (скр.), 22. Символ тантала, 23. Исечено место, инсерт, 28. Култни стрип и стрип-јунак, 29. Велики мајстор за нешто (фиг.), 31. Динар (умањено) 32. Основна тарифа (скр.), 33. Женско име, 34. Показна заменица, ова, 36. Умерено кретање електрона, струјни ток, 37. Горњи део човековог тела, 38. Област којом управља емир, 39. Дечја, 40. Дело француског књижевника Шатобријана, 41. Кревет, почивалка, 43. Бивши амерички боксер, Џери, 45. Службена скраћеница САД, 46. Извршни одбор (скр.), 47. Отимач, разбојник, 48. Име одбојкаша Миљковића, 51. Име енглеског режисера Расела, 52. Боксерски савез Србије (скр.), 54. Потврдна реч, јесте.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ
Програм PRISMA

Зато што је
будућност
важна!

Дирекција
за преквалификацију
Београд
Кнеза Милоша 33
011/ 3203-252
www.mod.gov.yu/prisma

Београд
Централни Дом ВСЦГ
Браће Југовић 19
011/ 3201-850

Ниш
Клуб ВСЦГ
Синђелићев трг 66
018/ 522-892

Нови Сад
Футошка 26
021/ 528-440

Подгорица
Клуб ВСЦГ
V Пролетерске
бригаде 4
081/ 244-770

Program PRISMA
Centar za obuku Beograd
Fakultet organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu

Јове Илића 154, 11040 Београд
011/ 3950-891; www.prisma.fon.bg.ac.yu
e-mail: prisma@fon.bg.ac.yu

Центар за обуку Ниш
Програм ПРИСМА
Машински факултет Ниш

Александра Медведева 14, 18000 Ниш
018/ 500-661; www.prisma.masfak.ni.ac.yu
e-mail: prisma@masfak.ni.ac.yu

ОДБРАНА